

Mountains My Lab

Jim Milledge

2017

Hory – Moje laboratoř

Jim Milledge

2017

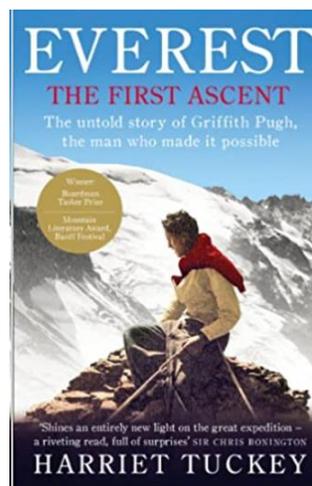
Z anglického díla „Mountains My Lab“, Jim Milledge 2017 přeložil MUDr. Ivan Rotman a DeepL

Úvod

Tyto vzpomínky vznikaly po určité době, v pozdějších letech mého odchodu do důchodu. Jsou určeny především mým dětem a rodině. Pokud budou zajímat i další přátele, je to pro mě bonus. V mém věku už nemohu čelit problémům s jejich vydáváním pro širší publikum, ale budu rád, pokud někdo bude chtít materiál použít pro nějakou širší publikaci.

Hodlám je tedy distribuovat prostřednictvím e-mailu nebo DVD, a to své rodině a několika přátelům*.

Musím ocenit pomoc a podporu řady lidí, kteří mi v tomto skromném podniku pomohli. Nejprve Harriet Tuckeyové, přítelkyni, kterou jsem poznal v letech, kdy psala svůj úžasný životopis ("První na Everestu"**) mého přítele a učitele Griffitha Pugh, svého otce. Četla a komentovala většinu kapitol. Dále Erice Neustadtové, která udělala totéž u některých kapitol. Totéž udělala moje sestřenice Jill Inskipová, zejména u dřívějších kapitol, které se zabývají naším společným dětstvím. A konečně děkuji své ženě Pat Howellové za trpělivost a podporu, kterou mi během těchto let poskytovala.

* Životopis byl zveřejněn po částech na internetové stránce Jeremyho Windsora [Mountain Medicine Blog \[https://deathzone.7thwave.io/\]](https://deathzone.7thwave.io/)

** Harriet Tuckey: **Everest – The First Ascent: The untold story of Griffith Pugh, the man who made it possible.** 432 stran. Rider 2014.

[\[https://www.amazon.co.uk/Everest-Ascent-untold-Griffith-possible/dp/1846043654/\]](https://www.amazon.co.uk/Everest-Ascent-untold-Griffith-possible/dp/1846043654/)

OBSAH

Úvod	3
Kapitola 1	6
Začátky, dětství a školní léta	6
Předci	6
Čína	8
Zpět do Spojeného království	9
Školní léta a druhá světová válka	11
Škola Rydal	13
Procházký po kopcích	13
Čtení, přednášení, zpěv	14
Ředitelé škol	14
Rozhodl jsem se zkusit medicínu	14
Prázdniny a život doma	15
Babička a Alzheimerova choroba	15
Kopce a moře	16
Terry se málem utopil	16
Kapitola 2	18
Univerzita, Univerzitní letka, Lékařská škola, Horolezectví	18
Univerzita	18
Univerzitní letka	18
Výlety do kopců, lezení	20
Závěrečný rok	23
Kapitola 3	24
Královské letectvo	25
RAF ve Velké Británii, Manželství, Líbánky, Plavba do Hongkongu	25
Hongkong, náš první domov	25
Výlety z Hongkongu	26
První cesta do Japonska	26
Thajsko a jižní Indie	27
Expedice Kinabalu	28
První trek v Nepálu	29
Druhý japonský výlet	31
Rozloučení s Hongkongem a RAF	32
Kapitola 4	32
Expedice SILVER HUT 1: PŘÍPRAVY a ODJEZD	32
Dostávám se k fyziologii dýchání	32
Jak se dostat do týmu Silver Hut	33
Příprava na expedici	34
Členství v expedici	37
Z Londýna do Káthmándú	37
Složení a podoba expedice	37
Pochod do Solu Khumbu	39
Členové expedice Silver Hut	40

Kapitola 5	43
EXPEDICE STŘÍBRNÁ CHATA 2: NEJTĚŽŠÍ ZIMA NA SVĚTĚ	43
Fyziologie	49
Život ve Stříbrné chatě.....	50
Ama Dablam vylezena!	53
Přichází jaro, manželky a noví horolezci	53
Krise kvůli výstupu na Ama Dablam.....	54
Kapitola 6	57
Expedice SILVER HUT 3: Makalu	57
My jsme se o Makalu pokoušeli bez použití kyslíku.	61
Members of the expedition	Chyba! Záložka není definována.
Kapitola 7	66
Návrat do Velké Británie a Vellore: naše první období	66
Návrat do Spojeného království 1961.....	66
Christian Medical College & Hospital, Vellore	67
Dárdžilinská konference o vysokých nadmořských výškách, 1961	67
Do Indie a na Křesťanskou lékařskou fakultu	69
Nemocnice a vysoká škola	70
Druhá Školní expedice 1964.....	73
Život na Křesťanské lékařské fakultě a v nemocnici (CMC)	77
Kapitola 8	79
USA, druhé období ve Vellore, návrat do Velké Británie, práce, odchod do důchodu	79
USA 1967-68	79
Druhé funkční období ve Vellore	82
Symposium Ciba 1971.....	82
Návrat do UK, Northwick Park Hospital.....	83
Jaonli 1991	84
Návrat do Dillí	85
Kongur 1981.....	86
Everest.....	
Další expedice	90
Po odchodu do důchodu.....	90

Kapitola 1

Začátky, dětství a školní léta

Předci

Teta Nansi říkala: "Jim se narodil o prázdninách a od té doby je na prázdninách stále!". Měl jsem se narodit v Tchien-ťinu, velkém průmyslovém městě v severní Číně, v září 1930 poté, co rodičům skončila dovolená u moře v Bai Dai Hu, ale protože jsem nechtěl nic zmeškat, „přijel“ jsem o měsíc dříve.

Můj otec Geoffrey byl lékařským misionářem Londýnské misijní společnosti. Jeho otec byl vysvěceným misionářem na Madagaskaru a můj otec se tam v roce 1904 narodil.

Můj dědeček však zemřel, když byly tátovi pouhé čtyři roky, a on, jeho matka a starší sestra se vrátili do Anglie. Později se matka po několika letech vrátila, aby učila v dívčí misii v Antananarivu, jak to dělala před svatbou. Během chřipkové epidemie v roce 1919 zemřela jeho sestra a těsně poté, co získal v Edinburghu lékařskou kvalifikaci, zemřela jeho matka na rakovinu.

Ony a několik dívčích tet ho vychovávaly převážně v domě jeho prarodičů z matčiny strany v Londýně.

Dědeček mého otce z matčiny strany, James Sibree, po němž jsem dostal jméno, byl známý misionář a polyhistor, který 50 let působil na Madagaskaru. Byl ředitelem teologické fakulty v Antananarivu a plodným spisovatelem v angličtině i madagaskarštině. Původně odešel na Madagaskar v roce 1863 jako mistr stavitel na tříletý kontrakt, aby postavil čtyři kostely na památku madagaskarských křesťanských mučedníků. Musel vyčistit pozemky, vytěžit kámen, naučit kameníky opracovávat kameny, dohlížet na stavbu a také navrhnout kostely. Také se vyučoval jazyku, kázal a učil v nedělní škole! Dokončil dva kostely, postavil většinu třetího a připravoval čtvrtý. Po návratu domů nastoupil na vysokou školu, byl vysvěcen na kněze a vrátil se s nevěstou na Madagaskar na zbytek svého pracovního života. Zemřel rok před mým narozením, sražen při přecházení silnice, když odcházel z Britského muzea, kde ve věku 93 let stále pracoval na knize. (Viz obr. 1.1) 2

Obr. 1.1. James Sibree a jeho rodina. May, moje babička z otcovy strany vlevo. Teta Elsie vpravo.

Moje matka Miriam byla jedním ze čtyř dětí Gwilyma a Annie Thomasových. Gwilym pocházel z Bargoedu v jižním Walesu. Jeho otec byl drobný rolník a měl sedm bratrů a jednu sestru (nebo, jak říkával s jiskrou v oku, "každý sedm bratrů a sestru"). Školu opustil ve dvanácti letech, jak bylo v té době obvyklé, a našel si práci v obchodě s potravinami.

Nedosáhl však na horní regály, a byl poslán domů, "aby ještě trochu povyrostil"! Později se dostal na teologickou fakultu Bala-Bangor Theological College v severním Walesu a jeho prvním kostelem byla malá kongregační kaple v Arthogu, vesnici za ústím řeky od Barmouthu. Zde se seznámil s Annie Robertsovou, dcerou místního farmáře, a oženil se s ní.

Obr. 1.2 Rodina Thomasových, Emrys, Annie Thomasová, Nansi, Alun, Miriam, Gwilym Thomas. Arthog, kolem roku 1910

Matčina starší sestra se jmenovala Nansi. Obě dívky byly muzikální a staly se učitelkami. Měli jsme dva mladší bratry, Emryse a Aluna, kteří se oba stali lékaři. Emrys působil v Edinburghu a byl zodpovědný za seznámení mého otce a jeho přítele ze školy a univerzity Grevilla Younga se svými sestrami. Greville a Nansi se do sebe brzy zamilovali a zasnoubili se. Grevillovi rodiče byli misionáři v Indii a Greville tam byl vyslán jako misijní lékař.

Nansi ho následovala a v Kalkatě se vzali. Po klasických romantických zádrhelech se Geoff a Miriam dali dohromady a následovali k oltáři, ale v jejich případě se svatba konala v Cuckfieldu v Sussexu, kde byl v té době dědeček farářem kongregační církve. Na zpáteční cestě z krátké svatební cesty na otcově motorce měli ošklivou nehodu, která mohla na místě ukončit jejich životy. Za týden nebo dva měli odplout do Číny a děda Thomas jim musel pod jejich vedením balit zavazadla.

Čína

Moje rané dětství v Číně bylo velmi šťastné. Tsang Chow, kde můj otec pracoval v misijní nemocnici, bylo skromné městečko v severočínské rovině asi 80 mil jižně od Tientsinu. Leželo na Velkém kanálu vybudovaném k dopravě rýže z jihu k císaři a do města Peking. Jednou z našich pravidelných vycházek bylo chodit ke kanálu a pozorovat lodě s rýží, které pluly, pokud foukal vítr, nebo

byly vlečeny muži po jeho klidných vodách. V areálu byla škola, kostel a nemocnice a také domy pro půl tuctu bývalých misionářů a čínských zaměstnanců. Moje matka byla před svatbou učitelkou hudby, učila ve škole a vedla kostelní sbor. Kolem byla zeď a vedle budov stromy, keře a cihlové cesty. Vzpomínám si, jak jsem tam jezdil ve šlapacím autíčku a jako spolujezdce jsem měl plyšového medvídka.

Obr. 1.3 Já ve svém čínském šlapacím autíčku, když mi bylo asi pět let, v areálu v Tsang Chow

Kromě naší hlavní základny v Tsang Chow byla v Siao Čangu i "venkovská" misijní stanice. Můj otec tam musel občas jezdit, když byl nedostatek personálu, a já s matkou a chůvou Li Ni Ni jsme tam mohly jezdit také. Cesta byla docela náročná a trvala nejméně dva dny nebo i déle. Částečně jsme jeli vlakem, ale hlavně vozem. Byly to dvoukolové, ploché, kryté, neodpružené dopravní prostředky a na nezpevněných venkovských cestách se s nimi jezdilo dost nepohodlně.

Byly to časy bezpráví, kdy bandité nebyli ničím neobvyklým. Jednou, když mi byly asi dva roky, jsme přejížděli suché písčité koryto řeky, když kočí náhle pobídl koně a my se začali řídit a hrozilo, že se převrátíme. Moje matka se zeptala, co se děje: "Bandité!" zařval kočí. Snažil se dostat do vesnice na druhém břehu dřív, než nás bandité chytí. Zvládli jsme to a všechno bylo v pořádku. Věděli jsme však, že banda banditů zhruba v té době zastřelila

jednoho z kolegů mých rodičů, Angličana. Na útěk před bandity si nepamatuji, ale vzpomínám si, že když mi bylo asi pět let, jel jsem na stejné cestě na otcově motorce na pilotu. Moje malé nožičky nedosáhly na opěrky nohou a spálil jsem si stehna!

Když jsem byl hodně malý, bylo tam pár starších britských dětí, se kterými jsem si hrál, ale později byli mými spoluhráči Číňané a já jsem od začátku mluvil anglicky i čínsky. Mým zvláštním kamarádem byl Jar Sur, syn ředitele misijní školy. Můj otec nás dva rozkošně vyfotil s kočíčkami na uších a předstíral, že jsme nevěsty s visacími náušnicemi! Jeden z našich prohřešků, když jsme se právě učili psát svá jména, se odehrál v pracovně Jar Surova otce, kde jsme našli jeho štětce a inkoust na psaní. Vyzdobili jsme mu stěny svými jmény, jeho čínskými znaky, mým římským písmem JIM. Maminka říkala, že jsme se divili, že dospělí vědí, že jsme to udělali my!

Obr. 1.4 Damašek 1936. Táta, máma, já, teta Peggy a strýc Emrys.

Zimy byly suché a velmi chladné, nosili jsme vatované oblečení. Léta byla velmi horká a my jsme jezdili k moři na východ od města Tchien-ťinu do mého rodiště, Bai Dai Hu. V té době to byla jen o málo víc než rybářská vesnice s několika betonovými plážovými chatkami, kde jsme bydleli. Později se stala oblíbeným místem dovolené Mao Ce Tunga a nyní je z ní velké

letovisko restauracemi s nepřetržitým provozem a hotely podél pobřeží. Milovali jsme ho a jednou z mých nejranějších vzpomínek bylo, jak jsme se probudili a viděli, jak přes otevřené dveře naší chatky vychází slunce nad třpytivým mořem. Vzpomínám si na tu nefalšovanou radost, když jsem si uvědomil, že mám před sebou další den plný rozkoše.

Zpět do Spojeného království

Do Británie jsme se vrátili v roce 1936 poté, co si moji rodiče odsloužili první sedmiletý pobyt v Číně. Cestovali jsme lodí P&O ze Šanghaje a zastavili se v Indii na dovolené s Grevillem a Nansi Youngovými a mými bratřenci Jill a Terry. Jill byla o rok starší a Terry o rok mladší než já. Prožili jsme s nimi nádherné tři týdny v jejich domě ve střední Indii.

Pak jsme se vydali Suezským průplavem do Port Saidu, kde jsme opustili loď a navštívili Emryse a Peggy Thomasovy (můj strýc a teta) v Damašku. Oba byli lékaři a pracovali v tamní nemocnici Victoria Hospital, kterou podporovala Edinburská lékařská misijní společnost.

Vzpomínám si na příhodu s velkým koženým puфом, jaký se prodává na Blízkém východě, s vroubkami nebo vlnovkami na okraji. Hrál jsem si s ním, zatímco dospělí si mezi sebou povídali. Věděl jsem o tancích s housenkovými pásy, které jim umožňovaly překonávat překážky, a ve své

pětileté mysli jsem přemýšlel, jestli by se totéž nedalo udělat i s puřem. Svezl jsem ho ke spodní části schodů (byl příliš těžký, než abych ho mohl zvednout) a zkušel, jestli se při sjíždění nahoru chytne okrajů schodů. To se povedlo a já jsem s ním roloval po prvním patře schodů na podestu druhého patra až nahoru. Byla jsem se sebou velmi spokojený! Teď přišel na řadu kontrolovaný sestup. Vzhledem k tomu, že byl tak těžký, mi samozřejmě téměř okamžitě ušel. Zastavil se až u zadní stěny a mezi ním a stěnou zůstala dvoumetrová mezera, ve které bylo velké okno od podlahy až ke stropu. Na podestě stála dvojice velkých mosazných ozdobných váz. S hrůzou jsem sledoval, jak puř nabral rychlost a narazil do obou váz, které se zřítily mezerou dolů do přízemí! Všichni dospělí se seběhli, aby zjistili, co strašlivý rachot znamená. Já jsem však vyvázl bez větších výčitek, protože se jim ulevilo, že se mi nic nestalo, ačkoli vázy byly neopravitelně poškozené. Tetě se nelíbily, ale protože to byl dárek, nemohla se jich zbavit, takže byla vlastně docela ráda: šťastný Jim!

V Southamptonu nás přivítal dědeček Thomas a usadili jsme se u matčina nejmladšího bratra, strýce Aluna, v Rock Ferry u Birkenheadu. Tam byli i moji prarodiče, dědeček odešel nedávno do důchodu. Alun byl ve svém prvním zaměstnání lékař, poté co dostudoval. Pracoval v ordinaci praktického lékaře a, jak bylo v té době obvyklé, "bydlel nad obchodem". Takže naše rozvětvená rodina plus dvě služebné, Maud a Jessie, jsme bydleli v tomto velkém dvojdomku ve viktoriánském stylu, v jehož přízemí se nacházela také čekárna a ordinace strýce Aluna. Myslím, že součástí Jessiiny pracovní náplně (pokud nějakou měla) byla i funkce recepční v ordinaci.

Maud, mateřská duše středního věku, se starala výhradně o domácnost. Měla velmi malou zahrádku s miniaturním dřevěným plotem a brankou kolem malého trojúhelníku trávníku. Matka mě naučila spoustu písniček populárních v její generaci a já jsem Maud škádlil a bavil se tím, že jsem stál u malé branky a zpíval viktoriánskou baladu na Tennysonova slova:

Pojď do zahrady, Maud,
neboť černá netopýří noc odletěla.
Pojď do zahrady, Maud,
vždyť jsem tu u branky sám!

Můj strýc Alun byl starý mládenec a v té době měl velšskou přítelkyni Neste. Buď proto, že jsem se jí líbil, nebo spíš proto, aby si vylepšila postavení v naší rodině, mě vzala do Liverpoolu na pohoštění, včetně čaje v jedné z tehdy módních čajoven. Byla to velká čajovna plná zákazníků a já jsem během jedné z těch hluchých chvil, kdy se v pozadí mluvilo, zřejmě svým šestiletým pronikavým trojhlasem vyhrkla "Když jsem byl v Číně." Hlavy se otočily naším směrem. Další pauza: "Když jsem byl v Indii," znovu jsem se ozval. Další překvapené

* V angličtině:

*"Above him stood the seraphim: each one has six wings; with **twain** he covered his face, with **twain** he covered his feet and with **twain** he did fly".* What was this stuff twain?

TWAIN = DVA, DVOJICE, PÁR

TWINE = PROVÁZEK, ŠPAGÁT

Serafínové stáli nad ním. Šest křídel měl každý z nich: dvěma zakrýval tvář svou, a dvěma přikrýval nohy své, a dvěma létal. [<https://www.bibleserver.com/BKR/Izaj%C3%A1%C5%A16>]

pohledy, Neste se snažila tvářit nonšalantně. "Když jsem byl v Damašku," ozvalo se potřetí. Neste nevěděla, kam se dívat. Ale po návratu to vyprávěla, žalující na sebe, mé matce!

Všichni jsme chodili do kongregačního kostela nedaleko Alunova domu, a tam jsem zřejmě poprvé slyšel čtení z Izajáše o jeho vidění v chrámu a o jeho povolání stát se prorokem. Dokázal jsem si dobře představit tu úžasnou scénu. Záhadou pro mě byla část o andělech. Čtení bylo samozřejmě z Bible krále Jakuba: *"Serafínové stáli nad ním. Šest křídel měl každý z nich: dvěma zakrýval tvář svou, a dvěma přikrýval nohy své, a dvěma létal."**. Co to bylo za twain*? Věděl jsem, že *twin* = špagát je druh nitě, a tak jsem si domyslel, že *twin/twain* je pravděpodobně druh materiálu utkaného ze špagátu, a tak se hodí k zakrytí obličeje a nohou, a pokud jste měli křídla, pravděpodobně jste je mohli zakrýt také s *twinem/twainem*, a tak létat!

Japonci, kteří již předtím obsadili Mandžusko, se v roce 1937 rozhodli napadnout severní Čínu.

Tsang Chow byl zjevně ohrožen a bylo rozhodnuto, že můj otec by se měl urychleně vrátit a pokusit se tam dostat dříve než Japonci. Vzpomínám si, jak jsem mu ve vlaku mával na cestu a matka plakala. Cestoval tehdy nejrychlejší cestou, transsibiřskou magistrálou, což trvalo jen dva týdny místo šesti týdnů po moři. Japonci ho však u Tsang Chow předběhli. Nějakou dobu strávil v Tiensinu, ale nakonec se dostal dál. Situace byla poměrně chaotická, Japonci kontrolovali hlavní města, zatímco venkov byl jakousi zemí nikoho, kde se různé čínské odbojové skupiny, nacionalistické, komunistické a další, pohybovaly sem a tam podle toho, jak se jim dařilo. Ale to se zase tolik nelišilo od situace v prvním období služby mých rodičů, kdy mezi sebou bojovali místní náčelníci.

Školní léta a druhá světová válka

O tom všem jsem z velké části nevěděl, protože jsem v šesti letech začal chodit do školy a dva roky jsem navštěvoval místní soukromou školu, než jsem v osmi letech odešel na internát do otcovy staré školy Eltham College.

Eltham byla původně založena jako "škola pro syny misionářů", a proto byla pro mé rodiče zdarma nebo značně dotovaná. Nacházela se na jihovýchodním předměstí Londýna v Mottinghamu. Byla to nezávislá škola s internátní částí, kde bylo asi sto chlapců od osmi do osmnácti let, a asi tři sta denních chlapců z okolí.

Piecrust never could be brittler
Than the word of Adolf Hitler

Kůrka nikdy nemohla být křehčí
Než slovo Adolfa Hitlera.

Youngovi, Greville a Nansi, Jill a Terry, kteří se toho léta vrátili z Indie, rozšířili nyní naši rozvětvenou rodinu. V srpnu jsme všichni odjeli na dovolenou k moři do severovelšské vesnice Penmaenmawr.

Vzhledem k hrozící válce dospělí rozhodli, že bychom se měli evakuovat z Birkenheadu na venkov, a během dovolené našli v Penmaenmawru dům k pronájmu. A tak poté, co jsme během nedělní ranní bohoslužby v anglickém kongregačním kostele uslyšeli zprávu o vyhlášení války, vznikly plány na přestěhování do tohoto domu Crofton, který se stal mým domovem na dalších deset let a dále.

Na konci letních prázdnin v roce 1939 jsem byl místo do Elthamu poslán do Tauntonu, kam byli internátní žáci opět evakuováni, a také někteří denní studenti z Elthamu. Starších chlapců bylo dost na to, aby měli svůj vlastní "dům" s elthamským vedením.

My mladší jsme takové štěstí neměli.

Chlapci v tomto věku dokážou být krutí a my jsme si připadali jako nechtění uprchlíci a nebyla to šťastná zkušenost. Nejhorší však bylo

My nejmladší žáci jsme byli v samostatném malém domku a vzpomínám si, že jsem byl během prvního roku v Elthamu velmi šťastný. V tom prvním semestru nás vzrušila mnichovská krize, kdy hrozící válka stačila k tomu, abychom byli na několik dní evakuováni do školy v Tauntonu, dokud se Chamberlain nevrátí se svým kusem papíru zajišťujícím "mír v naší době". Hitler slíbil, že tento zábor části Československa je jeho posledním územním nárokem.

Následujícího roku 1939 samozřejmě válka skutečně přišla, když Hitler napadl Polsko. To nám dalo podle mého názoru velmi chytrý kuplet:

druhé pololetí, když jsem se po vánočních prázdninách vrátil do školy. Loučil jsem se s maminkou, když můj vlak vyjížděl z nádraží v Crewe, a věděl jsem, že to bude trvat několik let, než ji znovu uvidím. Odjížděla za mým otcem do Japonci okupované Číny. Strýc Alun s ní odjel až do Hongkongu, aby tam pracoval v nemocnici Nethersole, rovněž pod Londýnskou misijní společností.

Při pohledu zpět se může zdát neuvěřitelné, že ona a můj strýc odjeli uprostřed války. Ale Británie samozřejmě nebyla ve válce s Japonskem a panoval názor, že Japonsko si už v případě Číny ukouslo větší sousto, než dokázalo rozkousat. Do Pearl Harbouru zbývaly ještě téměř dva roky, když v lednu 1940 máma s Alunem během "falešné války" vypluli do Číny.

Když Japonsko v prosinci 1941 bombardovalo Pearl Harbour a USA a Británie vyhlásily Japonsku válku, stali se moji rodiče v Japonci okupované Číně "nepřátelskými cizinci".

Obr. 1.5 Vánoce 1945. V zadní řadě zleva: Alun, Greville, Emrys Dad, Jill, Terry, Jim, vpředu Front, Nansi, Grandpa, Peggy, David, Marged, Jean, Miriam.

Zpočátku to mělo jen malý význam. Táta pokračoval v práci v nemocnici v Tsang Chow. Ale po nějaké době dostali rozkaz odjet do britské koncese, oblasti Tenzin, se všemi ostatními Brity v severní Číně. Pak jim byla nabídnuta možnost repatriace do Velké Británie s konzulární skupinou ze Šanghaje. Když však dorazili do Šanghaje, zjistili, že byli z konzulárního seznamu vyškrtnuti ve prospěch britských obchodníků ze Šanghaje. Bylo jim řečeno, že budou naloděni na další loď. Žádná další loď však samozřejmě nepřišla a oni strávili zbytek války v několika internačních táborech v Šanghaji a jejím okolí. Japonci s nimi nezacházeli špatně, ale stísněné podmínky, nedostatek soukromí a špatná strava byly tvrdé.

Komunikace byla omezena na dopisy Červeného kříže o 25 slovech, které přicházely nepravidelně. Na rozdíl od japonských zajateckých táborů se mohli v táborech

organizovat pomocí táborového výboru internovaných. Díky různým talentům mezi vězni dokázali organizovat školy, pěvecké sbory, zábavy i povinnosti, jako je vaření, úklid, topení v kotli atd. Můj otec pracoval jako táborový lékař a příležitostně směl navštěvovat jiné tábory, aby poskytoval lékařské rady. V roce 1943 se narodil můj bratr David a matce bylo dovoleno odjet do nemocnice v Šanghaji, aby tam porodila. Po svržení dvou atomových bomb na Japonsko samozřejmě nastala velká radost, když válka skončila, a oni se brzy vrátili po moři domů za námi do Penmaenmawru. Krátce nato se k nám připojil můj strýc Alun, jeho žena Jean a jejich dcera Marged (narodila se na nemocniční lodi cestou domů). Na Vánoce 1945 jsme tedy byli skutečně velmi šťastná rodina. (foto)

Když se vrátím do roku 1940, bylo mé devítileté studium na Thone (přípravná škola v Tauntonu) nejnešťastnějším obdobím mého života, a tak jsem byl velmi rád, když se o letních prázdninách 1940 Nansi a Greville, nyní moji opatrovníci, rozhodli, že vzhledem k začínající bleskové válce v Londýně by bylo pošetilé posílat chlapce ze severního Walesu do Tauntonu přes Londýn a moudřejší je poslat mě do školy v Colwyn Bay. A tak jsem v září 1940 odešel s Terryem do Rydal Junior School. Terry tam byl už rok, a tak mě seznámil se svými kamarády a hned jsem se cítil jako doma.

Škola Rydal

Rydal patřila, jak se domnívám, k nejlepším ve druhé divizi státních škol. Byla založena metodisty a její chlapci pocházeli převážně z vyšší střední třídy z Mersey-side a byli v ní i místní chlapci ze Severního Walesu. Lancashirský přízvuk byl běžný a nejvíce byly podporovány fotbalové týmy Manchester United a Liverpool. V mladší škole jsme se snažili o složení *Common Entrance Exam*, zkoušky, která představovala dobré všestranné vzdělání. Školní práce mi moc nešly. S Terryem jsme chodili do stejné třídy; já byl mezi nejstaršími a on mezi nejmladšími. On však byl vždycky mezi třemi nejlepšími ve třídě a já jsem se potácel ve spodní skupině. Dnes už vím, že jsem byl středně těžký dyslektik, ale tehdy se o této diagnóze samozřejmě nevědělo. Byl jsem však dobrý ve sportu, zejména ve fotbale, a byl jsem oblíbený, takže se mi málokdy posmívali kvůli špatnému čtení a otřesnému pravopisu.

Měli jsme velké štěstí na řadu dobrých a starostlivých učitelů. Zejména si vzpomínám na dva z mladší školy, Johna Lewise a Earnesta Bradfielda. Bradfield učil angličtinu a v posledním ročníku na Rydal School si pamatuji, jak jsem se podrobně zabýval Juliem Caesarem a nesmírně si to užíval. Dodnes si pamatuji mnoho proslovů, které jsme se z této hry naučili.

Procházky po kopcích

V mém druhém ročníku strýc Greville vstoupil do armády a byl vyslán do Indie (na vlastní žádost), takže Terry i já jsme měli oba otce v zahraničí. Snad proto nás tito dva učitelé jednou o prázdninách pozvali, abychom s Terryem strávili den na kopcích poblíž Capel Curigu. Tuším, že jsme tam přijeli autobusem z domova, a pak jsme všichni vystoupali na Glydery, oba třítisícové vrcholy, a vrátili se do jejich hotelu na čaj. Strýc Greville nás tři děti dvakrát vzal na túry do kopců na Carneddau, když mi bylo asi dvanáct, a mně se to moc líbilo. S Terryem jsme chodili na kopce za Penmaenmawrem sami nebo s rodinou či přáteli. Ale teprve když jsme se přestěhovali do vyššího ročníku, začali jsme se vážně věnovat chození do kopců. Sekretářka ředitele školy byla charakterní svobodná dáma jménem Hester Norrisová. Byla to horolezkyně, která před válkou absolvovala několik vysokohorských výstupů s průvodci. Nyní ve škole založila klub "*Hill Walkers*", jehož jsme byli s Terryem nadšenými zakládajícími členy. Téměř každý náš výlet do hor ve Snowdonii byl nezapomenutelný.

Jednou jsme šli na Glyders od jezera Ogwen kolem Ďáblovy kuchyně (*Devil's Kitchen*) na náhorní plošinu nad ní, a to za standardního velšského počasí, tedy za deště a mlhy. Zastavili jsme se na oběd, a protože počasí bylo tak špatné, rozhodli jsme se vrátit dolů k Ogwenu. My kluci jsme se vydali směrem, kterým jsme si mysleli, že jsme přišli, ale Hester se poradila s kompasem a ukázala, že jsme se spletli skoro o 180°. Byli jsme překvapeni, ale uvědomili jsme si, že jsme dostali důležitou lekci z navigace za špatného počasí: jak snadno lze ztratit orientační smysl!

A tak jsme se vydali ve směru jejího kompasu. Poloha země se nám nezdála správná, ale nakonec jsme začali klesat a dostali se pod mlhu. S překvapením jsme zjistili, že údolí, na které se díváme, je úplně jiné než údolí Idwal a Ogwen. Brzy jsme si uvědomili, že sestupujeme do údolí Llanberris! Hester považovala jižní konec své kompasové ručičky jako severní!

Další krásný den v letním semestru jsme jeli na kole z Colwyn Bay do Pen-y-Pass a před cestou zpět jsme projeli Snowdonskou podkovu (Snowdon Horseshoe). To byl první z mnoha výletů, které jsem absolvoval, bylo mi tehdy tuším patnáct let, a pokaždé, když vystoupám na vrchol stoupání u Bwlych Goch, vzpomenu si na ten první okamžik, kdy se před vámi najednou objeví výhled na Llewedd a Llyn Llydaw: docela mi to bere dech. V proslulé mrazivé zimě 1946-7 jsme se vydali na procházku přes Carneddau v asi metrové vrstvě sněhu. Podél hřebene Velrybího hřbetu byl drátěný plot s dřevěnými sloupky. Sníh se na sloupcích nahromadil a vytvořil fantastické chrlice o rozměrech 3 až 4 stopy.

Čtení, přednášení, zpěv

Naši dva učitelé fyziky, Fisher a Britain, na mě měli značný vliv. Doktor Brit byl můj domácí mistr a v té době svobodný mládenec. Umožnil nám volně využívat jeho knihovnu a povzbuzoval mě k četbě takových autorů, jako byli Aldous Huxley, D. H. a T. E. Lawrenceovi a James Joyce. Oba dva také vedli v neděli večer "Spolek posluchačů", kdy se chlapi střídali ve výběru a uvádění programu vážné hudby z desek ze sbírek obou pánů.

Jsem si jistý, že moje pozdější láska k hudbě a literatuře pramení z velké části z těchto vlivů a také od mé matky. Rád jsem také zpíval ve školním sboru pod vedením dvou dobrých hudebních mistrů.

Ředitelé škol

Když jsem chodil do vyšší školy, byl ředitelem páter Costain (viz níže). Po mém druhém roce tam odešel do důchodu. Měli jsme štěstí na nového ředitele. Donald Hughes byl muž, který předběhl svou dobu. Po svém příchodu v roce 1946 zrušil tělesné tresty, dlouho předtím, než vymizely ve většině státních škol, ačkoli předtím trestal rákoskou jen ředitel, a to jen příležitostně za závažnější přestupky. Hughes měl klidný způsob jednání a dokázal se s chlapi naladit na stejnou vlnu. Jediné, čeho lituji, je, že jsem ho při odchodu ze školy po ukončení šesté třídy nepoznal tak, jako ho poznal můj

bratranec Terry během dvou let, kdy zůstal ve škole po mně.

Jak už jsem řekl, ve škole mi učení moc nešlo. Jednoho dne, ke konci letního semestru, když mi bylo skoro šestnáct, přišel do školy její bývalý žák, který hledal možného zaměstnance pro svou rodinnou firmu na výrobu marmelád v Liverpoolu. Měli jsme velmi aktivní *Sdružení bývalých žáků* (Old Boys Association). Požádal tehdejšího ředitele školy, pátera Costaina, zda by mu mohl doporučit vhodného chlapce. Myslím, že Costain měl pro mě slabost, možná proto, že moji rodiče byli misionáři a byli internováni za Japonců. Pro tuto práci se nevyžadovalo akademické vynikání, ale schopnost "zapadnout" a být "dobrým chlapem", takže mě doporučil.

Navštívil jsem firmu a viděl, jak se vyrábí džem v průmyslovém měřítku. O práci mi bylo vysvětleno, že pracovní doba není dlouhá a dovolená štědrá, stejně jako pravděpodobný plat. Musím říct, že mě to lákalo, ale nakonec jsem se rozhodl, že vybrat si životní povolání na základě toho, že člověk bude mít spoustu času, kdy ho nebude dělat, není moc dobrý důvod. Proto jsem poděkoval a nabídku odmítl.

Rozhodl jsem se zkusit medicínu

Když jsem si měl vybrat předměty pro pátou třídu a maturitu, musel jsem se rozhodnout, co chci dělat. Nepamatuji si, že bych o tom diskutoval s někým jiným než snad s mým kamarádem ze školy Mikem Kendrickem. Prošel jsem si fází, kdy jsem o medicíně neuvažoval, protože lidé zřejmě předpokládali, že si ji vyberu, protože můj otec, čtyři strýcové a teta se touto profesí zabývali. Ale pak jsem si pomyslel, že bych byl sám proti sobě, abych si nevolil něco, co jsem chtěl dělat, jen proto, že to lidi očekávali a já chtěl ukázat svou nezávislost!

Jediným drobným problémem byly zkoušky a soutěž o místa na lékařské fakultě.

Každopádně jsem si řekl, že to alespoň zkusím, a tak jsem si v páté třídě vybral příslušné předměty a kupodivu jsem si na *School Cert* (jak

se říkalo zkoušce, kterou jsem skládal v 15/16 letech), vedl dost dobře. abych mohl pokračovat do šesté třídy. Tam jsem se učil chemii, fyziku, zoologii a chemii, botaniku, které se tehdy považovaly za standardní předměty pro medicínu. Protože jsem však věděl, že budu pravděpodobně slabý, až dojde na maturitu (Higher School Certificate, HSC, nyní A-level), a v konkurenci o místa na lékařské fakultě jsem prozkoumal situaci a zjistil, že na matčině staré univerzitě v Birminghamu nabízejí přijímací zkoušky na "1. MB level". Ta byla ekvivalentem Higher School Cert. a byla určena, myslím, hlavně mužům, kteří přišli z ozbrojených sil po válce a kteří neměli správné předměty HSC. Každopádně jsem si myslel, že bych mohl mít dva pokusy, kdybych se o to ucházel už po jednom roce v šesté třídě. Kdybych se tam nedostal, mohl bych to zkusit znovu příští rok. Naštěstí se mi to podařilo; možná díky tomu, že v té době bylo přijetí zcela v kompetenci proděkana, profesora Charlieho Smouta, který byl kromě profesora anatomie také laickým metodistickým kazatelem. Možná tomu napomohlo i to, že jsem pocházel z metodistické školy a moji rodiče byli misionáři.

Prázdniny a život doma

Psal jsem o svém životě ve škole, ale stejně důležitý byl i můj život doma během školních prázdnin. Byla to léta válečná a bezprostředně poválečná. Nansi, moje teta, mi skvěle nahrazovala matku. Po většinu války se naše domácnost skládala z Nansi (Greville byl v armádě v Indii), dědečka a babičky Thomasových a nás tří dětí, Jill, Terryho a mě. Měli jsme slušně velkou zahradu, kde dědeček pěstoval zeleninu. Byl tu sad s jabloněmi, hrušněmi a sibiřskými krabími jabloněmi. Nansi vařila marmeládu z ovoce a z ostružin, které jsme sbírali na kopcích a na živých plotech. To všechno nám pomáhalo uživit se – pro Nansi to byla těžká práce, když byly přídělky. V mnoha

domácnostech měli pracující muži polední jídlo v práci. Zahrada, která měla síť cestiček oddělujících sad od zeleninových políček, nám v pubertě poskytovala skvělé místo ke hrám a výbornou fantazii při vymýšlení hraných her, v nichž jsme s Terryem zastávali hlavní role.

Babička a Alzheimerova choroba

Moje babička během těchto let postupně stále více podléhala demenci způsobené Alzheimerovou chorobou. Byla fyzicky silná, což situaci v jistém smyslu ještě zhoršovalo, protože bloudila. Byla skvělá chodkyně a mnohokrát jsme my děti byly poslány, abychom babičku našly.

Naštěstí byla dobře známá, a když jsme se vydali po její stopě, obyvatelé města nám s radostí říkali: "Ó ano, viděli jsme paní Thomasovou jít kolem asi před dvaceti minutami." Všichni jsme se snažili, abychom ji našli. "Proč jste ji nezastavili?" ptali jsme se a pomysleli, ale museli jenom říct: "Děkuji mnohokrát" a spěchat dál! Později fyzicky onemocněla rakovinou prsu a byla upoutána na lůžko. Nansi to muselo nesmírně tížit. Vzpomínám si, že jeden z mála případů, kdy se na otce rozčilovala, bylo, když se jí ze svého křesla, kde kouřil dýmku a četl si noviny, ptal: "Už má matka svůj podnos?" "Ne," odpověděla a pod nosem bručela: "Ano, narostly mu nohy a sám vyklusal po schodech!"

Později se babička stala inkontinentní a množství prádla bylo obrovské. Naštěstí jsme měli ve sklepě, kterému se dnes říká technická místnost, přízemí vzadu.

Zde jsme později měli jednu z velmi raných praček, postavenou jako bitevní loď. Ale po většinu této doby musela Nansi prát ručně s vanou a vařečkou. Někdy jsme měli za úkol otáčet mandlem a pomáhat vytahovat prádlo.

Obr. 1.6 Jill ve věku 10 let, Jim, 9 let a Terry, 8, na kopcích za Penmaenmawrem, ve školních uniformách. 1940.

Kopce a moře

Pro nás děti byl Penmaenmawr nádherným místem, kde jsme vyrůstali. Moře bylo 15 minut chůze z kopce a Jubilejní procházka (Jubilee Walk) kolem našeho místního kopce Moel Llys (borůvkový kopec) asi půl hodiny do kopce opačným směrem. Asi od deseti let jsme se mohli sami toulat po těchto kopcích nebo dolů k moři.

Terry se málem utopil

Zhruba v té době se nám málem stala tragédie, když jsme se všichni tři šli sami koupat.

Jedenáctiletá Jill a já, desetiletý, jsme uměli plavat, ale devítiletý Terry zvládl jen pár záběrů. Když jsme sestupovali po oblázkovém břehu do moře a brodili se mírným korytem na písčitém břehu, přicházel příliv. Vesele jsme si hráli ve vlnách po prsa ve vodě.

Když jsme toho měli dost, vydali jsme se zpět ke břehu, ale najednou jsme zjistili, že jsme v

hloubce. Přišel příliv a my jsme se ocitli v hlubokém korytě. Jill a já jsme byli docela šťastní a naléhali na Terryho, aby plaval dál. Najednou jsem spatřil, jak se mu kouká hlava a jak mu občas vlna omývá obličej. Jill plavala ke břehu pro pomoc a já se pokoušel Terryho zachránit. Teoreticky jsem se to naučil, ale přistihl jsem se, že držím jeho hlavu na hrudi a plavu na zádech, ale směřuji do moře. Pokaždé, když jsem se nás pokusil otočit, vlny mě srazily zpátky. Dokázal jsem ho však udržet na hladině, dokud nepřišla záchrana.

Jill našla muže, policistu mimo službu, který přiběhl, nabral Terryho do náruče a odnesl ho na břeh. Terry už byl v bezvědomí, ale brzy se probal. Když se ohlédnu zpět, žasnu, že tato událost neovlivnila naši svobodu chodit plavat na vlastní pěst.

Terry i já jsme měli rádi poezii, zvláště pokud měla dobrý rytmus a vyprávěla příběh, jako například *Útok lehké kavalerie* (*The Charge of*

the Light Brigade)¹. Oběma nám nedělalo potíže naučit se a zapamatovat si verše a navzájem si je recitovat. V hlavě mi utkvěl jeden kousek z časopisu Punch, myslím, že těsně po válce. Detergenty, jak jim dnes říkáme, byly právě objeveny a tisková zpráva musela vysvětlovat, že jejich účinek spočívá v tom, že "zvlhčují vodu". Punch tuto novinku komentoval takto: —

Zatímco říše padají a chrámy se bortí.
jsou zaneprázdněni výrobou mokřejší vody
O všechno, co by mohli zlepšit*
Jdou a dělají vodu mokřejší!!!

*Vylepšují například chuť piva.

Vyrůstat za války nám, dětem, připadalo naprosto přirozené. Příděly potravin a oblečení byly samozřejmostí a zprávy o průběhu války jejich součástí. Ale když jsme žili v severním Walesu, nevnímali jsme žádný přímý, děsivý aspekt války. Nejbližší zkušeností s válkou bylo poslouchat, jak nad námi v noci přelétávají

německá letadla, když jsme seděli v šatně našeho školního internátu, který byl nejbližší protiletectvému krytu. Tohoto opatření, kdy jsme v noci vstávali, abychom se tam ukryli, jsme se brzy vzdali jako zbytečného, protože bylo jasné, že Němci na nás nebudou plýtvat bombami na cestě do liverpoolských doků. Nedaleko našeho domova v Penmaenmawru byl armádní výcvikový tábor a vojáky cvičili na kopcích nad městem. Teta Nansie u nás doma hostila muže z tohoto tábora. Kteří si nejvíce cenili nabídky horké koupele!

Jedna školní historka z té doby vyprávěla o diskusi ve společenské místnosti štábu, když právě přišla zpráva o pádu Francie. Dva učitelé dějepisu diskutovali o situaci v pochmurných barvách. Byla vážnější než v době, kdy jsme čelili invazi z Francie za Napoleona? Rozhodli se, že ano, pravděpodobně ano. Pak vešel mistr her. "Slyšel jste ty zprávy, Bunči (pane Bumphry)? Francie padla." "No," odpověděl. "To je zatraceně dobrá práce. Teď se můžeme pustit do práce a dokončit válku bez nich".

¹ Alfred Tennyson (1809-1892), báseň Útok lehké kavalerie *Útok lehké kavalerie*, věnována britským

vojákům lehké jízdy, kteří se účastnili bitvy u Balaklavy v Krymské válce.

Kapitola 2

Univerzita, Univerzitní letka, Lékařská škola, Horolezectví

Univerzita

Bylo mi právě osmnáct, když jsem nastoupil na Birminghamskou univerzitu. V některých ohledech jsem si docela věřil.

Být daleko od domova nebyl žádný problém; internátní škola byla dobrým úvodem do koleje Chancellor's Hall. Práce v prvním ročníku nebyla příliš náročná, protože část z ní jsem absolvoval už ve škole v nižší šesté třídě. V jiných ohledech jsem však byl velmi naivní, zejména pokud jde o dívky. S pomocí řady kamarádek jsem však poznal vzrušující, frustrující a kuriózní způsoby seznamování v oněch vzdálených a nevinných dobách. Bylo nám jasné, že o nějakém trvalém vztahu nemůže být řeč, dokud za šest let neodpromujeme, pokud vše půjde dobře! Rychle jsem si našel spoustu přátel, hrál jsem rugby, přidal se k malému kostelnímu sboru. V sobotu jsme chodili na tanec do Studentské unie a já se přidal k univerzitní letecké letce.

Univerzitní letka

Ta se stala důležitou součástí mého univerzitního života. Účastnili jsme se přehlídek, přednášek o letectví, počasí, letecké dynamice, motorech proudových i spalovacích a, což bylo nejzajímavější, učili jsme se létat. Naše letiště, celé travnaté, bylo v Castle Bromwich na východní straně Birminghamu, tedy po větru od města. Bylo to v době před přijetím zákona o čistotě ovzduší, a tak se nad naším letištěm většinu dní v roce vznášel znečištěný vzduch z města. To nás příliš netrápilo, byl to běžný řád věcí. Naše letadla byla zpočátku Tiger Moth, nádherně primitivní dvouplošníky (viz foto). Byly zkonstruovány v roce 1929 a měly dva otevřené kokpity, v řadě za sebou. Neměli jsme žádné vysílačky, jen mluvítko spojující instruktora, v předním kokpitu a žáka

Obr. 2.1 Můra (Tiger Moth). Typ letadla, na kterém jsem se učil létat. Fotografie pořízena v srpnu 2000.

Obr. 2.2. Já v zadním kokpitu. Fotografie pořízená v srpnu 2000.

Tato fotografie byla pořízena v roce 2000. Moje žena Pat mi dala k sedmdesátým narozeninám dárek v podobě letu v tomto restaurovaném Tiger Mothu. Jsem na místě žáka a očividně si to užívám!

Ke konci svého prvního semestru na Birminghamské univerzitě jsem po devíti hodinách letu poprvé letěl sólo, což byl zážitek, na který se nezapomíná. Nějakou dobu jsem s instruktorem trénoval "okruhy a nárazy"². To znamená, že vzlétnete, stoupáte, zatočíte doleva, vyrovnáte, znovu doleva, začnete klesat, znovu zatočíte doleva, srovnáte se s dráhou a přistáváte. Najednou instruktor řekl: "OK, myslím, že jste připraveni" a vystoupil. Byl jsem nadšený, že mě považují za dost dobrého na to, abych mohl letět sólo, a nadšeně jsem roloval a vzlétl. Teď jsem byl najednou sám a přede mnou v kokpitu žádná přátelská hlava s helmou!

K tomu vzrušení se přidal více než jen záchvěv úzkosti!

Ale vše dopadlo dobře, i když přistání nepatřilo k mým nejlepším.

Na létání s letkou mám mnoho šťastných vzpomínek. Na chladné zimní dny, kdy jsme se oblékali do vatované vnitřní jednodílné a vnější větru odolné kombinézy, k tomu boty s kožešinovou podšívkou a vnitřní i vnější rukavice, koženou přilbu, brýle a masku.

Za předpokladu, že jste byli na začátku v teple, zůstali jste v teple po dobu 30-40 minut letu. V zimě se často vyskytovaly inverzní podmínky. To znamenalo, že nad městem a letištěm visel opar. Stoupali jste skrz něj a pak najednou ping! A vyšli jste nad něj, do zářivého slunce a opar tvořil ostrý obzor. Země byla vidět jen mlhavě v úzkém kruhu pod sebou. Byly to ideální podmínky pro nácviak akrobacie, kterou jsem rád dělal. Nicméně po provedení řady smyček, pomalých výkrutů a přetahovacích zatáček jste nevěděli, kam jste se dostali. Bez rádia jste byli odkázáni sami na sebe a museli jste najít svou polohu tak, že jste letěli dolů do šera a zachytili nějaký orientační bod. Říkalo se, že kdyby došlo

² přistání

na nejhorší, měli byste najít železniční trať, letět podél ní, dokud nenajdete stanici, a letět tak nízko, abyste si mohli přečíst název stanice! K této taktice jsem se nikdy nemusel uchýlit, ale zažil jsem pár úzkostných chvil.

O letních prázdninách jsme jeli na dva týdny na tábor na základnu RAF. I když se tomu říkalo "tábor", nebyli jsme pod plachtou, ale v docela pohodlném důstojnickém ubytování.

Byly to skvělé časy se spoustou létání a večírků v jídelně atd. Vzpomínám si na svůj první dlouhý samostatný přelet z Aston Downu v Gloucestershire do Oxfordu a zpět. Byl to tak teplý den, že jsem letěl v otevřené kabině Tiger Mothu jen v košili nad krásnou zelenou krajinou a věžemi Oxfordu.

Na těchto soustředěních jsme se spojili s dalšími dvěma perutěmi a sdružili naše letadla a instruktory. Pokud jsme nemohli jet na svůj vlastní tábor, mohli jsme jet na tábor jedné z ostatních letek. Jeden rok jsem jel na tábor Queen's University, Belfast Squadron. Tito irští studenti byli plní historek; zde je jedna z nich.

Jejich letiště se jmenovalo Nut's Corner („Ořechový koutek“, což mi přišlo vtípně příhodné) a samozřejmě také létali na Tiger Mothu s pevným podvozkem a bez vysílaček. *Flights*, místo, kde byla letadla zaparkována, bylo uprostřed jedné strany pole. Člověk měl pojíždět po větru až na konec pole, otočit do větru a vzlétnout. Často se však neobtěžovali, ale prostě rolovali na pole, do větru a pryč! Na konci pole byla poměrně vysoká kamenná zeď. Jednoho dne, když foukal slabý vítr, udělal žák se svým instruktorem právě tohle a sotva se odlepili od země na konci pole. Bohužel se jim nepodařilo zeď úplně překonat a urazili kola podvozku. Přihlízející žáci a instruktoři byli zděšeni. Věděli, že ani z jednoho kokpitu není vidět na podvozek. Neexistoval způsob, jak je na tuto nehodu upozornit, aby mohli přistát *s palačinkou*, a ne *s kolečkem*. Jeden žák dostal skvělý nápad, že vezme náhradní kolo, spolu s instruktorem vyrazí ven, najdou je a *naformátování* v jejich blízkosti jim znameními naznačí jejich problém. Vzali tedy

náhradní kolo, vyrazili ven a vyrazili. Bohužel ve svém spěchu také nepokračovali po větru, ale rovnou se rozjeli a sotva se před stěnou odlepili od země. I oni se narazili koly na stěnu a urazili je! Našli první letadlo, přesunuli se vedle něj a zvednutím rezervního kola energicky gestikulovali. Instruktor v prvním letadle vykřikl na svého žáka: "No, to je zatraceně chytrý trik! To jsem zvědavý, jak ho zase nasadí zpátky?" Typická irská historka.

Po několika letech létání na „tygřích mūrách“ jsme byli přezbrojeni na *De Havilland Chipmunk*.

Tato cvičná letadla měla uzavřené kokpity a rádio. Takže teď nás mohla řídicí věž odvolat, pokud se například mělo zhoršit počasí. Také v případě ztracení jsme mohli zavolat na věž a požádat o "kurz k řízení". Pomocí mého rádiového signálu mě mohli "zaměřit" a dát mi kurz podle kompasu, který jsem měl následovat a dostat se zpět na základnu. Takže část zábavy z létání se ztratila!

Výlety do kopců, lezení

Ve třetím ročníku na univerzitě jsem poprvé lezl s univerzitním klubem známým jako *Stoats (Lasičky)*. Název pochází z epizody, kdy se rozčilený instruktor snažil naučit některé členy klubu základy lezení a nabádal je, aby se drželi dál od skály. Řekl prý něco jako: "Držte si břicha dál od skály. Jste jako spousta podělaných lasiček!" Jeden konkrétní přítel, Stoat (Lasička) a student medicíny v mém ročníku, byl Phil Astill. Tomu opravdu vděčím za to, že mě takřikajíc postavil na nohy (ve skalním lezení). Bohužel nedlouho poté, co jsem s lezením začal, Phil na Tryfanu spadl a zlomil si nohu. Pak už se k lezení nikdy nevrátil. Jeff Sellars, můj nejbližší přítel z univerzity, zdravotník a člen letecké letky, se pak stal mým lezeckým partnerem. Byl to rozený lezec a zdálo se, že ho nijak neohrožuje to, čemu lezci říkají "expozice", tj. obtížnost pohybu vysoko nad zemí ve srovnání se stejným pohybem těsně nad zemí. Ve čtvrtém ročníku jsme o Velikonocích strávili nádherných deset dní lezení na chatě Climbers Club Hut v údolí Llanberis v Ynys Ettws. Když jsme dovolenou

začínali, byl jsem prvolezcem já a vedl jsem výstupy do obtížnosti *V. Diff* (velmi těžký, v tehdejšímu systému klasifikace; ve skutečnosti je to docela lehký stupeň) a poslední dva dny lezení vedl Jeff *VS* (velmi těžký, v té době nejvyšší stupeň). Naším prvním *VS* výstupem byl Longland's Climb následovaný Curving Crack, oba na Clogwyn du'r Arddu. To bylo v roce 1952, kdy byl Cloggyn považován za nejtěžší stěnu v Severním Walesu.

V té době jsem se seznámil s Johnem Watsonem, obchodníkem středního věku z Birminghamu. Byl zavedeným členem horolezeckého klubu a pravidelně jezdil do North Walesu svým autem s otevřenou střechou a svezl mě. Cestou do Ynys Ettws jsme se zastavovali v hotelu Pen Y Gwryd. V té době hotel provozoval Chris Briggs se svou ženou Jo. Hotel navštěvovali přední britští horolezci té doby, včetně mnoha těch, kteří tvořili tým úspěšné expedice na Everest v roce 1953. Vzpomínám si, že jsem byl v hotelu večer, kdy v den královniny korunovace přišla zpráva, že byl zdolán Everest. Skupina z nás se pokoušela sestavit vhodný telegram, v němž by se gratulace královně a týmu Everestu spojila s vyjádřením loajality Jejímu Veličenstvu! Množství hořkého Worthingtonu E (z pivovaru Worthington Brewery) naše úsilí zcela zhatilo.

Pátý ročník lékařského studia byl studenty obecně považován za nejhektičtější. Absolvovali jsme mnoho předmětů z tzv. menších specializací, včetně porodnictví a gynekologie, pediatrie, oftalmologie, dermatologie, a také laboratorní předměty patologie, mikrobiologie atd., a z těchto předmětů jsme měli zkoušky. Bylo to v letech 1952-3, kdy jsem už jsem zcela propadl horolezecké nauce a při každé příležitosti jsem jezdil do Severního Walesu, létal a vedl docela aktivní společenský život.

Na konci letních prázdnin jsem strávil tři týdny jako údržbář v Pen-y- Gwryd. Měl jsem pracovní dobu od 9 do 17 každý den s volnou sobotou a nedělí a můj plat byl 50 šilinků týdně; 2,50 libry v dnešních penězích, plus postel, nebo spíše palanda a strava. Ale nezapomeňte,

že pivo, nejlepší hořké pivo Worthington, stálo jen šilink (5 pencí) za pintu. Jídlo bylo skvělé hotelové jídlo, které připravovala Jo Briggsová a dva velmi atraktivní hoteloví stážisté. To už jsem měl motorku a po páté hodině jsem se vrhal na rychlý výstup (sólo). O víkendech přijížděli kamarádi a lezli jsme nebo chodili bez ohledu na počasí.

V té době jsem byl nejbliže tomu, abych se při lezení zabil. Bylo to v jednu docela sychravou neděli, kdy do hotelu přišel Tony Champion, muž o pár let starší než já, a hledal spolulezce. Měl jsem volno a vydali jsme se dolů do průsmyku Llanberris, abychom se pokusili o klasický výstup Main Wall na Cern Lass. Vedl jsem a na druhém kroku byla skála na odklánějící se lávce studená a kluzká. Několikrát jsem ustoupil, ale při třetím pokusu jsem se přes ni dostal. Zdálo se však, že jsem vyčerpával veškerou sílu v prstech, a na dalším strmém úseku, kdy jsem se musel vytáhnout nahoru s malou pomocí nohou, mi prsty prostě vypověděly službu a já spadl. Naštěstí můj sekundant jistil zhruba na stejné úrovni jako já a já se jen kyvadlově snesl na travnatou římsu asi o dvacet metrů níž. Následujících 55 let jsem o něm neviděl ani neslyšel, když mi zničehonic napsal a přiložil zprávu o tomto dni, kterou vkládám jako přílohu této knihy.

O dalším víkendu byla v sobotu mokro a já jsem se vydal na procházku do kopce s Johnem Neilem, členem horolezeckého klubu. Počasí bylo typické pro severní Wales, tj. mokro a větrno. Prožili jsme dobrý den a promokli jsme. Večer jsme se pustili do diskuse o tom, co nás na túře čeká další den. Už dlouho jsem chtěl jít známou túru "Třítisícovky"; 14 vrcholů Walesu nad 3 000 stop, ale podle Moulamových pravidel. Ta stanovovala, že túru absolvujete tak, že zahrnete všechny vrcholy a že začínáte i končíte na stejném místě. Obvyklý způsob absolvování této slavné túry spočíval v tom, že vás někdo dovezl na start a vyzvedl na druhém konci. Lidé často měli přátele, kteří jim nosili jídlo a pití do míst, kde trasa křížovala silnice v údolích. Navrhl jsem, abychom si tuto túru vyzkoušeli příští den.

Chris Briggs a všichni v hospodě se naší opovázlivosti vysmívali, venku stále pršelo, ale to a Worthington E nás jenom utvrdilo v odhodlání. Jo říkala, že o nějaké podpoře našeho střeleného nápadu nemůže být řeč; měli už dost pomoci různým chodcům, kteří to pak vzdali. Chris byl skutečně ochoten vsadit hospodu proti tomu, abychom to udělali! Přijal jsem ho a vsadil na Ynys Ettws.

S Johnem jsme se odebrali na palandu za hotelem a nastavili si budík. Ve tři hodiny ráno zazvonil. Probudil jsem se, zastavil ho a poslouchal. Na plechovou střechu bunkru šplouchal déšť. Zdálo se, že John ještě spí. Vypadalo to beznadějně a já si pomyslela, že kdybych šel znovu spát, mohli bychom říct, že jsme zaspali a neslyšeli budík, a neztratili tak tvář.

Pak jsem si ale řekl, že bude lepší dát Johnovi šanci souhlasit, a tak jsem ho vzbudil. "Dobře," řekl, "pojdme." První problém byl, že jsme zjistili, že jsme si v hotelové sušárně nechali vycházkové oblečení a boty, takže jsme se museli vloupat dovnitř, abychom je získali zpět. Alespoň byly suché, ale než jsme došli do průsmyku Pen y Pass, necelý kilometr po silnici, byli jsme skrz naskrz promočení (tehdy ještě nebyl goretex).

Byl jsem vděčný za to, že nás John dovedl po prasečí stezce až na Bwlch y Moch, kde jsme prasečí stezku opustili a vydali se po širokém hřebeni na Crib Goch a začalo se trochu stmívat. Než jsme dosáhli prvního ze čtrnácti vrcholů, přestalo pršet, ale byli jsme jen těsně pod hustou mlhou. Po hřebeni ostrém jako nůž jsme se opatrně vydali po mokřích skalách na Crib y Ddysgl a dál rychle na vrchol Snowdonu. Tam jsme narazili na hlouček nešťastných chodců, kteří se přišli podívat na východ slunce! Jediný výhled, který měli, byla spodní strana mokrého mraku. Když jsme sestupovali po široké stezce směrem k Llanberisu, dostali jsme se pod mrak. U stanice Cloggy jsme se vrhli přes okraj doprava, strmě dolů cestou necestou do Cwm Glas Bach a vydali jsme se dolů k silnici v údolí Llanberis. Teď už to bylo po hlavní

silnici, kolem Beudy-Mawr, horolezecké chaty patřící klubu Wayfarers. Měli jsme docela málo jídla a doufali jsme, že bychom mohli vyžebrať šálek čaje a možná i svačinu, ale nikdo tu nebyl. Tak jsme tam na zápraží v mokřím oblečení snědli naše jediné sendviče. Když jsme se vydali na dlouhý táhlý výstup na Elidir Fawr, první z další řady vrcholů, počasí se zlepšilo a za jeho dlouhým vrcholovým hřebenem vyšlo slunce. Naše nálada se zvedla, když jsme spěchali přes Foel-Goch a Y Garn ke Glyders, Fawr a Bach. Dole podél hřebene Bristly Ridge jsme se vydali na Bwlch Tryfan a po skalnatém hřebeni na vrchol Tryfanu. Byla už jedna hodina, slunce svítilo a já se cítil skvěle. John byl moc hodný, že šel se mnou, přestože věděl, že túru nemůže dokončit, protože musí být v pět hodin zpátky v Gwrydu, aby ho odvezli do Londýna. Tak jsme se rozloučili, on šel na jih, zatímco já jsem běžel dolů na sever k jezeru Ogwen, kam jsem dorazil asi za 15 minut.

Pak moje cesta vedla kolem Glan Dena. To je velmi pěkná chata patřící Midlandskému svazu horolezců a já jsem opravdu doufal, že bych zde mohl vyžebrať nějaké jídlo, protože jsem začínal mít velký hlad, a ještě mě čekalo šest vrcholů Carneddau, na které jsem měl vystoupit a vrátit se do Gwrydu.

Dveře byly otevřené, a tak jsem pozdravil obyvatele, veselý pár. Nezapomeňte, že v té době bylo mnohem méně horalů a horolezců, a proto mezi námi bylo větší kamarádství. Doufal jsem v šálek čaje a možná i něco k zakousnutí. Řekl jsem, že se pokouším o třítisícovku a že mám za sebou Snowdon a Glyder; pauza, zbývá už jen Carneddau; pauza, "pak mám v plánu dojít zpátky do Pen y Gwryd," řekl jsem. "O ano," řekli. "No", řekl jsem, "Hm, no, asi bych měl raději vyrazit na cestu — asi" pauza. "Ano," řekli, "raději byste měl." Tak jsem odešel.

V polovině dlouhé cesty nahoru do Pen-yr Ole Wen jsem zhodnotil své zásoby. Měl jsem část mléčné čokoládové tyčinky Cadbury's s centimetrovými kostičkami. Spočítal jsem si, že na střídavých vrcholech bych mohl mít jednu malou kostičku! Měl jsem velký hlad. Ale svítilo

slunce a já se cítil silný, takže jsem pokračoval přes Pen-yr Ole Wen na Carnedd Dafydd, oklikou na Yr Elen a zpět na Carnedd Llewellyn.

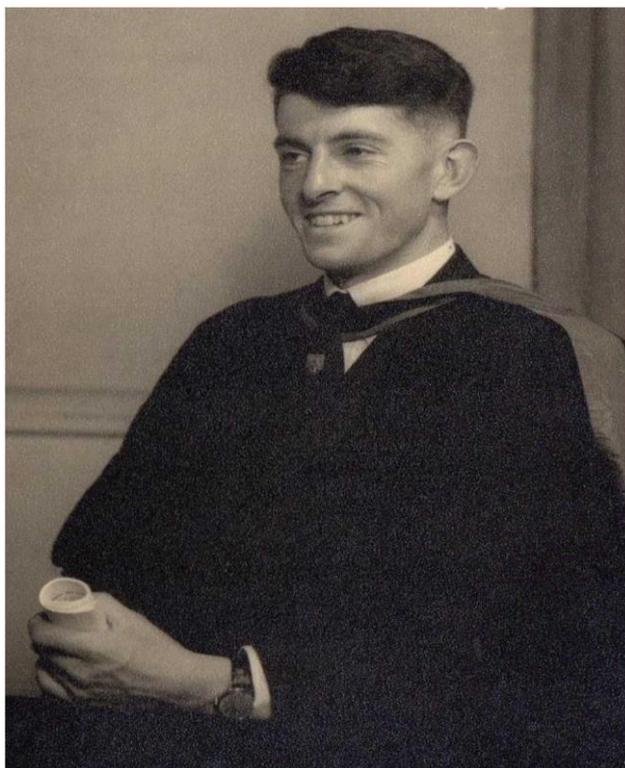
Tam se na mě usmálo štěstí. Potkal jsem pár liverpoolských podnikatelů, kteří si vyrazili na výlet. Každá z jejich manželek jim dala jídlo pro oba a oni se se mnou velkoryse rozdělili. Vzpomínám si na tyčinku Penguin a nikdy nechutnala tak dobře. Poslední dva vrcholy, Foel Grach a Foel Fras, jsem zdolal kolem páté hodiny. Pak zpátky kolem Llewellynu a Craig yr Ysfa k silnici A5, protože se už stmívalo. Závěrečných sedm kilometrů po silnici do Capel Curig a na Pen y Gwryd bylo náročných, ale vědomí, že jsem to zvládl navzdory nepřízni osudu a že jsem vyhrál hotel, mi dodávalo odvahu. Kolem desáté večer jsem dorazil na hrdinské přivítání a smaženou večeři.

Se svou třítydenní prací pomocného dělníka jsem zjistil, že jsem v Severním Walesu strávil 30 víkendů z 52 v tomto roce. Můj poslední rok byl stejně příjemný, i když bez takového lezení.

Závěrečný rok

Lékařská fakulta vedená profesorem medicíny Melvillem Arnotem byla velmi osvětlená.

Arnot nám vysvětlil, že jelikož jsme již dospělí, můžeme si sami organizovat své vzdělávání v rámci přípravy na závěrečné zkoušky. Škola sestavila takříkajíc jídelníček z přednášek, tutoriálů, výukových vizit na odděleních, ambulancí a nechyběla ani knihovna. Bylo na nás, abychom si sestavili vlastní rozvrh a navštěvovali všechny přednášky, které jsme považovali za užitečné. V předchozích letech jsme museli studovat předměty, které se často zdály být vzdálené "skutečné medicíně", i když teď vidím, že byly nezbytné pro pochopení předmětu, ale v posledním ročníku to byla jen medicína, chirurgie, porodnictví a gynekologie a pediatrie, a to se mi líbilo. V létě jsem byl týden na stáži u jednoho z místních lékařů ve všeobecné nemocnici. Byla to skvělá praktická zkušenost a pomohla člověku získat jistotu pro klinické části závěrečných zkoušek. Ve finále jsem si vedl dobře, zdá se, a získal jsem svou první (a jedinou) akademickou cenu, Foxwellovu cenu za klinickou medicínu.

Obr. 2.3 Den promoce 1954

My, studenti posledního ročníku, jsme v té době mohli "zaskakovat" za domácí lékaře nebo chirurgy (F1 v dnešním jazyce), když šli na dovolenou. Domácí lékařka, kterou jsem zastupoval, byla Betty Astleová, dívka z vyššího ročníku. Dlouho jsem ji zpovzdálí obdivoval, ale měla přítele ve stejném ročníku jako ona. Zhruba v té době se však rozešli.

Ona měla prázdniny a chodila s partou kamarádek po Lake District a já jsem ji měl zastupovat. Po návratu jsem ji pozval na rande a byl jsem v sedmém nebi, když řekla "ano"

a stali jsme se, jak se teď říká, milenci.

V srpnu po promoci jsem jel s Johnem Watsonem a jeho kamarádem do Alp. Jeli jsme do Východní Alp. Počasí nám moc nepřálo a zdolali jsme jen několik poměrně nevýznamných vrcholů, ale užili jsme si přechody přes průsmyky a viděli spoustu z tohoto nedotčeného koutu italských Alp. O půl roku později nás skupina asi deseti lidí Většinou z mého ročníku, ale včetně Betty, vyrazila na lyže do Rakouska. Brzy poté jsme se zasnoubili.

Obr. 3.1 Betty a já krájíme svatební dort, na což dohlíží Terry Young, můj bratranec a svědek, a Margaret Corshamová, Bettyina sestřenice a družička.

Kapitola 3

Královské letectvo

RAF ve Velké Británii, Manželství, Líbánky, Plavba do Hongkongu

V roce 1955 museli mladí muži ještě absolvovat dvouletou "vojenskou službu". Toho léta, když jsem dokončil roční domácí práce (svou praxi), jsem byl povolán do armády. Byl jsem členem univerzitní letecké perutě a nastoupil jsem do Královského letectva jako zdravotnický důstojník. Místo povinných dvou let jsem se rozhodl pro tříletou krátkou službu v naději, že to zlepší mé šance na vyslání do zahraničí, protože zahraniční cesty byly tehdy velmi drahé, zejména na Dálný východ, kam jsem chtěl jet.

Po několika měsících, které jsem strávil na brigádách v jižní Anglii, jsem se dozvěděl, že budu vyslán do Hongkongu. Betty i já jsme byli nadšeni, ale znamenalo to, že jsme se museli poměrně rychle vzít. To se nám podařilo jednoho chladného únorového dne roku 1956 v Kidderminsteru, jejím rodném městě. Když jsme věděli, že pojedeme do Hongkongu po moři a bude nám to trvat šest týdnů, Betty navrhla, že bychom to mohli vzít jako svatební cestu, abychom ušetřili peníze. Trval jsem na tom, že bychom si měli nejdřív užít pořádné líbánky, a tak jsme odjeli do Švýcarska na dva týdny nádherného lyžování v Bernském pohoří.

Bylo jen dobře, že jsme nepočítali s líbánkami na moři, protože loď Asturias, na které jsme pluli, byla velmi stará. Betty se ocitla na palubě B v kajutě s dalšími dvěma ženami a třemi dětmi a já na palubě D s dalšími třemi důstojníky! Zdálo se, že většinu cesty jsme strávili tím, že jsme na sebe čekali na chodbách, a po setmění jsme si pro sebe na lodní palubě ukradli jen pár kradmých chvilék!

Hongkong, náš první domov

Hongkong byl fascinujícím místem s nádhernými obchody a rozmanitými restauracemi, i když to asi nebylo nejjednodušší na začátku manželského života, kdy bylo třeba si osvojit cizí, novou kulturu. Měli jsme mít manželské ubikace RAF, ale po

příjezdu nebyly okamžitě k dispozici. Museli jsme si tedy nejprve najít hotel a pak si najít vlastní ubytování.

Dostal jsem však na to příspěvek, který byl upraven podle životních nákladů v Hongkongu a byl poměrně štědrý. V poslední době došlo k velké imigraci z pevninské Číny a ubytování nebylo snadné najít. Nakonec jsme našli byt v Kowloonu; asi 20 minut jízdy od mého pracoviště na letecké základně a letišti Kai Take. Byt byl v čínské části Kowloonu, kde předtím bydleli čínští nájemníci, jejichž představa o údržbě domu a hygieně v kuchyni byla poněkud odlišná od naší. Betty měla těžkou práci s úklidem bytu, zejména kuchyně s vrstvou mastnoty na stěnách, a my jsme poprvé zařizovali domov. Ale byli jsme mladí a vrhli jsme se do života tamní komunity.

Na straně RAF jsem byl jedním ze dvou zdravotníků na letišti Kai Tak, které jsme sdíleli s civilními lety. K mým povinnostem patřila hlavně práce praktického lékaře, i když jsme měli malou ošetrovnu, kam jsme mohli přijímat pacienty letectva. Muži od letectva byli samozřejmě docela zdraví, a kromě pohlavních chorob naše služby příliš nepotřebovali, kromě běžných ročních lékařských prohlídek. Mnozí však měli s sebou rodiny a péče o manželky a děti byla náročnější a zajímavější.

V den našeho příjezdu jsme se byli podívat na lidi v nemocnici Nethersole, misijní nemocnici na ostrově Hongkong, kde můj strýc Alun sloužil ve čtyřicátých letech před a po internaci Japonci. Ted Patterson tam byl chirurgem a měl radost, když se dozvěděl, že Betty je anestezioložka zběhlá v nových technikách, při nichž se používal oxid dusný, hypnotika, svalová relaxancia a řízená ventilace. Do té doby se používal éter, který pod Tedovým vedením podával mladší lékař nebo zdravotní sestra. Éter je výbušné anestetikum, a právě dostali svůj první diatermický přístroj, který se používal ke kontrole krvácení. Při jeho použití vznikají jiskry a nelze jej používat s éterem! Betty tam podávala anestetika dvakrát týdně

po dobu dvou a půl let, kdy jsme byli v Hongkongu, a cestovala trajektem Star Ferry z pevniny na ostrov Hongkong a pak jezdila tramvají do nemocnice.

Dalším cenným zpestřením našeho života byla pomoc na zapadlé klinice v Kowloonu, kterou vedl úžasný čínský křesťan Thomas Wong, který žil se svou ženou a pěti dětmi v malém prostoru za klinikou, všichni v malém bytě ve třetím patře věžáku. Spoléhal na lékaře dobrovolníky, většinou z řad vojáků. Thomas se nás také snažil naučit kantonštinu. Tyto kontakty

obohatily náš život o zájmy mimo společenský život u jednotek, i když i ten byl díky příjemnému United Forces Clubu včetně baru, restaurace a bazénu velmi zábavný. Vzpomínám si odtud na jednu příhodu, kdy jsem při objednávání rundy nápojů musel požádat čínského barmana o vermut. Myslel jsem si, že to pro něj bude neobvyklá objednávka, a tak jsem dodal,

"Vermut, víte?" "Ano, pane," odpověděl. "Francouzský nebo italský?". Připadal jsem si velmi maličký!

Obrázek 3.2 Čaj v manželské kajutě, Kai Tak RAF Station Hong Kong 1956

Výlety z Hongkongu

Jednou z nevýhod hongkongského vyslání bylo, že kvůli zákazu vstupu do pevninské Číny se personál jednotek v rámci kolonie často cítil omezen. Nejbližším místem, kam se dalo jet na dovolenou, byl kromě Macaa Saigon nebo Singapur, a v té době bylo takové cestování pro většinu z nás příliš drahé. Měli jsme však štěstí, že se mi za dvacet sedm měsíců, které jsme tam strávili, podařilo pětkrát dostat hned pryč, z toho čtyřikrát s Betty.

První cesta do Japonska

První cesta se uskutečnila jen pár měsíců po příjezdu do Hongkongu. Velící důstojník na základně Kai Tak, skupinový kapitán Tony Smyth, byl horolezec a vymyslel, že založí tým horské záchranné služby RAF. Poukázal na to, že v Nových teritoriích sídlí naše stíhací peruť, a kdyby se některý z pilotů nouzově přistál zraněný na vrcholu Ma On Shanu, třítisícového nejvyššího kopce v kolonii, bylo by důležité mít tým horských záchranářů, který by ho zachránil. Na základě tohoto chabého argumentu získal od ministerstva letectví

povolení k založení týmu – ovšem bez finanční podpory.

Tony se doslechl, že po korejské válce je na obrovské americké letecké základně Iwakuni v Japonsku k dispozici bývalé armádní vybavení. Včetně věcí, jako jsou boty do džungle, maskáčové kalhoty, bundy a klobouky, kterými bychom mohli vybavit náš tým. Bylo mi tedy řečeno, abych se tam vypravil a vyzvedl si je. V těch vzdálených dobách to bylo mnohem ležérnější. Podařilo se mi získat odvoz letadlem Bristol Freighter novozélandského letectva z Hongkongu do Iwakuni, velké americké základny v Japonsku. Freighter, jedno z prvních letadel s velkými předními otevíracími dveřmi, do kterého se v případě potřeby dala naložit nádrž, měl pevný podvozek a dva malé pístové motory. V nákladovém prostoru tohoto nákladního letounu jsem si musel udělat co největší pohodlí. Let do Japonska trval celou věčnost, přičemž jsem se zastavoval na doplnění paliva na Tchaj-wanu a Okinawě.

Japonsko se v roce 1956 stále ještě vzpamatovalo z války a bylo téměř zemí třetího světa. Co si pamatuji, byly strašně rozbité silnice. Dost přšelo a člověk musel mít deštník, aby se ochránil před stříkající vodou, když kamiony narážely do výmolů, i před samotným deštěm.

Během svého pobytu jsem navštívil Hirošimu a místo, kde byla svržena první atomová bomba. Bylo to pouhých 10 let po jejím svržení. Byl krásný letní den a kontrast krásy azalek se zkázou místa byl intenzivní. Podařilo se mi nechat se odvézt záchrannou letadlovou lodí zpět do Iwakuni přes vnitrozemské moře Seto, což byl krásný výlet.

Vybavení jsem si řádně sbalil do dvou pytlů a vrátil se do Hongkongu tak, že jsem se nechal svézt s US Air Force přes leteckou základnu Clarke na Filipínách. Na základně jsem strávil noc a poprvé ochutnal americkou kuchyni. Byl jsem ohromen jejich šestnáctiuncovými steaky T-bone, jejichž maso přesahovalo velké talíře!

Thajsko a jižní Indie

Jednou z našich mimořádných povinností bylo provádět zdravotní prohlídky pro některé posádky civilních leteckých společností v Hongkongu. Jednou z nich byla Air India a my

jsme se docela dobře seznámili s jejím šéfpilotem. Za tuto službu jsme si nemohli účtovat a RAF jim účtovala, tuším, dvanáct a šest pencí (63 pencí) za lékařskou prohlídku! I v té době to byla pro Air India velmi dobrá cena. A tak řekli, že nám, zdravotníkům, rádi nabídnou každý rok několik bezplatných letenek kamkoli, kam létají!

Betty a já jsme tuto nabídku přijali a na naše první Vánoce jsme letěli s Air India do Kalkaty a pak jsme na vlastní pěst jeli vlakem navštívit mé rodiče do Neyyore, města poblíž samého jižního cípu Indie, kde můj otec pracoval v tamní misijní nemocnici. Cestou jsme se zastavili v Bangkoku, kde jsem měl vzdáleného bratrance Jima Sibreeho, který pracoval v oblasti dovozu a vývozu. V té době tam bylo velmi málo turistů a my jsme strávili nádherných pět dní prohlídkou tohoto fascinujícího města. Tehdy tam jezdilo málo aut a nebylo znečištěné ovzduší. Buddhistické chrámy byly nádherné, klidné, kromě několika mnichů v nich bylo jen málo lidí. Fascinující byl plovoucí trh; místní obyvatelé prodávali nejrůznější potraviny a další zboží z lodí zákazníkům, kteří se také pohybovali na lodích.

Po příletu do Kalkaty jsme jeli taxíkem z letiště Dumdum na nádraží Howrah přes, jak doufám, nejhorší kalkatské slumy. Když jsme dorazili na nádraží, viděli jsme mnoho lidí plivajících, jak jsme si mysleli, krev, a předpokládali jsme, že mají tuberkulózu. Později jsme pochopili, že červené sliny byly způsobeny žvýkáním betelových ořechů.

Navzdory devíti měsícům v Hongkongu jsme byli ve značném kulturním šoku a chtěli jsme jen nasednout do vlaku a odjet z toho strašného místa! Od té doby jsem si Indii začal vážit a milovat ji a dnes už takové problémy nemám, ale při vzpomínce na tu dobu chápu, jak mohou být lidé zcela zrceni, když se najednou setkají s chudobou, davy lidí a zápachem třetího světa.

Jakmile jsme nastoupili do vlaku a sdíleli kupé první třídy s rozkošným bráhmanským párem, bylo nám dobře a užili jsme si dvě noci a dny cesty do Madrásu a dalších 24 hodin do Trivandrumu, kde se s námi setkali moji rodiče. Bylo dobré strávit s nimi dva týdny a poznat něco z jejich života a práce v misijní nemocnici

a komunitě v Neyyore. Bylo to místo, kde Howard Somervell pracoval po dvou expedicích na Everest, kterých se zúčastnil (1922 a 1924). Můj otec ho v roce 1951 vystřídal s půlročním přesahem, než Howard odešel na místo profesora chirurgie na Christian Medical College & Hospital ve Vellore (kde jsme později pracovali).

Expedice Kinabalu

V létě 1957 už tým horské služby Kai Tak docela dobře vyčerpal poměrně omezené horolezecké možnosti Hongkongu, i když byla velká zábava chodit na cvičení nebo hledat a zkoušet lezitelné cesty. Od té doby bylo objeveno mnohem více skalních výstupů a překvapilo mě, že jsem našel horolezeckého průvodce vydaného v 70. letech, v němž je popsána "Milledge Buttress" nedaleko naší základny v Kai Taku. Docela jsem zapomněl, že jsem to objevil!

Tony Smyth tedy navrhl expedici. Cíl byl ambiciózní: udělat novou cestu na hoře Kinabalu (4 101 m) na severním Borneu (dnes Sabah). V té době existovala jediná snadná cesta, která byla poprvé zdolána v roce 1840, ale naším cílem bylo udělat novou cestu z druhé strany hory a začít v Kota Belud.

Tým se skládal z kapitána skupiny Tonyho Smytha, vedoucího; čtyř členů horské služby, z nichž všichni měli s lezením poměrně velké zkušenosti, a mne jako zdravotníka. Na poslední chvíli se v letadle našlo místo i pro Betty, která s námi cestovala až do posledního města Kota Belud, kde se ubytovala u mladého britského okresního důstojníka a jeho ženy. Z Clarkovy letecké základny jsme odletěli do Labuanu a dále do Jesseltonu (nyní Kota Kinabalu), pak Land Roverem do Kota Belud.

Odtud jsme se vydali na trek se sedmnácti dusunskými nosiči. Prvních deset mil jsme jeli džípem po dobré cestě a Betty s námi dojela tak daleko na poníkovi, pak se otočila. Pak jsme se dostali na malé cestičky v divoké džungli. Byla to moje první zkušenost s tímto ekosystémem a byla velmi vzrušující.

Byly tam nejrůznější obrovské stromy, pro mě neznámé, s liánami a plazivými rostlinami. Zvířat bylo k vidění jen málo, pokud vůbec nějaká, ale zato spousta lýkožroutů. Když

odpoledne přišel tropický déšť, nebylo to nic moc, ale asi po hodině ustal, vyšlo slunce, džungle se zapařila a my uschli. Jídlo a pití jsme si nosili a vařili sami, stejně jako nosiči.

Na noc jsme se zastavili v jedné vesnici a byli jsme pozváni, abychom přespali v dlouhém domě na kůlech. Druhý den byl podobný, i když cesty se zmenšily a my jsme došli do poslední vesnice. S úžasem jsem zjistil, jak jsou vesnice čisté. V té době samozřejmě neexistovaly igelitové sáčky, a lahví nebo plechovek bylo málo a cenily se jako nádoby. Také se zdálo, že za nedostatek lidského odpadu mohou prasata. Eufemismus pro odchod na záchod zněl: "Jdu jen nakrmit prasata"!

Druhý den po proudu řeky jsme zjistili, že postup je ještě pomalejší, protože jsme znovu a znovu překonávali potok, přelézali balvany a brodili se tůněmi proti poměrně rychlému proudu. Na konci dne jsme se utábořili a uspořádali válečnou poradou. Ten den jsme ušli jen asi tři míle a spočítali jsme si, že tímto tempem se dostaneme jen k úpatí hory, a bude čas se vrátit! Kdybychom však nyní ustoupili, mohli bychom horu obejít a stačili bychom se dostat nahoru a dolů běžnou cestou. Tony Smyth byl pro pokračování, ale my ostatní jsme ho přehlasovali. Ke cti mu slouží, že raději přijal hlas většiny, než aby se stáhl do pozadí.!

Druhý den jsme se otočili, vrátili se do poslední vesnice a během následujících tří dnů tvrdé chůze jsme se dostali okolo hory a nahoru do průsmyku, kde začínala stezka Kinabalu. Bohužel se Tony necítil dobře (i když nebyl neschopný). Nevím přesně, co mu bylo, možná byl jen otrávený z cesty a z toho, že jsme se nepokusili o novou trasu, a chtěl odejít). Rozhodl se jít dolů a začít se vracet. To, že se vydal dolů, by sice usnadnilo přípravu našeho návratu, ale bylo to pro něj zklamání.

Turistická trasa na Kinabalu je dnes již velmi dobře vyšlapaná cesta, ale stále je to skvělý trek. Jediným problémem je nadmořská výška, ale my už jsme byli dobře aklimatizovaní, takže jsme neměli žádné problémy. Stezka vede nahoru divokou džunglí, pak kapradinovými lesy s nádhernými džbánovitými rostlinami, pak keři a nakonec holou deskovitou skálou posazenou pod úhlem, který umožňuje právě takové tření, aby se člověk dostal nahoru.

Nejsou tu žádná madla! Pokud vím, na nejstrmějších místech je nyní jako zábradlí fixní lano.

Jednu noc jsme strávili v jeskyni ve výšce asi 3 000 m a druhý den jsme se dostali na vrchol. Pak celou cestu dolů plus několik kilometrů po džípové cestě, než jsme si udělali bivak v osamělé chatě s obchodem, kterou jsme našli. Druhý den ráno byla většina výpravy i nosiči velmi unaveni a zastavili se ve vesnici o několik kilometrů níže po trase. Ten den jsme se měli vrátit na místo zvané "10. míle", a tak jsem s jedním silným nosičem pokračoval dál, abych překonal 18 mil na místo setkání, kde na mě čekala Betty s džípem.

Druhý den jsme se všichni shromáždili v Kote Belud a vydali se džípem a vlakem přes přístav Weston do Labuanu. Kvůli zpoždění při vypravování lodi z Westonu do Labuanu jsme zmeškali let a museli jsme v Labuanu strávit tři dny. Tamní okresní komisař nás však dobře pobavil a v laguně jsme si užili skvělé šnorchlování na korálech; asi nejlepší, jaké jsem kdy zažil. (Několik map k ilustraci této části by se opravdu hodilo)

První trek v Nepálu

Koncem roku 1957 jsme v Hongkongu zahlédli v novinách malý odstavec, že Nepál otevřel své hranice pro turisty. Předtím byl Nepál uzavřen téměř všem cizincům s výjimkou velkých národně organizovaných horolezeckých expedic, jako byla francouzská expedice na Annapurnu v roce 1950, švýcarská na Everest v roce 1952 a britská expedice na Everest v roce 1953. Ve skutečnosti bylo otevřeno pouze údolí Káthmándú, ale to jsme si neuvědomovali. Setkali jsme se s dvojicí gurkhských důstojníků, kteří se zvláštním povolením a v rámci svých povinností podnikli v Nepálu trekking a navštívili domovské vesnice některých svých gurkhských vojáků. Vnukli nám myšlenku podniknout trek, a protože jsme měli málo času, rozhodli jsme se, že půjdeme z Káthmándú do Pokhary a odtud poletíme zpět do Káthmándú. Bylo to dávno předtím, než byla postavena silnice z Káthmándú do Pokhary. Bylo to také předtím, než se trekking stal populárním a vznikly trekové agentury a ubytovny pro trekaře.

Byli jsme v kontaktu s malou skupinou misionářů v Káthmándú, kteří sami dostali povolení ke vstupu do Nepálu teprve asi tři roky předtím. V Káthmándú založili nemocnici ve starém paláci dynastie Ránů – Šanta Bhawan – a nyní právě zakládali stanici v Ampipalu, vesnici na půli cesty mezi Káthmándú a Pokharou. Rozhodli jsme se toto místo navštívit a vydat se na sever po hřebeni, na kterém se nachází, co nejdále to půjde, případně k poutnímu místu s několika jezírky ve výšce asi 4 500 m. Všichni jsme se rozhodli, že se vydáme na cestu. Na tento trek jsme si mohli vyhradit 12 dní.

Od našich kontaktů s Air India se nám opět podařilo získat bezplatné lety, které nás dopravily do Kalkaty. Odtud jsme doufali, že dostaneme let do Káthmándú, ale bylo tam jen jedno místo. Betty si ho vzala a já jsem jel vlakem z Kalkaty do Raxaulu na hranicích s Nepálem, což zahrnovalo přeplutí Gangy parníkem. Druhý den brzy ráno jsem jel vláčkem z Raxaulu do Simry v nepálském Terai. Odtud se mi podařilo získat místo v letadle na krátký přesun do Káthmándú nákladním letadlem Dakota s místními Nepálci, nějakým nákladem, kuřaty a kozami.

V Káthmándú se o nás starali členové United Mission to Nepal včetně amerického páru Bethel a Roberta Flemingových. Bethel byla chirurg a vedoucí lékařka v nemocnici a Robert, učitel, byl známý především jako ornitolog. Spolu se svým synem napsali první knihu o ptácích Nepálu, a já mám dodnes jeden výtisk jako jeden ze svých nejcennějších majetků.

Jediní cizinci, které jsme mohli potkat mimo Káthmándú, byli na regulérních horolezeckých expedicích. Vzhledem k tomu, že trekking pro turisty nemá žádnou tradici, bylo nám řečeno, že je velmi nepravděpodobné, že bychom dostali vládní povolení k výjezdu mimo údolí Káthmándú.

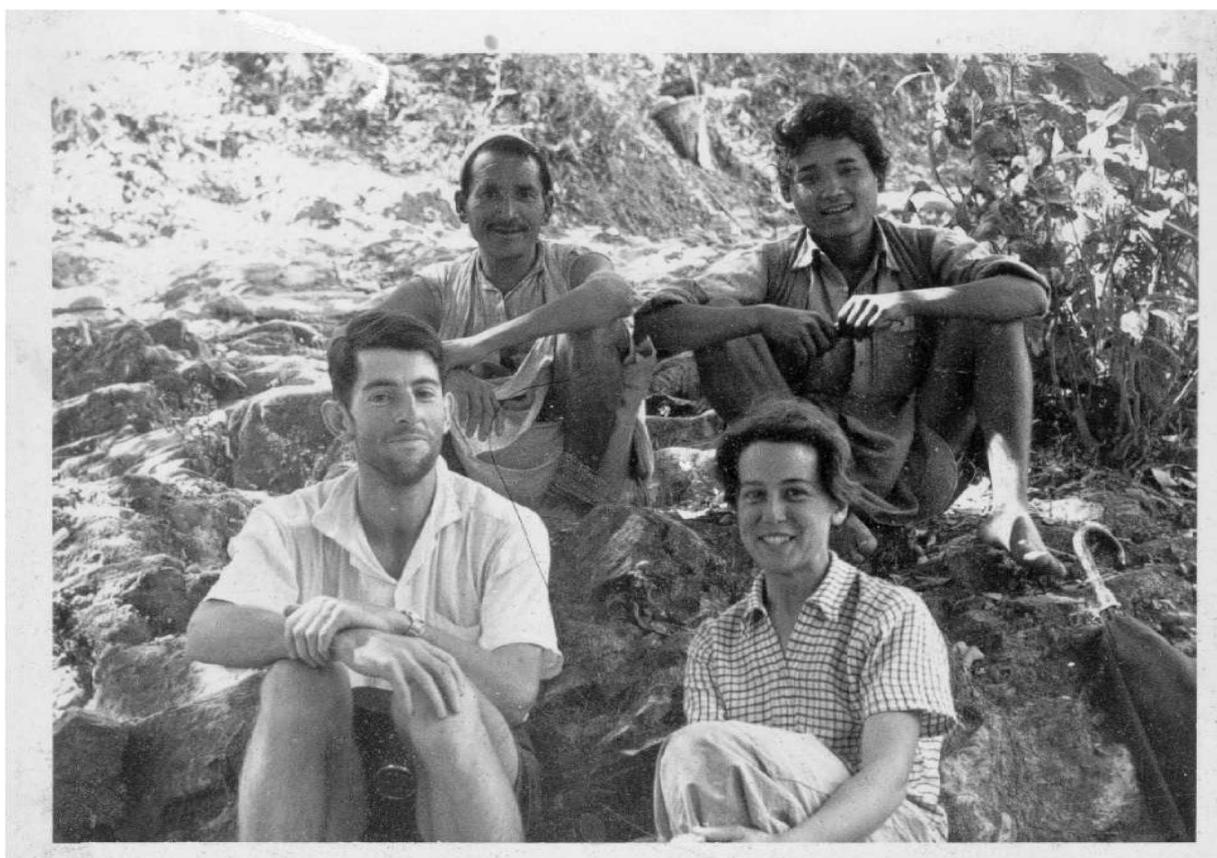
Po počátečním nezdaru jsme však náhle dostali povolení od příslušného úředníka ve starém Singha Durbaru, neuvěřitelném starém paláci Ránů, který byl tehdy nepálským *Whitehallem* Nepálu.

Abychom našli nosiče pro náš trek, byli jsme odkázáni na obchod na bazaru, který fungoval

jako agentura pro nosiče pro obchodníky. Tam jsme se seznámili s Manem Bardurem Traukurim a Manem Jarem Tumangem, kteří se měli stát našimi dvěma nosiči. Neměli jsme společnou řeč, a tak jsme prostřednictvím prodavače vysvětlili, co chceme dělat. Znali stezku do Pokhary, ale samozřejmě ne tu část na sever k Ampipalu a dál. Domluvili jsme se s nimi, že druhý den ráno přijedou do Shanta Bhawanu, a doktor Fleming nás laskavě odvezl

džípem na konec cesty, ještě uvnitř údolí, a odtud jsme trek zahájili.

Tato cesta, která je hlavní silnicí z Káthmándú do Pokhary, byla docela rušná nosiči a cestujícími, kteří byli většinou Nepálci, ale několik jich bylo Tibeťanů a několik Indů. Tibeťany zaujala zejména Betty, která byla pravděpodobně první ženou ze Západu, kterou viděli. Žasli nad jejími chloupky na pažích a neodolali, aby se jich nedotýkali.

Obr. 3.3 První trek v Nepálu, z Káthmándú do Pokhary s našimi dvěma nosiči, březen 1958

Stezka se vinula vzhůru z údolí Káthmándú až k průsmyku ve výšce něco málo přes 2 000 m, odkud jsme měli krásný výhled na pohoří Ganěš a Annapurna na západě.

Naše trasa vedla na západ napříč krajinou, nahoru přes průsmyky, dolů do dalšího údolí, přes řeku a zase nahoru.

Byl březen, což je poměrně suchý měsíc, protože začíná období před monzuny. Nemohli jsme si s sebou vzít mnoho jídla, ale protože jsme věděli, že budeme procházet vesnicemi, doufali jsme, že si cestou nakoupíme potraviny.

Zásoby potravin z předchozího roku však byly v nedohlednu, takže ke konci treku jsme měli docela hlad. Dvakrát se nám podařilo koupit kuře a při přechodu jedné z řek jsme viděli muže, který chytil pěkně velkou rybu a koupili jsme ji od něj.

Naši nosiči byli pozorní a ochotní, ale samozřejmě jsme si "vystačili sami", co se týče zásob a vaření, na rozdíl od luxusu pozdějších expedic a treků, kde se o nás staral celý tým Šerpů.

V údolích mohlo být docela horko, ale na hřebenech a v průsmycích byl nádherný chládek. Lesy, většinou rododendrony, byly v plném květu. Při svých dalších 16 návštěvách Nepálu jsem nikdy neviděl lepší přehlídku těchto krásných květů; celé stráně se červenaly.

Do Ampipalu, kde jsme se zastavili na noc v nedávno založené misijní stanici, kde misionáři teprve stavěli své domy a někteří ještě spali ve stanech, to bylo pět dní pěšího putování. Byli jsme přivítáni jako první lidé zvenčí, kteří navštívili tuto malou komunitu, kde právě zakládali školu a kliniku. Ampipal byl půldenní trek severně od hlavní cesty, ležel na hřebeni s krásným výhledem na sever na pohorí Buddha a Himalčuli.

Po noci strávené u těchto milých lidí jsme se vydali na sever po hřebeni na dva dny a třetí den jsme se pokusili dojít k poutnímu místu Panch Pokhari ("pět jezer" - jedno z mnoha takto pojmenovaných v Nepálu). Šlo se krásně, kolem malých vesniček s terasami, které pod námi klesaly.

Pak vzhůru rododendronovými lesy se stromovými orchidejemi do našeho "útočného" tábora nad hranicí lesa. Náš "útočný den" byl ztížen sněhem a mlhou, ale dosáhli jsme malého vrcholu na hřebeni ve výšce asi 4 500 m a po jeho zdolání jsme se stáhli ke stanu a nosičům.

Betty poprvé okusila lezení na sněhu a nebylo to příliš příjemné, protože sníh byl mokrá a místy dost hluboký. Měli jsme mezi sebou jeden cepín a krátké lano. Ale vzhledem k podmínkám jsme byli s naším dnem docela spokojeni a oba jsme dosáhli pro nás nové výškové mety.

V dalším dnu treku jsme se dostali zpět na hlavní stezku a další tři dny nás přivedly do města Pokhara. Poslední ráno jsme se probudili do perfektního dne a neuvěřitelného výhledu z našeho tábora na Annapurnu a Mačapučare jižně od Pokhary. Příjemná ranní procházka nás dovedla do města a odpoledne téhož dne jsme odletěli zpět do Káthmándú a k našim přátelům do nemocnice Shanta Bhawan.

Druhý japonský výlet

V září 1958 jsme se měli vrátit do Velké Británie a já měl být demobilizován. Během několika zbývajících měsíců v Hongkongu jsme chtěli podniknout ještě jeden výlet a našli jsme nákladní firmu, která nabízela 50% slevu pro příslušníky ozbrojených sil na jejich výletní parníky. Tak jsme si objednali zpáteční cestu do Japonska. Byla to nádherná, i když pomalá cesta. Na lodi byli jen čtyři cestující, dva mladí Angličané a my. Byli velmi dobrou společností. Stravovali jsme se s lodními důstojníky, zatímco nám cesta trvala týden, než jsme dorazili do Jokohamy. Každý den v poledne všichni palubní důstojníci "stříleli slunce", to znamená, že z můstku odečítali sextantem výšku slunce nad obzorem. Naučil jsem se to dělat také. Výsledek těchto odečtů se používal k určení naší polohy. Každý večer před večerí jsme se scházeli v kapitánově kajutě na skleničku. Po první skleničce poznamenával: "*Žádný pták nemůže létat s jedním křídlem,*" ("*No bird can fly on one wing*"), a naléval nám druhé štědré sherry.

Po příjezdu do Japonska jsme si mohli vybrat, zda zůstaneme na lodi a budeme ji využívat jako pohyblivý hotel, protože navštěvovala různé přístavy, nebo ji opustíme a později se na ni vrátíme. Udělali jsme obojí, opustili jsme ji v Jokohamě, abychom navštívili Tokio a oblast hory Fudži, a použili ji jako hotel v Kóbe a podnikli jednodenní výlety do Ósaky, Kjóta a Nary. Bylo to na začátku léta a Japonsko bylo velmi krásné. Byl čas třešňových květů.

Poblíž Fudži jsme se ubytovali v japonském hostinci a užívali si tradičního životního stylu: jídla, koupelí a oblékání.

Při vstupu do hostince si člověk sundal boty a bundu a dostal kimono (něco jako hedvábný župan). Pokoje měly ratanovou podlahovou krytinu a žádný jiný nábytek. Jídlo do pokoje přinášely malé japonské servírky v tradičním oděvu a podávalo se na podlaze, na které se sedělo s překříženýma nohama. Večer se přinesly futony (tenké matrace) a rozložily se na podlahu. Užili jsme si japonské lázně, ve kterých se člověk nejprve důkladně namydil a osprchoval, než vstoupil do velké společné vany. Ve skutečnosti to bylo "smíšené koupání", i když ve stále větším počtu míst a veřejných lázní byla pohlaví oddělena.

Sezóna výstupů na horu Fudži ještě nezačala, ale podařilo se nám uskutečnit výstup z malého dřevěného hotelu u silnice, kam jsme dojeli autobusem. Horu jsme měli sami pro sebe.

Při sestupu dolů jsme však museli ujít asi osm kilometrů od hotelu zpět do města, protože žádné autobusy nejezdily.

Rozloučení s Hongkongem a RAF

Měsíc nebo dva předtím, než jsme měli opustit Hongkong, vedl se mnou velitel letky, lékařský důstojník, můj šéf, pohovor a naléhal na mě, abych se upsal RAF s trvalým pověřením. Ve službě se mi líbilo a velmi mě to lákalo. Počítal jsem však s tím, že jsem měl po většinu svých tří let velké štěstí na změny umístění a další převelování by nemusela být tak příjemná. A co víc, nemyslel jsem si, že z dlouhodobého hlediska by mě vojenská medicína skutečně uspokojovala, takže to bylo "*díky, ale ne díky*" („*Thanks but no Thanks*“).

Návrat do Velké Británie byl mnohem příjemnější než cesta ven. Byli jsme na nové

vojenské lodi HMS Devonshire a měli jsme pro sebe pěknou kajutu se dvěma lůžky. V Singapuru jsme měli možnost navštívit nádherné Avery s volně létajícími tropickými ptáky. Na Srí Lance jsme měli nádherné koupání v krásném plážovém resortu Mount Lavinia. Suezský průplav byl zajímavý, stejně jako Port Said s mužem "*Gully-gully*", který nás přišel na palubu pobavit svými neuvěřitelnými triky. Pak plavba Středozemním mořem s návštěvou Kréty a Gibraltarské skály. Takže čtyři týdny na palubě byly nádherné, s dobrým jídlem a spoustou zajímavé společnosti.

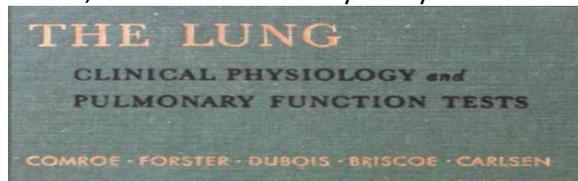
Doma praktický lékař v Lymingtonu, doktor Webb-Peploe, u něhož Betty před časem dělala brigádu, jí na jeden rok nabídl místo asistentky v ordinaci praktického lékaře a mně sehnal práci rodinného lékaře u místního lékaře v Královské nemocnici South Hants v Southamptonu. Tak jsme se dostali z RAF do zaměstnání bez přestávky.

Kapitola 4

Expedice SILVER HUT 1: PŘÍPRAVY a ODJEZD

Dostávám se k fyziologii dýchání

V listopadu 1959 jsem pracoval jako ordinář v Chest Hospital v Southamptonu. Můj šéf, doktor William Macleod, navrhl, že je načase, abychom u pacientů s onemocněním hrudníku začali provádět funkční testy plic. Dal mi knihu "*Plíce*³" od Julia Comroea, malou zelenou knížku, která shrnovala výsledky mnohaleté

práce skupiny vynikajících amerických vědců v této oblasti. Začal jsem číst bez velkého nadšení, ale brzy jsem byl fascinován

možnostmi pochopení podstaty dýchacích problémů našich pacientů. Všichni pacienti se při námaze zadýchávali, ale Comroe ukázal, jak lze pomocí jednoduchých dechových testů rozlišit pacienty, jejichž dušnost je způsobena zvýšeným odporem v dýchacích cestách jako u astmatu nebo bronchitidy, od pacientů, jejichž dušnost je způsobena problémy s výměnou plynů mezi vzduchem a krví v hloubi plic. To je méně častá příčina dušnosti a může být obtížnější ji rozpoznat.

Brzy po přečtení knihy jsme měli pacienta s tímto druhem problému. Byl farmářem a přišel ke svému lékaři a stěžoval si na dušnost při námaze. Jeho lékař nenašel nic špatného a poslal ho k hrudnímu specialistovi, který také

³ The Lung. Clinical Physiology and Pulmonary Function Tests; Robert E. Forster Arthur B.

Dubois, Julius H. Comroe. 390 stran. Year Book Medical Publishers; 1955

ne našel žádné abnormální známky na hrudníku a jeho rentgenový snímek hrudníku byl normální. I nadále si stěžoval na stále častější dušnost, pokud se i málo namáhal, ačkoli když seděl v klidu, byl naprosto v pořádku. Byl dokonce odeslán k psychiatrovi, protože se zdálo, že jeho stížnosti nemají žádnou fyzickou příčinu. Nakonec byl poslán k doktoru Macleodovi, který měl podezření, že by mohl mít *farmářské plíce*⁴, což je onemocnění způsobené vdechováním prachu z plesnivého sena. V té době už rentgenový snímek hrudníku vykazoval nejranější známky jakéhosi celkového zamlžení; funkční vyšetření plic neprokázalo žádný zvýšený odpor dýchacích cest, jaký mívají pacienti s astmatem nebo rozedmou plic. Odebral jsem mu vzorek krve z tepny (v té době to bylo považováno za poměrně odvážné vyšetření, i když dnes je to považováno za zcela rutinní) a zjistil jsem, že hladina kyslíku je výrazně pod normálem, což svědčí o tom, že jeho plíce nepředávají kyslík do krve běžným způsobem. Tato vada nezpůsobovala v klidovém stavu žádné problémy, ale jakmile začal potřebovat více kyslíku například při stoupaní do schodů, nedostatek kyslíku se projevil akutně a plně odpovídal jeho příznakům.

Právě kvůli tomuto pacientovi a jemu podobným jsem se začal zajímat o fungování plic, respirační fyziologii, což byl předmět, který mi jako studentovi druhého ročníku medicíny připadal docela nudný. Uvědomil jsem si, že problémy pacienta s farmářskými plícemi jsou podobné problémům horolezce ve vysoké nadmořské výšce. V obou případech mají tělesné buňky nedostatek kyslíku, zejména při fyzické námaze. V případě pacienta s farmářskými plícemi je to způsobeno tím, že nemoc poškodila jeho plíce tak, že jemná membrána oddělující vzduch v plicích od krve zesílila, takže brání průchodu kyslíku do krve. U horolezců v nadmořské výšce je to způsobeno snížením barometrického tlaku, a tím i tlaku kyslíku ve vzduchu, který dýchají. To znamená,

že každý nádech obsahuje méně molekul kyslíku než na úrovni moře.

Zajímavé na horolezcích je, jak se dokážou aklimatizovat na vysokou nadmořskou výšku, takže nejenže zůstanou naživu a při vědomí, ale také mohou pokračovat v lezení a téměř normálně fungovat v nadmořské výšce (například na vrcholu Everestu), ve které by při náhlém ohrožení zemřeli během několika minut. Tento proces aklimatizace studovalo několik vědců po mnoho let, ale stále nebyl zcela pochopen. To ostatně platí dodnes.

Jak se dostat do týmu Silver Hut

Zhruba v té době (listopad 1959) jsem si všiml krátkého odstavce v "The Telegraph", který oznamoval, že sir Edmund Hillary povede příští rok expedici do oblasti Everestu v Nepálu. Měla to být vědecká a horolezecká expedice, která měla "přezimovat" ve vysoké nadmořské výšce, aby se po dobu šesti měsíců zkoumaly účinky nadmořské výšky na členy expedice. Na jaře následujícího roku se pak měla pokusit o výstup na horu Makalu (8 470 m), pátou nejvyšší horu světa. Fyziologický výzkum by podle možností pokračoval v předsunutém základním táboře (6 300 m) a v sedle Makalu Col (7 400 m). Vědeckým vedoucím byl Dr. Griffith Pugh z Rady pro lékařský výzkum (Medical Research Council, MRC). Pugh byl fyziologem připojeným k úspěšné expedici na Everest v roce 1953. Znělo to přesně jako expedice, na kterou bych se rád vydal! Několik dní jsem o tom snil, diskutoval jsem o tom s Betty, svou ženou, a pak jsem s pocitem, že jsem velmi troufalý, napsal doktoru Pughovi. Zmínil jsem se o svých horolezeckých a lyžařských zkušenostech, které jsem měl, a pak jsem uvedl své lékařské zkušenosti, které byly poměrně obecné a mohly by se hodit pro lékaře expedice. Dodal jsem, že se nyní zajímám o funkční vyšetření plic, a tedy o respirační fyziologii. Mohlo by se v jeho týmu najít místo buď jako asistent zdravotníka expedice, nebo asistent fyziologa?

⁴ Odborně je farmářská plíce podtypem stavu, který označujeme jako exogenní alergickou alveolitidu. Přeloženo do češtiny je to neinfekční zánět plicních sklípků (alveolů), který je způsoben vdechnutím nějaké látky ze zevního prostředí (exogenní látky).

U farmářské plíce může jít o různé organické sloučeniny rostlinného nebo živočišného původu (plísňe, peří ptáků, prach, apod.).
<https://www.stefajir.cz/farmarska-plice>

K mému překvapení mi odpověděl obratem; řekl, že tým je vlastně víceméně sestaven, ale že kdybych byl náhodou v Londýně, ať se za ním zastavím v laboratořích MRC na Holly Hill v Hampsteadu. Tak jsem jej ujistil, že "náhodou" jedu do Londýna hned následující den. Griffa jsem našel ve věžové kanceláři jeho přeplněné laboratoře v červeném cihlovém bloku laboratoří MRC. Svým roztržitým způsobem byl docela přívětivý. Krátce jsme si popovídali o mé minulosti a o expedici a začalo vycházet najevo, že jeden člen týmu si není jistý, zda pojede.

Griffova metoda výběru týmu spočívala v tom, že se rozhodl, jaké práce chce udělat, a pak vybral lidi s potřebnými odbornými znalostmi, kteří je provedou. Jedním z projektů bylo zopakovat ve výšce práci, která byla provedena na fyziologickém oddělení Oxfordské univerzity a týkala se chemické kontroly dýchání. Jak oxid uhličitý, tak nedostatek kyslíku stimuluje dýchání (nutí vás dýchat více – způsobují, že se zadýcháváte) a pracovníci v Oxfordu studovali detaily tohoto kontrolního mechanismu. Vzhledem k nedostatku kyslíku ve výšce (kvůli nižšímu barometrickému tlaku) bylo téměř jisté, že aklimatizace na vysokou nadmořskou výšku zahrnuje změny v této regulaci. Věděli jsme, že tělo se zřejmě nějakým způsobem stává citlivějším na oxid uhličitý, ale co změny v reakci na nedostatek kyslíku? Stalo se tělo na tento podnět více nebo méně citlivé? To nikdo

nevěděl. Griff požádal oxfordské pracovníky Dana Cunninghama a Briana Lloyda, zda by nemohli navrhnout člověka, který by se k expedici připojil a uskutečnil projekt v tomto směru. Byl to člověk, jehož účast byla nejistá. Pokud by mě Cunningham a Lloyd přijali jako člověka z Oxfordu (a pokud by byl Hillary se mnou jako členem spokojen), pak bych se mohl přidat.

Zdálo se mi nepravděpodobné, že by si Cunningham a Lloyd se všemi těmi nadšenými mladými muži, kteří byli v Oxfordu k dispozici, vybrali jako svého zástupce na expedici neznámého absolventa *univerzity z červených cihel (red-brick graduate)*⁵, jako jsem já.

Přesto jsem se do Oxfordu vydal, abych se s nimi setkal. Byli velmi přívětiví a místo toho, aby se mnou vedli pohovor běžným způsobem, vzali mě do jedné z velkých třídních laboratoří a pomocí tabule, která pokrývala celou jednu stěnu, mi Lloyd podrobně popsal jejich práci. Zahrnovala nejen běžnou respirační fyziologii, ale také poměrně hodně matematiky, která byla velmi na hraně mého chápání. Zdálo se, že podle mé reakce na tento erudovaný výklad a podle otázek, které jsem kladl, usoudili, že jsem vhodný. Rozešli jsme se přátelsky a předpokládám, že jsem je musel uspokojit, protože vzápětí přišel od Griffa telegram, v němž mě pozval k expedici.

Obr. 4.1 Provádím experiment ve fyziologických laboratořích, Oxford

⁵ Původ pojmu "univerzita z červených cihel" sahá až do viktoriánské éry, kdy se řada specializovaných institucí osamostatnila a stala se plnohodnotnými univerzitami. Existuje šest univerzit, které byly původními univerzitami z červených cihel: University of Birmingham, Bristolská univerzita, University of

Leeds, Liverpoolská univerzita, Univerzita v Manchesteru a Sheffieldská univerzita. <https://www.theuniguide.co.uk/advice/choosing-a-course/what-is-a-red-brick-university-list-of-red-brick-universities>

Příprava na expedici

V prvních měsících roku 1960 jsem dostal povolení trávit příležitostně jeden den v Oxfordu. Jezdil jsem tam brzy ráno ze Southamptonu. Pak jsme prováděli jeden z tříhodinových experimentů s kontrolou dýchání, při nichž dobrovolný subjekt dýchal různé směsi plynů, zatímco jsme sledovali rychlost a hloubku jeho dýchání a odebírali vzorky jeho vydechaného vzduchu.

Odpoledne jsme tyto vzorky analyzovali pomocí Haldaneova přístroje, modifikovaným Brianem Lloydem pro měření oxidu uhličitého a kyslíku ve vydechaném plynu chemickou cestou.

Haldane (1860-1936), J. S. Haldane se narodil ve Skotsku v roce 1860 a na počátku 20. století, byl významným *respiračním* fyziologem působícím v Oxfordu. Vedl jednu z prvních expedic do vysokých nadmořských výšek za účelem studia aklimatizace: expedici na Pikes Peak ve Skalistých horách v roce 1911. Vynalezl přístroj pro přesné měření obsahu oxidu uhličitého a kyslíku v plynech. V dnešní době dokáží elektronické přístroje provést takovou analýzu během zlomku sekundy, zatímco Haldaneův přístroj potřebuje i v rukou nejzkušenějších odborníků na jeden vzorek asi 10 minut. Při každém experimentu vzniklo 10-15 vzorků, které bylo třeba analyzovat ve dvou exemplářích. Chemická metoda se stále používá pro kontrolu kalibračních plynů potřebných ke kalibraci těchto elektronických přístrojů. Abych se seznámil s Lloyd-Haldanovým přístrojem, vzal jsem si jeden domů a cvičil s ním. Je to krásně vypadající přístroj z foukaného skla, naplněný rtuť a barevnými činidly. (Viz obr. 4.1).

Při jeho používání je však příliš snadné natáhnout činidla do špatné části přístroje, pak je třeba celou sadu vyprázdnit, vyčistit a znovu naplnit, což je práce trvající hodinu i více. Když se to stane, je těžké se ovládnout i na úrovni moře; ve výšce je to nemožné! Jedním z neopěvovaných úspěchů expedice však bylo, že se John West s mým poštuchováním naučil používat Lloyd-Haldaneův přístroj ve Stříbrné chatě ve výšce 5 800 m. Ale to předbímám.

Během tohoto období jsme vymýšleli, jak bychom takový experiment provedli ve vysoké nadmořské výšce bez všech prostředků fyziologické laboratoře. Zejména jak bychom se obešli bez velkých lahví s kyslíkem, dusíkem a oxidem uhličitým, které používali v Oxfordu. Přišli jsme na nápad, že bychom za účelem stálého zvyšování hladiny oxidu uhličitého shromažďovali vydechaný vzduch do velkého plastového sáčku a pak nechali pokusnou osobu tento plyn vdechovat a opět shromažďovat její vydechaný plyn. Tímto způsobem by postupně vdechoval směsi obsahující stále více CO₂, což by stimulovalo jeho dýchání.

Zhruba v té době jsem se v Griffově laboratoři setkal se sirem Edmundem Hillarym při jedné z jeho cest po Londýně. Krátce jsem se s ním setkal nedlouho po expedici na Everest v roce 1953, a to s jeho novozélandským přítelem Georgem Lowem, který byl rovněž účastníkem expedice na Everest v roce 1953. Tehdy jsem si ho pamatoval jako "*jednoho z kluků*" („*one of the boys*“). Nyní, o sedm let později, se mi zdál mnohem zralejší a zjevně jako vůdce mužů.

Betty neměla žádné vazby a velmi ráda s námi jela do Nepálu. Věděla, že ji uvítají v nemocnici Shanta Bhowan, kde se dobře uplatní její anesteziologické schopnosti. Domluvili jsme se s Edem, že bude v Káthmándú působit jako styčný důstojník expedice výměnou za jízdné tam a zpět. V květnu 1960 jsem dal výpověď v Národní zdravotnické službě a odjeli jsme bydlet do Londýna.

Griff a Ed byli spolu v Antarktidě v letech 1956-1957 když Foulks a jeho britský tým uskutečnili první přechod kontinentu. Hillary a jeho novozélandský tým ho podpořili tím, že ze základny NZ na druhé straně kontinentu založili zásobovací sklady. Diskutovali tedy o možnosti kombinované horolezecké a vědecké expedice do Himálaje, která by zkoumala vliv skutečně dlouhodobého působení vysoké nadmořské výšky na fyziologii členů. Jejich plán expedice byl ambiciózní. Měla začít po monzunu, odjet z Káthmándú v září, podzim strávit založením základního tábora a vybudováním vysokohorské zimní stanice. Griff trval na tom, aby podmínky pro zimní pobyt byly stejně dobré, jako mají vědci v Antarktidě. Proto je

třeba zajistit chatu pro ubytování a práci v laboratoři, která by byla teplá, pohodlná a poskytovala ubytování a laboratorní prostory až pro 8 lidí. Měla by zde být elektřina pro osvětlení a pro laboratorní vybavení.

Musí být možné ji vynést nosiči z Káthmándú do oblasti Everestu, takže zátěž jejích částí nesmí být větší než 30 kg a její postavení by nemělo být ve výšce příliš obtížné. Griff a Ezra Leven (ze sdružení Timber Research) takovou chatu navrhli. Skládala se z panelů s použitím *mořské překližky*⁶ se 7,62cm vláknou (3 inch) uvnitř kvůli izolaci. Fungovala velmi dobře a se svými kamny na topení a vaření byla téměř příliš teplá!

V rámci příprav na expedici jsem měl strávit tři měsíce na plný úvazek prací s Griffem v jeho laboratoři. Kromě toho, že jsme dali dohromady všechno vybavení, jsme museli provést kontrolní pokusy na členech expedice na úrovni moře, s nimiž bychom porovnávali naše výsledky ve výšce.

Byly to velmi rušné a rozmanité tři měsíce. Mike Gill, novozélandský student medicíny a zdatný horolezec, přijel z Nového Zélandu a nějakou dobu s námi pracoval. Já jsem se seznámil s Johnem Westem a Mikem Wardem, dalšími dvěma členy vědeckého týmu, kteří přišli do Griffovy laboratoře dělat své zátěžové testy. John si právě budoval jméno jako přední mladý fyziolog na Postgraduální lékařské škole v Hammersmith Hospital. Mike byl s Griffem a Edem na expedici na Everest v roce 1953 a také vedl průzkumnou expedici v roce 1951, která objevila jižní cestu na Everest. Byl lékařem naší expedice a Griff si ho vybral kvůli jeho osvědčené schopnosti fungovat ve vysokých nadmořských výškách. Zdá se, že někteří lidé se prostě nedokážou přizpůsobit vysoké nadmořské výšce. Tuto schopnost nelze předvídat; kromě historie s cennými dobrými zkušenostmi s nadmořskou výškou. Neexistovala žádná záruka, že toho bude schopen kdokoli z nás nováčků. Nakonec jsme se všichni aklimatizovali docela dobře, i když některým to trvalo déle než jiným.

⁶ Mořská překližka je vyrobena z tropických tvrdých dřevin odolných vůči vodě, a protože jsou tyto dřeviny přirozeně odolné vůči vodě, je mořská

Během této doby pro nás vznikala výšková laboratoř, "Stříbrná chata" (Silver Hut). Šerpové jí říkali Stříbrná chata kvůli stříbrné barvě použité na jejích dřevěných deskách, a nakonec se pod tímto jménem stala expedice známou. Griffův nápad vyrobit a vynést chatu pro naše použití v zimě byl pro horolezeckou expedici neotřelý. Nepochybně vycházel z jeho myšlenky, že dobrá věda vyžaduje dobré životní podmínky, a ze zkušeností z expedic Čo Oju a Everest a také ze zkušeností z Antarktidy. Trval na tom, že pokud chceme odvádět dobrou práci, musíme mít pro život a práci dobré podmínky. Také jsme si chtěli být jisti, že studujeme pouze účinky vysoké nadmořské výšky bez vlivů chladu, hladovění nebo dehydratace, takže jsme museli mít teplo, dostatek jídla a tekutin. Řešením byla Stříbrná chata; byla postavena ze skříňových překližkových prutů, natřených stříbrnou barvou, silných 5 palců, obsahovala 3 palce plastové pěnové izolace a stříbrnou fólii, která odrážela sálavé teplo zpět do chaty. Tyto části do sebe zapadaly pomocí kolíků a otvorů jako trojrozměrná skládačka.

Tvar byl válcovitý jako výseč vagonu londýnského metra. Na jednom konci byly dveře se sněhovou verandou uvnitř a na druhém konci velká okna se čtyřmi skly z pergamenu oddělená vzduchovými mezerami. Celá chata spočívala na třech podélných trámech a ty na dvou příčných trámech se čtyřmi zvedáky jako nohami, což bylo myšleno tak, že kdyby ledovec na jedné straně roztál, mohli bychom ji zvednout. Dráty s otočnými sponami přitahovaly sekce k sobě po obvodu i podélně.

Žádný kus nebyl větší než nosičský náklad (30 kg) ani příliš objemný na to, aby se dal nést po stezce. Uvnitř bylo 8 lůžek, stůl, kamna a laboratorní lavice. Byla to geniální konstrukce a v terénu fungovala dokonale. Mnoho členů expedice se sešlo u stavitelů v Marlow, aby si chatu cvičně sestavili. To byl velmi dobrý nápad a znamenalo to, že když jsme ji přišli postavit ve výšce 5 800 m na ledovci Mingbo, šla postavit rychle a efektivně. Po tomto nácviku nás sir

překližka lepší než jiné typy překližek v situacích, kdy je hladina vlhkosti vyšší.

John Hunt (jímž se pak stal) pozval do svého elegantního domu nedaleko Henley na krásné červnové odpoledne s čajem na trávníku.

Členství v expedici

Existovaly tři typy členů, *horolezci, vědci a další* neboli *specialisté*. Někteří samozřejmě patřili do více než jedné kategorie. Někteří pak přišli na podzimní, někteří na zimní a někteří na jarní část, někteří na dvě nebo všechny tři části. Dohromady bylo 21 členů, jak ukazuje tabulka 4.1, kde jsou uvedeny jejich role, země a doba, kdy byli s expedicí.

Z Londýna do Káthmándú

Nakonec jsme v polovině srpna Betty a já se 45 bednami vybavení (včetně Stříbrné chaty) vypluli z Tilbury do Bombaje na lodi S.S. Oriana. Po moři s námi jela také Lila Bishopová, manželka amerického člena Barryho Bishopa. Ostatní členové cestovali letecky. Prožili jsme nádherný výlet, zejména proto, že jsme si museli rezervovat místo poměrně pozdě a k dispozici byla pouze kabina první třídy. Vzpomínám si, jak jsme si zejména v Rudém moři užívali dny s báječnými obědy podávanými formou bufetu u lodního bazénu. V Bombaji jsme očekávali problémy s celní správou, a ty také nastaly. Naše předchozí zkušenosti z Dálného východu nám pomohly a díky trpělivosti jsme se jimi za tři dny prokousali. Vzpomínám si na jednu příhodu, která je typická pro indickou byrokracii. Čekal jsem ve velkém přístřešku, kde byly řady stolů obsazených úředníky a na každém stole a na podlaze byly hromady spisů. Sledoval jsem, jak jeden *třífrčkový* úředník pomalu prohlíží spis a pak ho parafuje. Vzhledl a panovačným mávnutím přivolal z konce přístřešku posla. Ten se pomalu proplétal mezi stoly a hromadami spisů až ke vznešené osobě, která mu podala spis a nakloněním brady nahoru naznačila, že má spis odnést k dalšímu stolu, což je vzdálenost, kterou měl tento úředník v dosahu!

Nyní jsme museli dopravit našich 45 beden a sebe přes celou Indii do Patny. Tam jsme se měli setkat s Peterem Mulgrewem a Wally Romanesem – dvěma Novozélandčany, kteří přivázeli hlavní část vybavení expedice, stany, horolezecké vybavení oblečení a potraviny, po silnici z Kalkaty. Peter byl důstojníkem

novozélandského námořnictva a blízkým přítelem Hillaryho a Wally byl tesařem/stavitelem. Oba byli také horolezci. Z Patny jsme to všechno i sebe měli dopravit letadlem do Káthmándú. Měli jsme jet vlakem a první etapa byla bezproblémová, z Bombaje do Ahmadábádu.

Tam jsme museli přestoupit a chytit expres Dillí-Kalkata. Zbývalo jen 10 minut, ale s velkým úsilím a malou armádou nosičů jsme dostali našich 45 beden z vozu ochranky na správné nástupiště. Když však expres přijel, strážný se podíval na naši horu beden a prohlásil, že není naděje, že by se to množství do vagonu vešlo. Betty a Lila tedy pokračovaly do Patny v našem rezervovaném lůžkovém voze a já zůstal. Naštěstí tu noc jel rychlá nákladní vlak a mohl jsem mohl zařídit, aby všechny naše bedny jely v jednom zamčeném vagonu. Následoval jsem pomalým osobním vlakem.

Bylo dobré setkat se v Patně s dalšími členy expedice, včetně Petera Mulgrewa a Wallyho Romanese. Velmi dobře nás tam pobavil zástupce Britské rady (British Council) Jeremy Jasper. Pronajmuli jsme letadlo DC3 (Dakota), které nás a naše zavazadla tři dny přepravovalo mezi Patnou a Káthmándú. V Káthmándú jsme obnovili známost s našimi přáteli z nemocnice Shanta Bhowan, se kterými jsme se setkali před dvěma lety, když jsme ji navštívili z Hongkongu. S radostí přivítali Betty jako čestnou zaměstnankyni na devět měsíců. Expedice sídlila v hotelu Royal, který byl zřízen ve starém paláci Rana a který vedl legendární běloch Rus Boris. Hlavní výhodou byl velký prostor před hotelem, kde jsme si mohli vybalit a přebalit zavazadla. Uvnitř měl charakter a svéráz jako bar "Yak & Yeti", ale vysoký výskyt střevních infekcí. Chudák Peter Mulgrew dostal amébovou úplavici a většina z nás měla menší stupeň střevních potíží. Teprve nyní, když jsme se sešli, jsme mohli uvědomit velikost naší výpravy.

Složení a podoba expedice

Britů, Novozélandčanů a Američanů bylo přibližně stejně. Vědci byli většinou Britové, horolezci většinou Novozélandčané a Amerika dodala různé specialisty – zvěrolékaře, biologa, geologa, lékaře/bioinženýra a člověka pro styk

s veřejností našeho sponzora, viz tabulka 4.1. Finance pocházely z chicagské encyklopedie World Book Encyclopedia. Ačkoli původní koncepce počítala s vědeckou a horolezeckou expedicí, Ed se rozhodl, částečně jako aklimatizační trénink a částečně proto, že ho to skutečně zajímalo, že se během podzimu hlavní část expedice pokusí vyřešit otázku existence Yettiho. Myslím, že tento cíl byl možná hlavním důvodem, proč World Books celou expedici sponzoroval. V každém případě to byl samozřejmě aspekt, kterého se média chytla a hrozilo reálné nebezpečí, že celá expedice bude vnímána jen jako další hon na Yettiho.

Yettiho část expedice, doplněná naším osobitým novinářem Desmondem Doigem a PR pracovníkem World Book, *zvířecím mužem* Martinem Perkinsem (který měl ve Státech vlastní televizní pořad), odchyťovými zbraněmi, kamerami s nástražným drátem atd. vyrazila o den dříve než malá skupina, ke které jsem byl přidělen. Chystali se do odlehlého údolí Rolwaling, aby ulovili svého Yettiho a přes vysoký průsmyk Tessi Lapcha se dostali do oblasti Everestu. Naše skupina měla jít obvyklou cestou everestského pochodu a vzít s sebou většinu expedičních zásob na zimu, plus Stříbrnou chatu a vědecké vybavení.

Obr. 4.2. "Pracovní skupina" (zleva doprava): Wally Romanes, já, Barry Bishop, Norman Hardie.

Se mnou byli Norman Hardie, vedoucí této skupiny, Wally Romanes a Barry Bishop.

Norman byl zkušený novozélandský horolezec, inženýr, který v roce 1954 vystoupil na Kančendžengu s úspěšnou prvovýstupovou expedicí Charlese Evanse. Norman měl Šerpy

velice rád a na výpravě nám předal všechny šerpské znalosti, které získal při treku a šestiměsíčním pobytu s nimi po expedici na Kančendžengu.

Wally byl také z Nového Zélandu, stavitel, elektrikář a všeobecně zručný muž. Byl to silný

horolezec a příjemný společník, který na podzim nesmírně přispíval při stavění našich chat a v zimě působil jako údržbář. Barry Bishop pocházel ze Států. Přijel jako glaciolog, protože po studiu geografie vystudoval tento obor. Byl zaměstnancem National Geographic a nadšeným poloprofesionálním fotografem. Byl také horolezcem a o tři roky později vystoupil na Everest s (první) americkou expedicí na Everest v roce 1963. Velmi si uvědomoval sklon k public relations, který časopis National Geographic zřejmě vyžadoval a na němž zřejmě záviselo jeho zaměstnání a vyhlídky. To znamenalo, že glaciologický projekt, který Griff považoval za důležitý, byl neustále přerušován kvůli různým fotografickým podnikům.

Pochod do Solu Khumbu

Náš pochod byl naprosto úchvatný. Bylo sice období po monzunu s občasnými silnými přeháňkami, ale krajina byla zelená a svěží. První den treku bývá často trochu chaotický, než se parta dostane do rutiny, a tato cesta nebyla výjimkou. Vzhledem k tomu, že bylo třeba přidělit asi 300 nákladů, a o ty méně oblíbené a nepohodlné jsme se hodně handrkovali, odjížděli jsme se zpožděním. Do nočního tábora jsme tedy dorazili, když už se stmívalo. Zdálo se, že mám za úkol najít v množství nákladů jídlo pro našich skupinu. Všiml jsem si několika beden s konzervovaným dušeným pudinkem. Tak jsem jednu z nich schválil a otevřel, abych zjistil, že dva tucty konzerv jsou vánoční pudink. Zatloukl jsem hřebíky zpátky a otevřel další, opět vánoční pudink. Třetí bedna byla také vánoční pudink.

Byl to Ed, kdo vybíral naše obchody, a přestože tento výrobce vyráběl celou řadu švédských pudinků, Ed si vybral jen bedny se samotným vánočním pudinkem.

Na pochodu ven se o nás velmi dobře starali naši Šerpové. Den začínal tím, že nás náš Šerpa budil čajem a *tsampou*. Tsampa je jemně mletý pražený ječmen. Šerpové z něj připravují kaši a jedí ji teplou nebo studenou; já jsem si ji nejraději dával lžičkou do čaje. Pak jsme vyrazili do tábora a za chladného dne ušli několik kilometrů, než jsme se zastavili na snídani na nějakém příjemném místě, obvykle u potoka. Zatímco se vařila snídaně, mohli jsme se umýt

a vykoupat, psát deníky nebo si číst. Norman nám často dával základní lekce hindštiny a na konci osmnáctidenního pochodu jsem už dokázal vést jakousi konverzaci se Šerpou v kuchyňské hindštině. Hindština samozřejmě nebyla ani jejich mateřštinou, ale obchodním jazykem, takže ani jeden z nás se příliš nezabýval jemnostmi gramatiky. Po klidné snídani jsme dokončovali denní pochod, a pokud jsme nespěchali, než jsme dorazili do tábořiště, byly stany postavené a čaj připravený. Pak bych s pomocí Ang Tseringa, Šerpy, který uměl docela dobře anglicky, udělal vizitu nemocných. Své pacienty jsem si vybíral z našich nosičů a místních lidí poblíž místa, kde jsme tábořili. Většinou měli banální potíže a nepochybně byli v mnoha případech jen zvědaví, zda vyzkouší trochu západní medicíny. Ale mezi vážnější problémy patřily uvolněné zuby nebo v jednom případě absces kořene vyžadující extrakci. Jeden chlapec měl také mnohočetné zanícené rány na přední části krku, ze kterých vytékal hnis. Dal jsem mu penicilin, ale velmi mě zajímalo, jak se mu potom dařilo, protože jsem ho už neviděl.

Naše putování tedy pokračovalo. V Junbaisie jsme museli opustit obvyklou trasu, protože most přes Dhude Khosi byl odplaven.

Byla to očekávaná každoroční událost v období monzunů. Znamenalo to, že jsme museli použít horší stezku přes průsmyk ve výšce 4 550 metrů. Velmi dobře jsme si uvědomovali, že švýcarská expedice Everest před čtyřmi lety ztratila na průsmyku za špatného počasí dva nosiče z nížin. Počasí nám nepřálo a my jsme čekali jeden den v naději, že se zlepší. Další den jsme průsmyk přešli, ale jen s obtížemi a Norman se Šerpou museli pomáhat několika nosičům. Po přechodu nás ještě jeden den zavedl do první vesnice v údolí Dhude Khosi. Jestliže mraky po monzunu často zakrývaly výhledy do dálky, divoké květiny u našich nohou to vynahrádily, a tak jsme dorazili do Khumbu, srdce Šerpů.

Členové expedice Silver Hut

Members of the Silver Hut Expedition

Name	Role	Time in the field	Remarks	Nationality
Sir Edmund Hillary	Leader	Autumn, spring	Had Stroke on Makalu	New Zealand
Dr Griffith Pugh	Scientific leader	Late autumn, winter, spring	Remained in Khumbu	British
Barnu Banerjee	Assistant to Desmond Doig	Autumn, spring	Remained in Khumbu	Indian
Pat. Barcham	Climber	Autumn	2 nd ascent Puma Dablam	New Zealand
Barry Bishop	Geologist and Photographer	Autumn, winter, spring	Remained in Khumbu 1 st ascent Ama D	USA
Desmond Doig	Reporter, <i>the Statesman</i> , Calcutta	Autumn, Spring	Remained in Khumbu	British, resident in India
Michael Gill*	Med. Student climber	Autumn, winter spring	On 1 st Makalu summit attempt, 1 st ascent Ama D	New Zealand
Norman Hardie*	Climber	Autumn	Ldr. Working party to Khumbu	New Zealand
John Harrison	Climber	Spring	Rescue of Mulgrew	New Zealand
Sukhamay Lahiri	Physiologist	Winter, spring	Remained in Khumbu	Indian
George Lowe*	Climber	Autumn		New Zealand
Jim Milledge*	Physiologist Club climber	Autumn, winter spring	Ret. with Ed from Makalu	British
Capt. S.B. Matwani	Army Doctor	Autumn, winter	Remained in Khumbu	Indian
Peter Mulgrew	Climber Radio Officer NZRN	Autumn, spring	Near death on Makalu	New Zealand
Tom Nevison*	NASA scientist	Autumn, spring	On 2 nd Makalu summit attempt	USA
Leigh Ortenburger	Climber	Spring	Rescue of Mulgrew	USA
Marlin Perkins	Animal expert	Autumn	Yeti hunter	USA
Walter Romanes	Climber, Handyman	Autumn winter spring	On 1 st Makalu summit attempt, 1 st ascent Ama D	New Zealand
Larry Swan	Biologist	Autumn		USA
Michael Ward	Surgeon, M.O. physiologist Climber	Winter, spring	1 st ascent of Ama Dablam	British
John West*	Physiologist	Winter spring	Rescue of Mulgrew	Australian

Tabulka 4.1

* za jménem znamená, že je známo, že člen je stále naživu (leden 2017). Ve druhém sloupci je uvedena role, kterou člen na expedici hrál. Členové měli samozřejmě i jiné role a zaměstnání mimo expedici. Ve sloupci Poznámky "zůstal v Khumbu" znamená, že na jaře nepřešli na Makalu. Státní příslušnost je ta, která byla v době Expedice.

Obr. 5.1 Pohled na Everest a Ama Dablam z výšky Namche. Tengboche na hřebeni pod Ama Dablam. Údolí Mingbo vpravo před Ama Dablamem.

Obr. 5.2 Členové expedice, listopad 1960. Poručík zprava: zadní řada Pat Barcham, Desmond Doig, Mike Gill*, Jim Milledge*. Prostřední řada: Barnu Banerjee, Ed Hillary, Wally Romanes*, Peter Mulgrew, Larry Swan, Přední řada: Tom Nevison*, George Lowe, Marlin Perkins, kapitán Matwani, Griffith Pugh*. Mike Ward* a John West* přijeli v prosinci.

* Člen zimní party. Ostatní brzy poté odjeli, někteří se vrátí na jaře s dalšími novými členy.

Kapitola 5

EXPEDICE STŘÍBRNÁ CHATA 2: NEJTĚŽŠÍ ZIMA NA SVĚTĚ

Bylo úžasné konečně dorazit do země Šerpů, o které nám Norman tolik vyprávěl. V Tengboche jsme vyplatili nosiče z nížin a naši Šerpové nás velmi štědře pohostili. V okolí bylo ještě hodně monzunového sněhu a my jsme měli potíže s cestou údolím Mingbo směrem k místu, kde jsme plánovali umístit výškovou zimní stanici. Toto údolí odbočuje vpravo (na východ) z Dudh Kosi, hlavního údolí vedoucího na sever k Everestu. Údolí se stáčí kolem východní strany Ama Dablamu.

Ama Dablam, tato nejkrásnější hora, měla být po následujících šest měsíců naším stálým společníkem, naše oči byly opakovaně přitahovány jejími nádhernými liniemi. "Tato hora," píše John Hunt v knize *The Ascent of Everest* (str. 64), "se tyčí do výšky 23 300 stop a zdá se být naprosto nepřístupná, což předčí i nejsenzáčnejší aspekt Matterhornu". Z jihu, odkud jsme se k němu blížili, se jeho odvážná fronta zvedá k ledovému poli s visutým ledovcem u úpatí stěny.

Himálajské vrcholy mají takové měřítko, že tento ledovec vypadá jako velký blok ledu a dává vrcholu jeho jméno. Dablam je amulet nebo náhrdelník, který nosí šerpské ženy, často s fotografií dalajlámy nebo buddhistickou modlitbou uvnitř. Ama znamená matka a je odvozen od dvou hřebenů, které z centrálního vrcholu sbíhají dolů jako složené paže.

Prozkoumali jsme trasu do údolí Mingbo za Ama Dablamem a v říjnu jsem s Pembou Tensingem, jedním z našich starších Šerpů, vylezl na žlábkovité stěny, které ohraničují kotlinu.

Bylo to velké vzrušení dosáhnout tohoto sedla ve výšce 5 866 m (19,250 stop), nejvyššího, na který jsem kdy vystoupil, a podívat se do rozlehlé kotliny údolí Hongu na druhé straně. Tohle bylo místo, které Ed Hillary navrhl pro výškovou zimní stanici (Silver Hut). Byl jasný slunečný den, ale silně foukalo a zdálo se, že je to velmi exponované místo. Později po příjezdu skupiny lovců Yettiho a poté, co zde Ed a ostatní strávili noc, se rychle a moudře rozhodli přemístit Stříbrnou chatu do ledovcové kotliny Mingbo pod sedlem.

Obr. 5.3 Horní kotlina Mingbo. Místo, kde se nachází Stříbrná chata pod sedlem Mingbo. Vrchol, vlevo Puma Dablam (Ombigaichen, 6 340 m) byl jasným cílem, na který jsem vystoupil s Ang Tseringem. Cesta vede po linii oblohy od sedla.

Dne 7. listopadu se celá výprava shromáždila na místě stavby a během jednoho dne postavila plášť chaty.

Následujících deset dní strávila malá skupina lidí vybavováním chaty kamny, lůžky, policemi atd. Měli jsme k dispozici 12voltové elektrické napájení z generátoru větrné turbíny a sestavu lodních baterií. To nám poskytlo osvětlení a energii pro naše vědecké přístroje. Měli jsme také malý benzinový generátor; ale větrný generátor nám stačil až do jara, kdy jsme začali používat energeticky náročnou jedno pásmovou vysílačku.

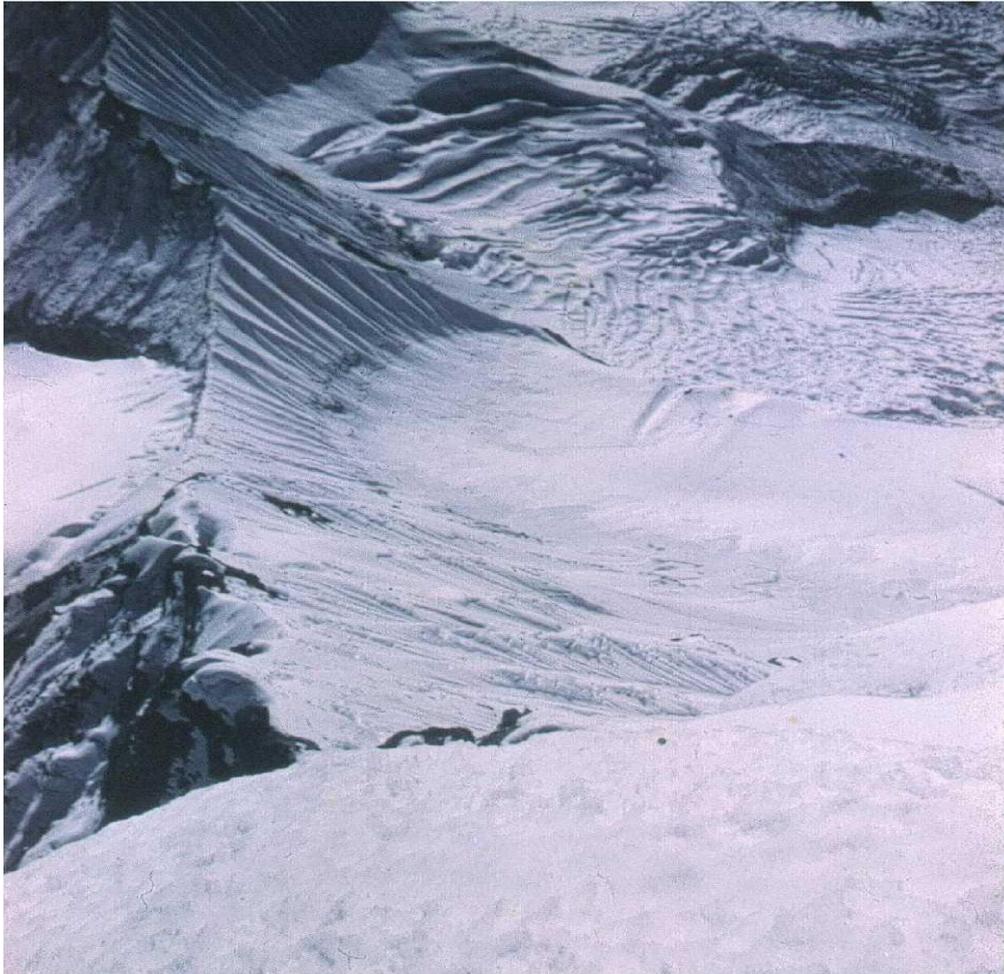
Nad sedlem na severu se nacházel vrchol na hřebeni, který pak vybíhal na Ama Dablam. Hřeben od sedla vypadal jako schůdná cesta a lákal k výstupu. Od naší nově postavené chaty jsme Peter Mulgrew, Barry Bishop a já podnikli první pokus. Cesta vedla buď po hřebeni, nebo v pravém úbočí a většinou po sněhu s krátkými spíše drolivými skalními pasážemi. Byli jsme tři na laně a pohybovali se spíše opatrně, protože nikdo z nás nebyl zkušený himálajský horolezec. Došel nám čas a sestoupili jsme. Během mého pobytu v základním táboře se

uskutečnil další pokus, který se rovněž nezdařil kvůli nedostatku času a špatnému počasí.

A tak jsem to 18. listopadu za ideálního rána zkusil znovu se Šerpou Angem Tseringem Panchem, Šerpou, který mi pomáhal s průvody nemocných při pochodu. Ve dvojce a nyní konsolidovanějším sněhem jsme postupovali rychleji. Pokračování výstupu se nyní omezilo převážně na hřeben a bylo neustále zajímavé. Malé skalní stupně, ostré sněhové hřebenové úseky, velké hromady sněhu, které čněly z hřebene a které bylo třeba oblézt nebo přelézt, to vše představovalo problémy, které bylo třeba překonat. Nakonec se objevil padesátimetrový komín se skálou na jedné straně a ledem na druhé. Lano mi došlo, když jsem byl asi ve dvou třetinách cesty nahoru. Udělal jsem velmi nedostatečné jištění a dobral nahoru Anga Tseringa, který pokračoval na vrchol komína a převzal vedení. Když jsem vylezl z komína, našel jsem ho jen sedět na ven nakloněné skalní desce pokryté štěrkem, bez jakéhokoli jištění! Odtud však bylo jasné, že jsme to zvládli, a dvanáctimetrové ledové žebro, které vedlo na samotný vrchol, tak ostrý, že na něm mohl stát vždy jen jeden z nás.

Obr. 5.4 Ang Tsering, vrchol Puma Dablam (Ombigichen) 13. listopadu 1960

Obr. 5.4 Pohled z vrcholu dolů. V popředí náš hřeben. Za ním Mingbo col a Stříbrná chata jako tečka na okraji otevřené trhliny na ledovci Mingbo.

Obr. 5.5 Pohled od Chhukung Ri, od S na Ombigaichen (uprostřed), vedle ně vlevo Peak 6 340 m, vpravo Ama Dablam. Natalia Sekretareva. CC BY 3.0 (25. 10. 2008). <https://de.wikipedia.org/wiki/Ombigaichen> Doplnil IR.

Opatrně a bez nehody jsme sestoupili dolů a včas dorazili ke Stříbrné chatě na čaj. Po krátké přestávce jsme se vydali dolů k Zelené chatě, kde jsme přenocovali. Protože náš vrchol byl nižší než Ama Dablam a rozhodně měl ženský charakter (dvakrát nás odrazil a až do konce nás nechal na pochybách, zda se chce vzdát), rozhodli jsme se ho nazvat *Puma Dablam*, *Dcera Dablam*. Na nepálských mapách Everestu 1:50 000 mapě (2003) je nyní zobrazen jako Ombigaichan s výškou 6340 m (20,922 stop). Na mapě National Geographic Mount Everest 1:50 000 (1988) je uvedena výška 6 364 m (21 000 stop).

Se seriózní fyziologií jsme plánovali začít v zimě, tedy od poloviny prosince, kdy se k nám měli připojit John West a Mike Ward. Griff Pugh začal pracovat v našem základním táboře v samotném Mingbo, malé osadě s několika kamennými chatkami ve výšce 4 538 m. Začátkem prosince mají Šerpové v klášteře Tengboche jeden ze svých nejdůležitějších svátků, *Mani Ram Du*. Předtím bylo ještě několik dní volna, a tak jsem na návrh Normana Hardieho naplánoval výlet ze Stříbrné chaty, který by vedl přes kolmou stěnu těsně nad chatou do horního Hongu, tímto údolím dolů a pak nahoru do Mera La, průsmyku, který se spojuje s údolím Hinuku. Pak dolů tímto údolím a přes další průsmyk zpět do údolí Dudh Kosi do vesnici Lukla, kde je nyní přistávací dráha (viz kapitola 7). Nakonec se vrátíme zpět po hlavní stezce do Namche Bazaar a do Tengboche včas na festival.

Vzal jsem si s sebou tři Šerpy a zásoby na šest dní. Měli jsme krásné počasí s jasnými slunečnými dny a chladnými mrazivými nocemi. První den jsme ze Stříbrné chaty přešli přes sedlo do Hongu, dolů přes zamrzlá jezera a dolů ze sněhu do údolí se zakrslými jalovci, azalkami a trávou. Zde jsme viděli lišku, která nám bezstarostně přebíhala přes cestu. Utábořili jsme se ve výšce asi 4 900 m na nejvyšší pastvině. Šerpové z Lukly sem kdysi vozili své jaky na letní pastvu, což je cesta, která zahrnuje překonání dvou vysokých průsmyků, z nichž jeden, Mera La, měří 5 640 m. Našemu tábořišti vévodil široký masiv Čamlangu (7 300 m), v té době ještě nezlezeného, a my jsme pozorovali západ slunce, který měnil jeho horní sněhy v oranžové, růžové a plamenné, když

jsme se choulili do péřových bund a spacáků kolem táborového ohně. Druhý den jsme šli údolím a pak jsme odbočili doprava a stoupali k Mera La. Ukázalo se, že je to snadný průsmyk pokrytý sněhem, přes který vedou stopy jaků. Z průsmyku se nám naskytl dechberoucí výhled na vrcholy, které oddělují Hinuku od Dudh Kosi, včetně Kangtegy a pěkného ostrého vrcholu Peak 43. Dál vlevo byla obrovská sněhová rampa vedoucí na Nau Lek, podle mě dokonalá lyžařská hora. Hned vlevo (jižně) od sedla byly mírné sněhové svahy vedoucí na Mera Peak (6 470 m). Byl jsem ve velkém pokušení pokusit se na něj vystoupit. Byl zdolán jen jednou, a to Jimmym Robertsem v roce 1953 poté, co přivezl expedici na Everest zásoby kyslíku. Měl jsem však dodržet termín v Tengboche, a s lítostí jsem ho opustil. Od té doby se stal jedním z nejoblíbenějších trekových vrcholů a já jsem byl velmi potěšen, že jsem na něj mohl o 42 let později vystoupit během expedice Medex 2003 se svým synem Johnem a přáteli.

Sestupovali jsme po sněhových, pak po suťových svazích a utábořili se na první pastvině v Hinuku. Bylo úžasné být jediným Zápaďanem se třemi Šerpy. Všichni byli úplně jiní. Pemba Tensing byl zkušený Šerpa, kterému bylo kolem třiceti let a měl za sebou řadu velkých expedic včetně francouzské expedice na Makalu v roce 1954. Phu Dorgie byl mladík a jeden z našich dvou kuchařů, velmi silný a vždy usměvavý. Da Tsering byl nejstarší a stále nosil vlasy ve starém stylu spletené do copu, který mu buď visel na zádech, nebo byl častěji omotaný kolem hlavy. Ostatní dva si z něj obvykle dělali jemnou legraci, ale on to všechno bral s nadhledem.

Nesli jsme poměrně velký náklad, protože jsme měli stan pro tři/čtyři lidi, vybavení na spaní a vaření a jídlo na 5/6 dní.

Druhý den ráno jsme s Pembou Tensingem nechali batohy v táboře a vyrazili do údolí, abychom si prohlédli přístupy na Kangtegu. Cesta na ni vypadala schůdně a o tři roky později ji vylezl Mike Gill a další. Pak jsme spěchali zpátky a s ostatními Šerpy jsme se vydali dolů tímto krásným, tehdy neobydleným údolím. V roce 1997 byla v tomto údolí ničivá povodeň způsobená protržením přírodní přehrad a většina pastvin pro jaky byla

spláchnuta a zůstala pole obrovských balvanů. Výsledkem bylo, že Šerpové už do tohoto údolí a do údolí Hongu nevodí své jaky na letní pastvu. Kvůli popularitě vrcholu Mera Peak jej však navštěvuje mnoho horolezců s šerpskými průvodci a pro jejich potřeby byla postavena řada chat. Nikdo ze Šerpů, kteří se mnou byli, údolí neznal a my jsme minuli první možný přechod přes stěnu vpravo. Možná to bylo jen dobře, protože o čtyři roky později jsem zjistil, že tento průsmyk není snadné najít a vyžaduje trochu lezení po skalách i na druhé straně.

Sestoupili jsme asi do 3 000 m a utábořili se uprostřed bujné husté vegetace. Rododendrony zde byly velké jako stromy s dvanácticentimetrovými listy a květy sytě červené barvy. Druhý den jsme naštěstí navázali na stezku do nižšího, jačího průsmyku. O mnoho let později jsem zjistil, že se jedná o Zatwa La (4 600 m) a že na straně Hinuku nyní slouží chata. Stezka kličkovala po straně údolí. V jednom místě překonávala hladkou stěnu a Šerpové na ni připevnili malé kmeny stromů jako chodník. Jak jsme stoupali, rododendrony bledly, až asi ve výšce 4 000 m byly květy čistě bílé. Nad nimi rostly azalky a zakrslé jalovce se svými pronikavými vůněmi.

Nakonec jsme asi ve výšce 4 500 m dosáhli vrcholu průsmyku a přes nespočetné kopce v předhůří jsme hleděli na jih do mlhavých plání. Ve skutečnosti nás čekaly ještě tři žebra a už se stmívalo, když jsme se plahočili po nejvyšších svazích stěn údolí Dudh Kosi. Pokračovali jsme dál, ale noc nás zastihla kousek od vesnice Lukla, takže jsme se zastavili na noc u jeskyně. Druhý den ráno jsme došli do Lukly a posnídali vajíčka, která jsme tam koupili.

Pemba Tensing a já jsme pak spěchali dál, abychom ještě tu noc dorazili do Kumjangu (obvykle je to dva až tři dny cesty) a další den se v Tengboche setkali se zbytkem výpravy, která se vydala na Mani Ram Du. Na "hlavní cestě", cestě ke klášteru Tengboche, bylo fascinující vidět celé šerpské rodiny, jak přicházejí z daleka, v některých případech i po několikadenním pochodu, na tento nejdůležitější svátek v nejvýznamnějším chrámu (gompa) v zemi Šerpů. Byli oblečeni do svých nejlepších tradičních krojů, muži

v dlouhých tibetských šatech sepjatých v pase, s jednou rukou volnou a jedním rukávem spuštěným na záda. Ženy v dlouhých šatech s duhově zbarvenými ručně tkanými zástěrami vpředu i vzadu a s náhrdelníky na prsou. Některé ze starších žen měly jemně tepané stříbrné řetízkové pásy se vzorem připomínajícím pásy cudnosti. Připadalo mi to jako šerpská verze Canterburských povídek. Bylo skvělé dorazit do Thyangboche, setkat se s ostatními členy expedice a vyměnit si novinky. Byla to pro mě opravdu nádherná cesta.

Celá expedice se sešla na třídenním festivalu, který se koná každý rok začátkem prosince. První dva dny jsou vážnější, hlavní láma (Head Lama) žehná lidem a lámové tančí vážné tance. Pak se střídají komičtější tance a třetí den je to spíše obyčejná lidová oslava s tancem a zpěvem. Šerpové i horolezci vypili příliš mnoho čangu (rýžového/mletého piva) a rakši (bramborové pálenky, obojí samozřejmě domácí výroby), oslavy pokračovaly dlouho přes půlnoc.

Po výstupu na Mani Ram Du mnoho horolezců a lovců Yettiho odjelo, někteří nadobro, jiní, včetně Eda, aby se na jaře vrátili na Makalu. Na nás, hlavně vědce, tak zbyla fyziologie přes zimu. Je zajímavé, jak naše očekávání, naše myšlení, určuje naše postoje. Při rozhovoru s Normanem Hardym, který odjížděl po třech měsících strávených mimo domov, mi to došlo. Toužil se vrátit domů a k rodině a trápil se jen tím, že ho čeká dvoutýdenní (nádherný) trek do Káthmándú, než nasedne na letadlo zpět na Nový Zéland. Já jsem naopak uvažoval o tom, že expedice teprve začala. I když byla skvělá, myslel jsem si, že to nejlepší teprve přijde; zima, kterou strávíme ve vysokých nadmořských výškách a budeme se věnovat fascinující vědě, a pak skutečný pokus o osmitisícovku. Kdyby by mi bylo nařízeno vrátit se domů s odjíždějící skupinou, byl bych zničený!

A tak jsme se asi druhý týden v prosinci ubytovali ve Stříbrné chatě. Zimní osádka tvořili Barry Bishop, Wally Romanes, Mike Gill a já. Ve výšce jsme byli od září a byli jsme dostatečně aklimatizovaní, abychom mohli zůstat ve výšce 5 800 m (19,000 stop). Griff Pugh a Sukhamay

Lahiri vystoupili později a ještě později přišli John West a Mike Ward. Tito čtyři se k nám během následujícího měsíce připojili v různých obdobích. Sukhamay byl malý, veselý fyziolog z Kalkaty, který dělal doktorát v Oxfordu u Cunninghama a Lloyda. Později se usadil v USA a spolu se mnou se zúčastnil dalších dvou vědeckých expedic (kapitola 7). On a Griff měli určité potíže s aklimatizací na nadmořskou výšku Stříbrné chaty, ale díky tomu, že scházeli dolů do Mingbo, když se cítili příliš špatně, a pak se vraceli, byli oba nakonec schopni na chatě zůstat a pracovat. Mike a John dorazili jako poslední ze zimní výpravy. Klíčovou součástí vybavení pro řadu našich projektů byl přístroj Lloyd-Haldane. Jednalo se o krásnou věc z foukaného skla naplněného rtuť a barevnými činidly, o které jsem se zmínil v předchozí kapitole. Používá se k měření obsahu oxidu uhličitého a kyslíku v plynech. Dnes je samozřejmě měří elektronické analyzátoři, ale tehdy byla k dispozici pouze chemická analýza. Přivezli jsme si dva takové Lloyd-Haldany, ale oba jsme za pochodu rozbili. Poslali jsme Johnovi a Mikovi SOS zprávu, aby přivezli dva náhradní a zajistili, že nám je doručí nerozbité. To také udělali a každý z nich nesl jeden ve svém batohu celou cestu z Káthmándú. Bez nich by nejméně tři z nejdůležitějších projektů zcela ztroskotaly.

Na Štědrý den jsme my, obyvatelé Stříbrné chaty, přivítali ostatní členy týmu na vánočním obědě. Noc na Štědrý den přenocovali v Zelené chatě a na Štědrý den ráno, které bylo jasné, slunečné, ale dost chladné, pomalu vystoupali ledopádem a pak po svahu ledovce. Stáli jsme na hřebeni pod chatou a čekali na ně a povzbuzovali je vhodnými koledami. Zpívali jsme mimo jiné "*Dingdong vesele vysoko*" a "*Křesťané bdějí zdraví šťastné jitro*". Ke štědrovečerní večeři byly lyofilizovaná skopová pečeně, pečené brambory, hrách, kukuřice (mrazem sušená). Pak samozřejmě vánoční pudink z konzervy (opět) na sladko, ale tentokrát s brandy máslem, které připravil Tom Nevison. Tom byl americký lékař, který v té době pracoval pro NASA. Většinu vybavení chaty dělal on, ale trápily ho břišní potíže. Nemohl zůstat přes zimu a brzy po Vánocích odjel, aby se vrátil na jaře.

John West a Mike Ward se poměrně rychle aklimatizovali a po práci v Mingbo na různých fyziologických projektech mohli brzy po Vánocích přijet na Stříbrnou chatu. Život ve Stříbrné chatě se ustálil do rutiny. Zaujalo mě, že ačkoli jsme mohli být zcela bez jakéhokoli časového rozvrhu, ve skutečnosti jsme si osvojili poměrně přísnou rutinu vstávání, doby na jídla atd. Obvykle jsme pracovali zhruba od 8.30 do 17.00 s přestávkami na oběd a pití. Pak jsme často vylezli ven a před odpočinkem jsme si zalýžovali na ledovci. Večer jsme sepisovali výsledky denních experimentů, četli si nebo psali deníky. Měli jsme hudbu z tehdejšího cívkového bateriového magnetofonu. Ten jsem sehnal a požádal jsem členy, aby nahráli svou oblíbenou hudbu pro expedici. V té době neexistovaly žádné předem nahrané kazety. Nahrál jsem řadu pásek z desek, různé druhy hudby, většinou klasickou, ale i jazzovou. Jediným členem, který můj návrh přijal, byl John West. Nahrál jen jedno dílo, Bachových 48 preludií a fug! Přinesl také těžkou dvousvazkovou partituru!

Obvykle jsme s sebou měli jednoho nebo dva Šerpy, kteří nám vařili jídlo. Bylo to pro ně dost nudné a osamělé, takže se poměrně často střídali mezi základním táborem a Stříbrnou chatou, přičemž pomocný Šerpa přinesl nahoru nějaké čerstvé jídlo, zprávy a poštu. Vodu jsme si museli připravovat z ledu vykopaného z ledovcové jeskyně hned naproti otevřené trhlíně u chaty. Led se rozpouštěl ve varnici na čaj na kamnech v chatě, takže jsme měli vždy vodu na pití, „jako z kohoutku“. Byli jsme si vědomi, že naše chuťové buňky jsou oslabené a že musíme usilovat „o kalorie“, abychom co nejméně zhubli. Jedním ze způsobů, jak toho dosáhnout, byly nápoje s velkým množstvím cukru a plnotučného mléka. Měli jsme na výběr spoustu jídla. V dobách, kdy ještě nebyly běžné domácí mrazničky, existovala velká nabídka mrazem sušených potravin. Nejúspěšnější bylo ovoce a zelenina včetně, hrášku, fazolí, mrkve, brambor, jablečných kroužků, malin, meruněk a švestek.

Měli jsme také lyofilizované maso, hovězí buď plátky, steaky, nebo mleté. To se moc nepovedlo, protože to všechno chutnalo jako lepenka. Zjistili jsme, že nejlepší je to na kari nebo se sladkokyselou omáčkou. Měli jsme

také různé konzervy a rýži a mouku, ze které Šerpové pekli čapátí a Mike Gill chleba. Zjistili jsme však, že všechny tyto konzervované potraviny chutnaly mdle, pokud nebyly ochuceny omáčkami. Zdá se, jako by nadmořská výška otupovala chuťové vjemy. Toužili jsme po čerstvých potravinách a měli jsme štěstí, že jsme občas mohli získat zásoby čerstvé zeleniny z nejbližších vesnic včetně výborných malých brambor a vajec. Přes to všechno jsme však při pobytu ve Stříbrné chatě všichni zhubli, ačkoli při sestupu do Mingbo jsme opět získali chuť k jídlu a přibrali na váze. Zdálo se, že někde mezi těmito dvěma nadmořskými výškami (4 500 a 5 800 m) je kritická výška, nad kterou se váha nedá udržet, alespoň u lidí z nížin. Šerpové, jak se zdálo, v této výšce nehubli.

A co hygiena? No, při vyhrabávání ledové jeskyně v boku otevřené trhliny vedle chaty jsme narazili na skrytou štěrbinovitou trhlinu. Tak jsme se o pár metrů níže a vpravo od jeskyně prokopali do boku této otevřené trhliny a narazili na stejnou štěrbinu. Podél ní jsme kopali do stran a položením dvou prken přes 46centimetrovou štěrbinu jsme si udělali hlubokou příkopovou latrínu, trvale zamrzlou. Když se trhlina zaplnila, naházeli jsme na ní sníh a kopali podél o kus dál pro další místo. Ze střechy se tvořily rampouchy a světlo pronikající skrz led působilo velmi pěkně.

"Právě jdu do Grotty"⁷ se stalo eufemismem.

Fyziologie

V různých projektech se většinou zkoumal způsob, jakým se tělo brání sníženému tlaku kyslíku v okolním vzduchu v důsledku nadmořské výšky. V nadmořské výšce Stříbrné chaty byl barometrický tlak jen poloviční než u hladiny moře. Parciální tlak kyslíku byl tedy také poloviční (protože procento kyslíku, přibližně 21 %, zůstává konstantní). Jak kyslík přechází do plic, přes ně do tepenné krve a pak do tkání těla, dochází v každé fázi ke ztrátě tlaku. Různé procesy aklimatizace však mají tendenci tomuto efektu čelit.

Pravděpodobně nejdůležitějším aspektem aklimatizace je zrychlené dýchání, ke kterému

dochází v prvních dnech pobytu ve výšce. V úrovni moře dochází k velkému poklesu tlaku kyslíku při průchodu vzduchu do plicních sklípků v důsledku příjmu kyslíku a odvodu oxidu uhličitého plicemi. Tento pokles se sníží, pokud subjekt více dýchá. Na Stříbrné chatě jsme po aklimatizaci zdvojnásobili množství vzduchu, které jsme v klidu za minutu vdechli a vydechli (a při cvičení jsme ho dále více než zdvojnásobili). Výsledkem bylo, že pokles tlaku kyslíku zvenčí do plic se snížil na polovinu.

Zvýšení dýchání (zrychlení a prohloubení) je způsobeno změnou automatické chemické kontroly dýchání. Reakce na nedostatek oxidu uhličitého i kyslíku se zvyšují. Studium tohoto mechanismu bylo projektem, který jsem měl na starosti především já, a to s využitím "oxfordského" přístupu Cunninghama a Lloyda (kapitola 4). Každá studie trvala dvě až dvě a půl hodiny a pak jsem musel analyzovat asi dvanáct vzorků plynů v Lloydově-Haldanově aparatuře. Vzorky byly odebírány do Barcroftových trubíc. Tyto trubice, vyrobené ze skla, měly na každém konci kohoutek. Před studií jsme je z nich odsáli vzduch pomocí vakuové pumpy. Měli jsme jednoduché zařízení, které průběžně odebíralo vzorky "alveolárního" plynu (z plicních sklípků) subjektu, tj. plynu na konci každého výdechu. Ten reprezentuje plyn v hloubce plic a je blízký hladině kyslíku a oxidu uhličitého v arteriální krvi. Tato krev pak směřuje k mozku a je snímána krčními tělísky na krku a mozem pro hladinu těchto plynů. Výsledek tohoto snímání řídí rychlost dýchání a dechový objem. V každém bodě studie jsme otevřeli Barcroftovu trubici a odebrali vzorek plynu. Dnes by se samozřejmě plyn analyzoval on-line pomocí elektronických analyzátorů.

Nakonec jsem výsledky zanesl do grafu a vypočítal citlivost subjektu na kyslík a oxid uhličitý. Ukázal jsem, že citlivost na kyslík se s aklimatizací nemění, ale na oxid uhličitý ano. Člověk se stává citlivějším na oxid uhličitý.

Další projekt, měření difuzní kapacity plic pro oxid uhelnatý, který provedl John West. Měřil další krok v transportu kyslíku, a to z plicních sklípků do krve. K tomu dochází prostou difuzí. Membrána oddělující plyn v plicích od krve

⁷ Grotta – italsky jeskyně

v kapilárách je velmi tenká, a tak kyslík difunduje jen s malou ztrátou tlaku. U některých plicních onemocnění je tato stěna ztlustělá, takže pacient trpí sníženým přísunem kyslíku do těla. Schopnost plic plnit tuto funkci lze měřit pomocí velmi nízké koncentrace oxidu uhelnatého. Otázka zněla, zda se tato funkce mění při aklimatizaci? John zjistil, že se s aklimatizací nemění.

Pokles tlaku kyslíku z arteriální krve do tkání závisí na průtoku krve; pro celé tělo je to srdeční výdej, koncentrace hemoglobinu a disociační křivka kyslíku. Poslední z nich je způsob, jakým se oxyhemoglobin (hemoglobin kombinovaný s kyslíkem), mění na neoxygenovaný hemoglobin. John všechny tyto věci měřil v klidu i při cvičení a zjistil, že s aklimatizací nedochází k žádným změnám. měřili jsme všechny tyto veličiny a u srdečního výdeje jsme to dělali jak v klidu, tak při cvičení.

Největší projekt se týkal vlivu cvičení na dýchání, srdeční frekvenci a srdeční výdej. Za ten byl zodpovědný Griff Pugh, ale pomáhali jsme všichni a byl to jeden z projektů, ve kterém jsme na jaře pokračovali v ještě vyšších nadmořských výškách na Makalu. Jednalo se o to, že zkoumaný subjekt šlapal na našem stacionárním kole při zvyšující se zátěži až do maxima, které zvládl po dobu alespoň 3 minut. Ve výšce to bylo ještě vyčerpávající než na úrovni moře. Při každé úrovni cvičení jsme prováděli časované odběry vydechovaných plynů, jejichž objem jsme později měřili a analyzovali na obsah kyslíku a oxidu uhličitého, abychom zjistili spotřebu kyslíku za minutu jako měřítko pracovní zátěže. Při těchto odběrech bylo příliš snadné udělat chybu, špatně otočený plynový kohoutek mohl zničit celý běh a celá zátěžová studie se musela opakovat. Zdálo se, že nejčastěji se těchto chyb dopouštěl Griff. Subjekt se mohl do vyčerpání dostat jen jednou za den, takže zkažená studie byla hotová katastrofa!

Elektrokardiografickou studii (EKG) jsem provedl v různých nadmořských výškách a s kyslíkem a bez něj. Ukázal jsem, že ve výšce se mění křivka EKG v reakci na nedostatek kyslíku (hypoxii), který způsobuje zvýšení arteriálního tlaku v plicích. To nutí pravou

stranu srdce (pravou komoru) pracovat intenzivněji, což se odráží ve změnách EKG.

Také jsme dělali studii o duševní výkonnosti pomocí měření efektivity třídění karet podle barev. Za tento projekt byl odpovědný Mike Gill. Používal pro nás sestrojený přístroj, který testoval proces třídění. Poté musel přesnost třídění ručně zkontrolovat. Ukázal, že při nadmořské výšce se přesnost třídění karet dle barev nezhoršila, ale čas na rozhodování, se prodloužil.

Tom Nevison měl přenosný přístroj na měření elektroencefalogramů (EEG), který vyvinula NASA, a použil ho na nás. Ačkoli byl na svou dobu nejmodernější (používal samozřejmě elektronky, nikoli tranzistory), byl natolik primitivní, že elektrodami místo destiček na povrchu kůže hlavy musely být podkožní jehly zavedené pod kůži hlavy - pro subjekty to nebylo oblíbené studium! Přístroj jsme pokřtili Frankenstein.

Život ve Stříbrné chatě

Ve Stříbrné chatě však nebyla jen práce. Byli jsme vybaveni lyžemi. Byly to lyže Head nejnovějšího designu a myslím, že to byla první konstrukce z vrstveného plastu a oceli. Původně jsme měli lankové vázání "medvědí past". Ale během expedice nám byla poslána první "bezpečnostní" vázání od firmy Marker. Ta stále používala lanka, ale měla trojúhelníkovou špičku, která se při pádu do otočila strany a uvolnila. Ty jsme si samozřejmě museli namontovat sami. Měli jsme také nejnovější lyžařské boty od firmy Hinki, pěkné kožené (ohýbací) boty, ale s klipsami místo tkaniček! Takže jsme často na konci celodenní práce na chatě vylezli ven a sjeli po ledovci, což bylo skvělé uvolnění napětí a případné frustrace. Dokonce i únavná cesta zpět s lyžemi na rameni byla uvolňující a všude kolem byly nádherné výhledy na hory.

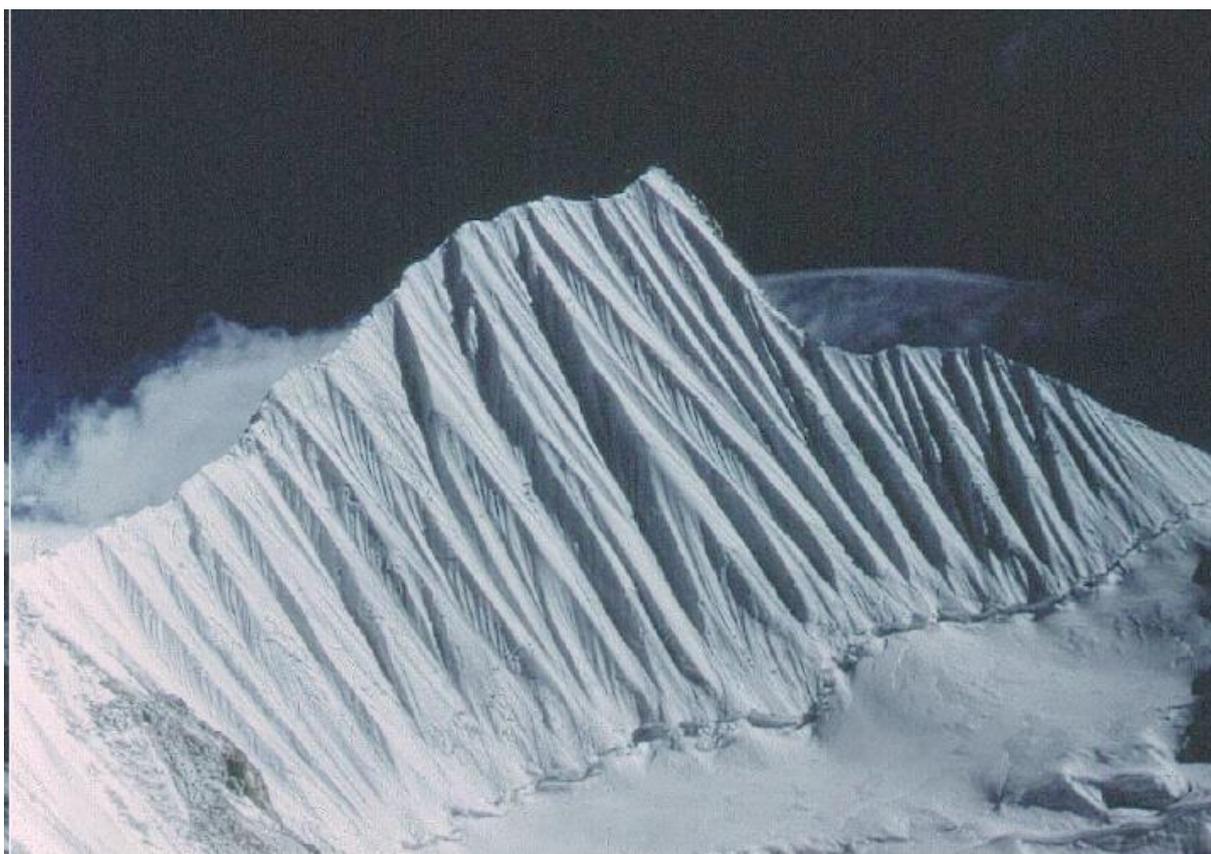
Nevěděli jsme, co můžeme očekávat od počasí. Nakonec bylo hlavně krásné, anticyklonální počasí, slunečné dny a hvězdné chladné noci a mírný vítr. Snad dva nebo tři dny v měsíci jsme měli bouřkové dny s mraky a větrem, který rozfoukával závěje, ale sněhu napadlo málo, pokud vůbec. Ale i v těchto dnech jsme vylezli ven, abychom odečetli přístroje v naší malé

meteorologické stanici, kterou měl na starosti Barry Bishop, a mohli jsme se, kdyby to bylo nutné, přesunout dolů do Zelené chaty nebo dokonce do Mingbo.

Řekli jsme si, že bychom si měli občas dopřát den volna, a tak jsme se rozhodli "dodržovat sabat". Jednu neděli jsme si udělali lyžařskou túru tak, že jsme vynesli lyže nahoru do sedla a sjeli na lyžích kousek údolím Hongu. Pak jsme na lyžích vystoupali na hřeben a po obědě slezli po skalách na ledovec a pak jsme na lyžích vyjeli na druhé sedlo, jižně od prvního, které nás zavedl zpět do údolí Mingbo. Sjezd z tohoto sedla byl docela obtížný, pak následoval závěrečný sjezd a plahočení k Zelené chatě, kde jsme se setkali s Urkienem a Mingmou Tseringem. Wally Romanes se šlechetně vrátil na Stříbrnou chatu, aby zajistil, že kamna budou stále v provozu, aby na chatě všechno nemrzlo, mraz by zničil Haldanův přístroj.

My ostatní jsme spali v Zelené chatě.

O další neděli jsme s oběma Mikey za perfektního počasí slezli po ledovém útesu, na kterém chata stála, do spodní části ledovce. Pak jsme na lyžích traverzovali pod trhlinou k úpatí pěkně vypadajícího malého vrcholu, který jsme později pojmenovali "Rakpa peak", podle malého tibetského teriéra, kterého jsme měli na Stříbrné chatě. Oba Mikeové se pak navázali na lano a začali tento vrchol zdolávat, zatímco já jsem se na lyžích vrátil k chatě, pozoroval je a fotografoval. Z naší „tribuny“ se nám naskytl krásný pohled na strmé sněhové stoupání, když dosáhli vrcholu tohoto žlábkovitého vrcholu. Zjistili, že sníh je v tak dobrém stavu, že mohli vyrazit nahoru pomocí nových dvanáctihrotých maček, bez sekání stupů, jak se dosud běžně dělávalo.

Obr. 5.6 Rakpa peak od Silver Hut

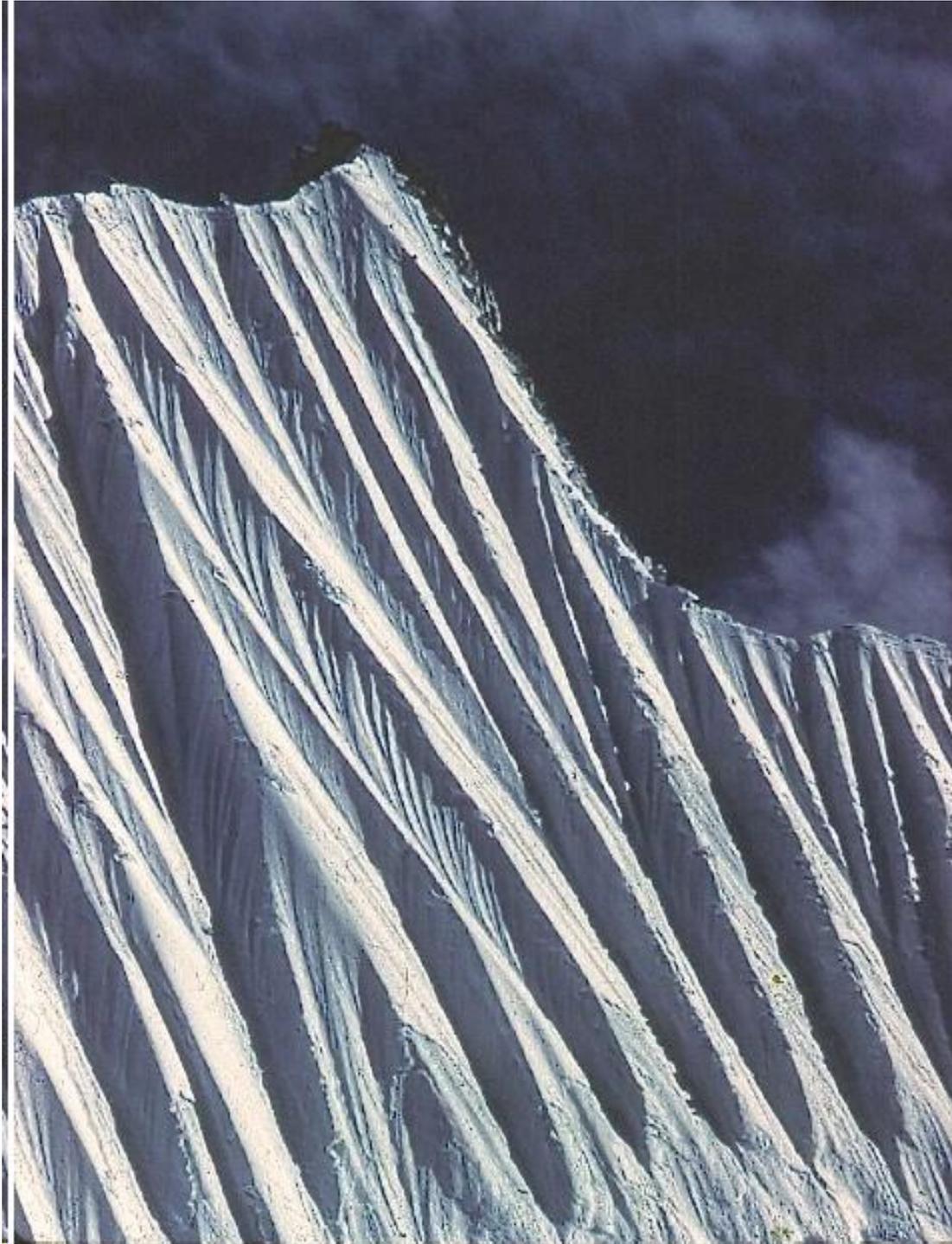

Fig 5.7 Mikeové Ward and Gill, maličké body vysoko na štítu Rakpa peak

Vrátili se po setmění, unavení, ale nadšení z tohoto zážitku, a začali uvažovat, zda by nemohli použít tuto techniku a zkusit vylézt na Ama Dablam! Tento nejmohutnější vrchol vypadal z obvyklého jižního pohledu zcela nemožně, ale když se dívali na z východu, bylo

vidět, že impozantní vrcholová část ve skutečnosti leží vzadu a má rozumnější sklon, než se zdálo "en face" z jihu. Přístup k tomuto vrcholovému sněhovému a ledovému úseku vedl přes obtížné skalní pasáže, ale oba Mikeové byli dobří horolezci.

Ama Dablam vylezena!

Ted, v polovině února, byli Griff a Sukhamay nahoře na Stříbrné chatě, takže nás bylo osm plus jeden nebo dva Šerpové a začínalo být plno. Když tedy Mike Ward navrhl, aby on, Mike Gill, Wally a Barry vyrazili na Ama Dablam, Griff rád souhlasil. V té době byly předpisy o povolení k výstupům na menší vrcholy mnohem méně přísné a my jsme chápali, že máme povolení k výstupu na kterýkoli z nich v naší oblasti. Ostatně členové expedice už vylezli na Island Peak, Puma Dablam a Rakpa Peak, aniž by proti tomu kdokoli vznesl námitky. Co se týkalo Ama Dablam, uvažovali jsme stejně. Koneckonců byla pod 7 000 m. V polovině února tedy Wally začal s průzkumem trasy na JV hřeben. Během následujících tří týdnů ve čtyřech v různé složení posouvali trasu na tento hřeben. Až do jejich tábora 1, kde začínalo obtížné lezení po skále, a ještě kousek dál, kde upevnili několik lan a malý drátěný žebřík, jim pomáhali Šerpové, ale za třetím táborem, na malém sněhovém plácku, byli bez podpory. Skalní lezení bylo na tehdejší dobu na velmi vysoké úrovni a byla samozřejmě ještě zima. Měli štěstí, že většina lezení i jejich tábory byly na slunné jižní straně hřebene, a z větší části mimo dosah větru. Nad skálou bylo obtížné lezení na sněhu a jejich závěrečným táborem byla sněhová díra na visutém ledovci Dablam. Byl to velmi dobrý horolezecký výkon, který předběhl svou dobu o mnoho let a který 20 let nebyl zopakován. Nyní se stal jedním z populárních komerčních expedičních vrcholů s fixními lany na technických úsecích. Stále je to však velmi pěkný výstup.

Nakonec 13. března všichni čtyři zdolali vrchol a v pořádku se vrátili. Bohužel, když z hory odstraňovali všechna lana a táborové vybavení,

Přichází jaro, manželky a noví horolezci

Během výstupu na Ama Dablam vyrazila z Káthmándú jarní výprava nových a vracejících se horolezců. S nimi byla řada manželek členů expedice včetně Louise Hillary a Betty. Ta působila jako lékařka výpravy. Zažila jednu testovací epizodu, když si Louise, která věděla, že je alergická na aspirin, vzala tabletu na

měl Gummi Dorji nehodu. Skalní deska, na které stál, se zlomila a on spadl o několik metrů níž, deska ho zasáhla do nohy a zlomila mu holenní kost. Poslali jsme dva Šerpy, aby jim pomohli s vyklížením hory, a jeden z nich se vrátil se vzkazem, v němž nám sdělil tuto zprávu a požádal nás o zásoby morfia, dlah atd. Druhý den jsem se vydal k Zelené chatě a nahoru do jejich tábora 1 právě včas, abych viděl, jak nesou Gummiho dolů do tohoto tábora. Byla to velmi obtížná záchranná akce po těžké a exponované skále. Přes noc sněžilo a skály byly kluzké. Druhý den byl Gummi snesen dolů do Mingbo a naštěstí následující den přiletělo letadlo a byl přepraven do Káthmándú, kde se rychle zotavil z ošklivé komplikované zlomeniny, a na jaře se opět připojil k expedici.

V době, kdy se čtveřice horolezců blížila k vrcholu Ama Dablam, se stala nehoda se ztracenými lyžemi. Griff lyžoval poblíž spodní části naší "sjezdovky", když se mu při skokovém oblouku utrhla jedna z lyží. Sjela ze svahu a spadla do trhliny. Po obědě jsme se vydali dolů se Šerpy, mačkami, skobami do ledu a lany. Já jsem se navázal na lano a sjel do trhliny jistě Ang Tembou. Zpočátku šlo o sestup po strmém měkkém sněhu asi deset stop. Pak se trhlina zúžila a stěny se změnilly v tvrdý led. Lyži jsem zahlédl asi o 30 stop níže. Sestoupil jsem k za sekání stupů a zajištění. Poslal jsem lyži nahoru na laně a pak jsem sám stoupal vzhůru. Asi v polovině cesty nahoru se ulomila celá řada rampouchů, o které jsem se opíral, a já se zhoupnul podél trhliny a musel jsem se vytáhnout a rychle rychle přelézt několik metrů, než jsem si mohl odpočinout. Byl jsem úplně bez dechu a vyčerpaný!

bolest hlavy, kterou jí dal jiný člen, jenž ji ujistil, že to aspirin není. Rychle se u ní začaly projevovat alergické příznaky. Betty naštěstí dokázala najít adrenalin a dát jí rychle injekci, protože se začínala dusit, a vše bylo v pořádku. Ukázalo se, že tableta byla kombinací, která skutečně obsahovala aspirin. Všichni dorazili do

Khumbu právě ve chvíli, kdy skupina Ama Dablam sestoupila ze své hory.

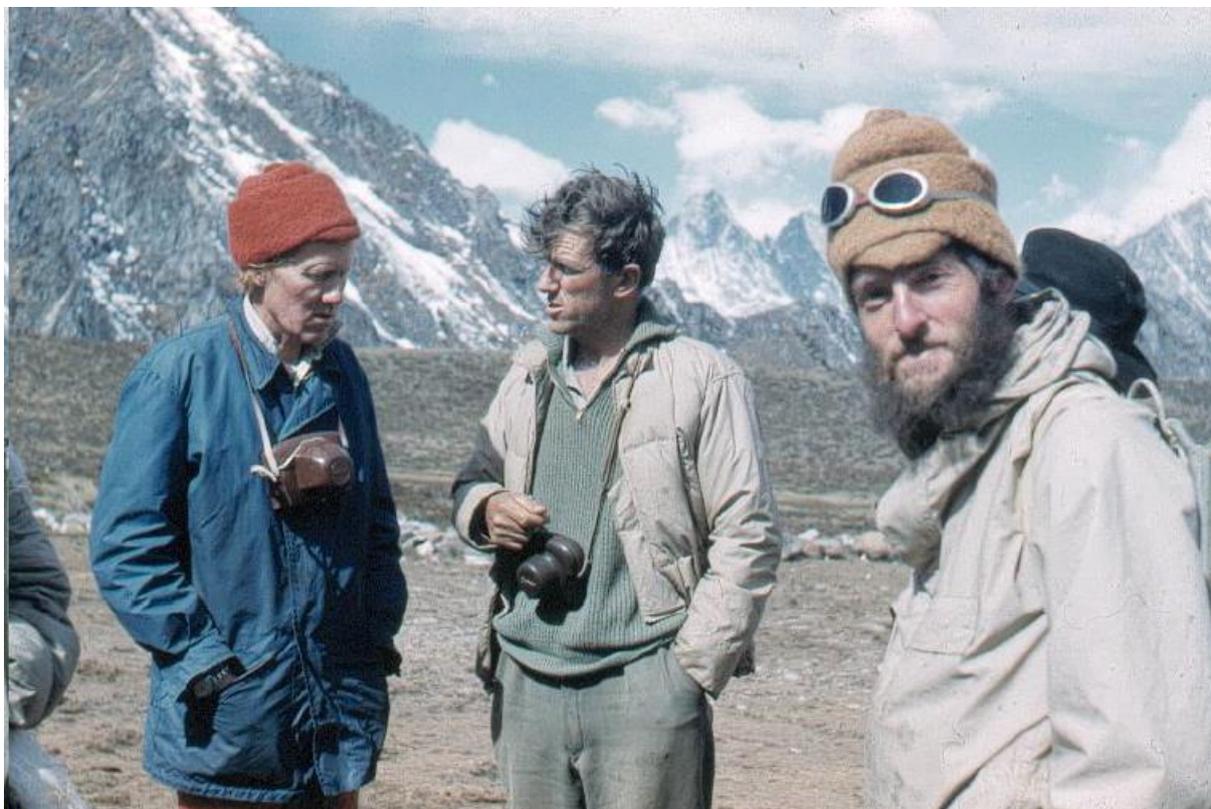
Bylo úžasné vidět znovu Betty, která se sama dvoudenním pochodem dostala do našeho expedičního domu v Changmitangu, aby se se mnou 18. března večer setkala. Druhý den nás telefonem zavolali k případu porodní asistentky v Pangboche, další vesnici v údolí na druhém břehu Dudh Khosi. Betty a já jsme se vydali s Šerpou Ailou nahoru za pacientkou. Byla

očividně velmi nemocná, protože před sedmi dny porodila dítě, které na tom bylo také špatně. Diagnóza zněla zadržaná placenta a Betty ji po podání morfia ručně odstranila. Vrátili jsme se na oběd do Changmitangu a odpoledne jsme měli poradou, na které Ed nastínil plány na další fázi, pokus o Makalu. Večer jsme se s Ailou a Pembou Tensingem vrátili do Pangboche, abychom zjistili, že Šerpani i dítě zemřely. S Betty jsme pokračovali na Mingbo, kde jsme přenocovali.

Krise kvůli výstupu na Ama Dablam

Další den bylo zataženo, a tak jsme se jen prošli na rameno Ama Dablam a zpět, aby se Betty trochu aklimatizovala. Druhý den přiletělo letadlo z Káthmándú s Griffem na palubě (odletěl s Gumi 4 dny předtím), a toto letadlo mělo odvézt Louise a June Mulgrew zpět. Griff se dozvěděl překvapivou zprávu, že úřady v Káthmándú, když se dozvěděly o výstupu na

Ama Dablam, zaujaly stanovisko, že se jedná o nepovolený výstup, a prohlásily, že se expedice musí okamžitě sbalit a opustit Nepál! Griff řekl, že jedinou možností je, aby se Ed vrátil tímto letadlem a vše vyřešil, a že ostatní ženy by měly odletět, jakmile přiletí jiné letadlo.

Obr. 5.8 Zleva doprava: Griff, Ed a já po Griffově návratu z Káthmándú se zprávou, že nám bylo nařízeno expedici opustit!

To byla katastrofální zpráva. Názory na její závažnost se různily. Blafovali, nebo ne? Ed se vrátil do Káthmándú letadlem, které přivezlo Griffa, a my jsme pokračovali v plánech na přesun všech našich expedičních věcí do údolí Barun, abychom se mohli vážně pokusit o výstup na Makalu. Čas byl důležitý, protože jsme se museli dostat na místo pro pokus o vrchol nejpozději do konce května. Doufali jsme také, že na Makalu budeme moci pokračovat ve fyziologii ve vyšší nadmořské výšce, než je Stříbrná chata.

Rozhodli jsme se, že na to, aby se Betty dostala na Stříbrnou chatu, bude mít právě čas, než se vrátí dalším letadlo. A tak jsme ještě téhož dne my dva s Tomem Nevisonem pomalu vystoupali k Zelené chatě. Betty to šlo dobře vzhledem k tomu, že nebyla na tuto výšku aklimatizovaná. Druhý den jsme se vrátili do Mingbo a dostali jsme zprávu, že jednání v Káthmándú neprobíhají dobře. Úřady tvrdily, že expedice bude muset okamžitě odjet, a zdálo se pravděpodobné, že se děvčata

budou muset brzy vrátit. A tak, aby Betty viděla Stříbrnou chatu, jsme se urychleně vydali k Zelené chatě. Následující den se šlo po ledopádu ke Stříbrné chatě a po několika hodinách tam strávených jsme se na noc vrátili dolů k Zelené chatě. Počasí nám přálo a bylo skvělé, že si Betty mohla prohlédnout náš zimní domov a cestu zpět dokonce sjet na lyžích po ledovci. Druhý den odpoledne přiletělo letadlo a Betty, Louise a Lila Bishopová plus zavazadla se naskládaly dovnitř. Srdce jsem měl až v krku, když letadlo vzlétlo přímo proti malému kopci na konci dráhy a nebezpečnou zatáčkou doleva se vrhlo štěrbinou do údolí Mingbo. Ulevilo se mi, když se opět objevilo dole v údolí a odletělo na západ.

Ed prožil v Káthmándú krušné chvíle, obcházel ministerstva a omlouval se za náš výstup na Ama Dablam. Nakonec byl donucen zaplatit pokutu a povolení k pokračování expedice bylo vydáno. Vrátil se letadlem po deseti dnech v Káthmándú a se značnou ztrátou aklimatizace.

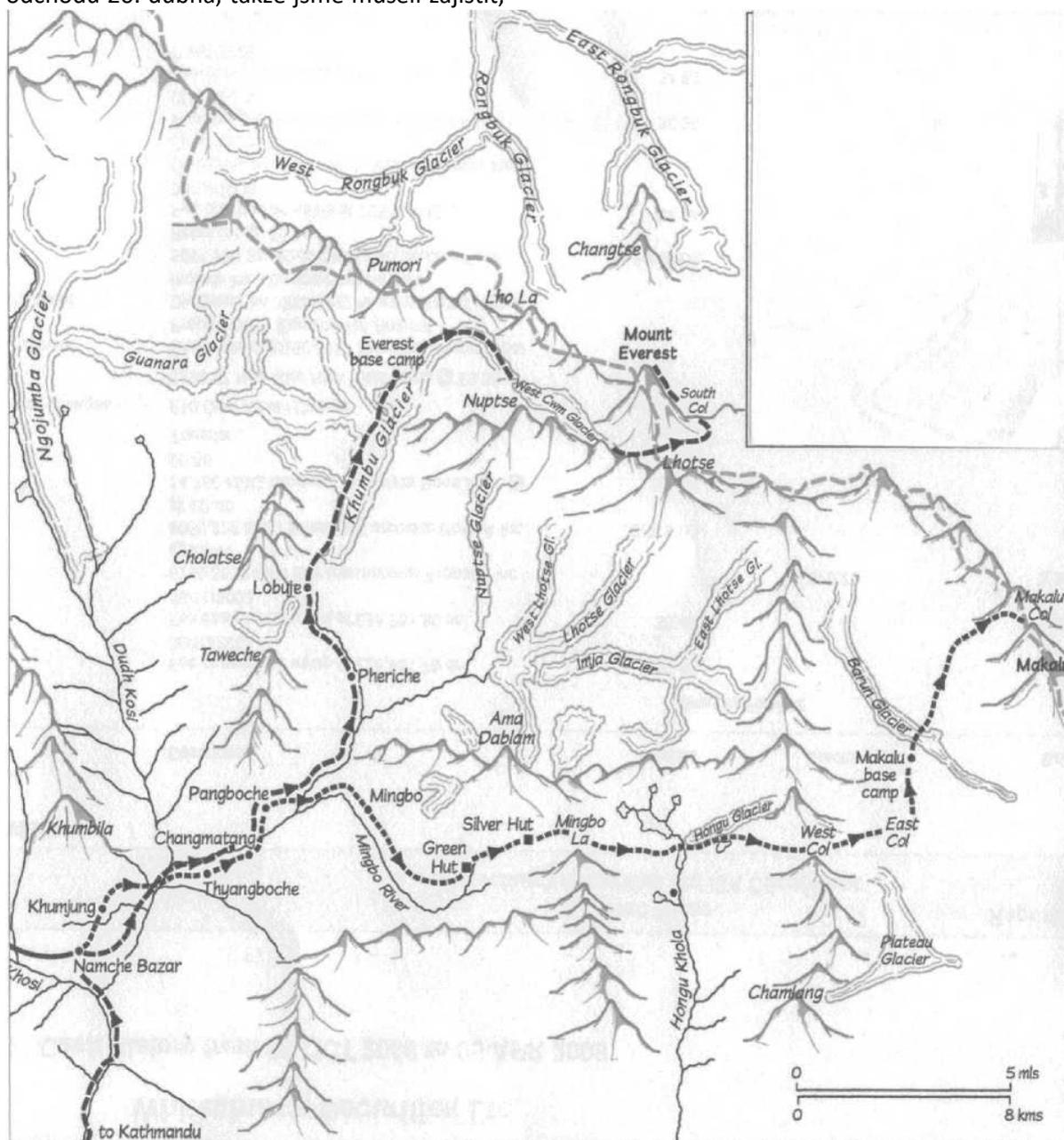
Obr. 5.9 Šerpové vystupující na stěnu našeho sedla Col na cestě k Makalu

Následující tři týdny jsme my vědci pokračovali v našem fyziologickém programu, zatímco horolezci začali připravovat trasu ze Stříbrné chaty přes sedlo Mingbo La a kotlinu Hongu a náhorní plošinu Barun k ledovci Barun. Šerповé začali přes tuto vysokohorskou trasu vynášet množství nákladu pro pokus o výstup na Makalu.

Stříbrná chata se nyní stala poměrně přeplněnou, Griff, Sukhamay a Tom i předchozí obyvatelé se zde snažili pracovat. My vědci, kteří jsme se chystali na Makalu, John West, Mikeš Ward a Gill a já, jsme měli datum odchodu 20. dubna, takže jsme museli zajistit,

že do té doby naše pokusy dokončíme. Bylo také hodně příchodů a odchodů horolezců. I Šerповé byli vidět, jak míjejí Stříbrnou chatu a stoupají v zástupu po fixních lanech stěny sedla jako mravenci po stezce v džungli.

Počasí bylo pěkné a začínalo se oteplovat, když jsme se s Johnem 20. dubna vydali na cestu a rozloučili se s Griffem a ostatními, kteří zůstali, aby dokončili své programy. Strávil jsem ve Stříbrné chatě celkem 111 nocí, Mike Gill byl se 110 nocemi druhý v soutěži o rekord! Byl to konec neuvěřitelné, krásné a nikdy nezapomenutelné zimy.

Obr. 6.1 Mapa Khumbu s vyznačením trasy ze Stříbrné chaty na Makalu.

Kapitola 6

Expedice SILVER HUT 3: Makalu

Za krásného, jasného, slunečného rána jsme s Johnem Westem opustili Silver Hut a vydali se do údolí Barun a na horu Makalu, viz mapa, obr. 6.1. Makalu je vysoká 8 485 m, je to pátá nejvyšší hora světa. Poprvé na ni vystoupili Francouzi v roce 1954 a my jsme měli v plánu ji zdolat stejnou cestou. Na výstup do sedla jsme si nasadili mačky a jako zábradlí jsme použili fixní lano. Na vrcholu sedla jsme se setkali s Edem a několika Šerpy, kteří nám vzali mačky, zatímco my jsme si nasadili lyže. Dobře jsme sjeli po mírných svazích ledovce Hongu asi 200 yardů k překladovému táboru, který v minulých dnech založili horolezci a Šerpové. Ačkoli byl poměrně vysoko, ve výšce 5 300 m, bylo to příjemné místo uprostřed obrovské pánve Hongu, těsně u sněhu, s mechovým břehem a malým potůčkem poblíž. Do tábora jsme dorazili v poledne a užili si líné odpoledne.

Po dni odpočinku v táboře Hongu jsme se vydali na dlouhý den do základního tábora v údolí Barun. Na první etapu jsme šli s Edem Hillarym, Tomem Nevisonem a asi dvaceti Šerpy. Vystoupali jsme asi 500 m do sedla Barun Col West, kterého jsme dosáhli po krátkém skalním výstupu. Byly odtud krásné výhledy zpět na Ama Dablam, Puma Dablam a "naše" Sedlo.

Nyní jsme byli na náhorní plošině Barun ve výšce asi 6 000 m. John a já jsme si nasadili lyže (které nám vynesli Šerpové) a na lyžích jsme přejeli náhorní plošinu s použitím pásů pro výstup lyží jsme vystoupali do Východního sedla (East Col). Zde jsme měli krásné výhledy na Makalu přes údolí Barun. V čistém vzduchu vypadal tak blízko.

Na druhé straně jsme museli snést lyže dolů: bylo to docela složité, protože jsme měli neohrabané lyžařské boty, nesli jsme lyže a byli jsme teď odkázáni sami na sebe. Když jsme se dostali na sníh pod skálou, nasadili jsme si opět lyže. Museli jsme být opatrní, protože jsme byli na velmi strmém sněhu. Odtud jsme sjeli, nejlepší sjezd z celého dne, dolů k našemu základnímu táboru. Nad táborem sníh došel, a tak jsme se poslední hodinu zdlouhavě plahočili s lyžemi po moréně.

Myslím, že to bylo snad poprvé, co se v nepálském Himálaji použili lyže k cestě z bodu A do bodu B. Terén většinou není vhodný pro skialpinismus a možná bychom si to rozmysleli,

kdybychom neměli ten luxus, že nám lyže a další vybavení nesou Šerpové.

Základní tábor (5 200 m) nebyl příjemným místem. Nacházel se na moréně nad ledovcem Barun a byl extrémně prašný. Když se zvedl vítr, což se stávalo často, prach se dostal do všeho: do vlasů, očí, nosu, oblečení i jídla.

Ed si uvědomil, že ti z nás, kteří strávili ve Stříbrné chatě nejdéle, byli sice velmi dobře aklimatizovaní, ale také trpěli určitým stupněm chátřání z výšky (deteriorace, high altitude deterioration). Jedná se o málo známý stav, který postihuje horolezce, kteří zůstávají v extrémní nadmořské výšce delší dobu. Například ve výšce nad 8 000 m jsou horolezci vážně postiženi během několika dní. Mezi příznaky výškového zhoršení patří celková únava, ztráta chuti k jídlu, nechutenství a úbytek hmotnosti. V méně extrémních nadmořských výškách může dojít ke stejnému zhoršení, ale trvá to déle a zdálo se, že nadmořská výška Stříbrné chaty byla dostatečně vysoká na to, aby nás to postihlo.

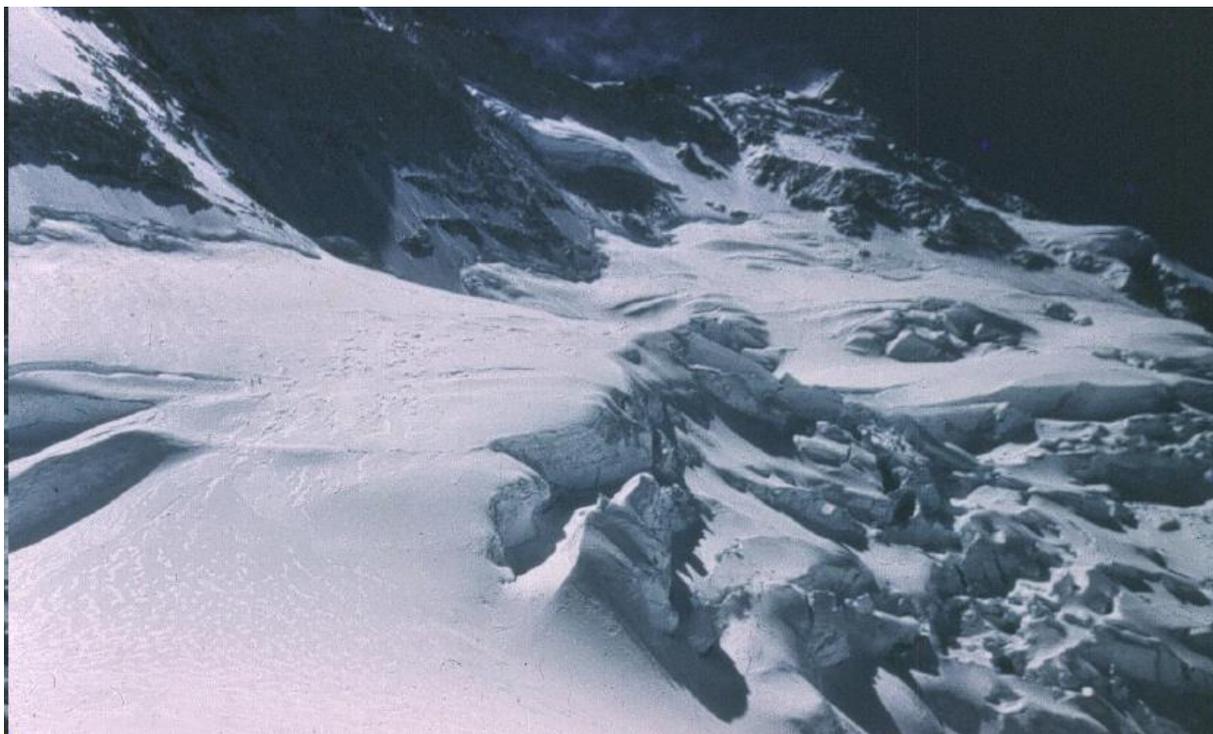
Ed tedy navrhl, abychom my čtyři vědci, tedy John West, oba Mikeové (Ward a Gill) a já, před výstupem na Makalu sešli dolů do údolí na malou pastvinu pro jaky, Shershone, a čtyři dny si odpočinuli a zotavili se v nižší nadmořské výšce, asi 4 500 m, což jsme také udělali.

Zatímco jsme tam byli, a protože jsme byli všichni velmi unavení z naší konzervované potravy, pokusili jsme se, neúspěšně, chytit nějaké ptáky podobné tetřevům. Říkalo se jim koroptve čukorské, podle jejich volání čuk-čuk-čuk-čuk-kor. Hodně jsme si povídali, četli, lenošili, spali a plánovali fyziologický výzkum, který jsme chtěli na Makalu provést.

Na konci naší "dovolené" jsme se ve čtyřech vydali zpět do údolí Barun, přes ledovec pokrytý skalami a ledopádem v jakési ledové chodbě. Prošli jsme jím na vlastní horu, na skalní pahorek, kde byl umístěn tábor II. Druhý den jsme se všichni vydali nahoru po lehkém ledovci k našemu předsunutému základnímu táboru, Advanced Base Camp III, ve výšce 6 300 m. Z tábora byl nádherný výhled zpět na cestu, kterou jsme přišli od Stříbrné chaty, a panoramatu dominoval dlouhý vrcholový hřeben Čamlangu. Na druhé straně se nacházel vrchol Makalu a naše trasa vedla na Sedlo Makalu (Makalu Col).

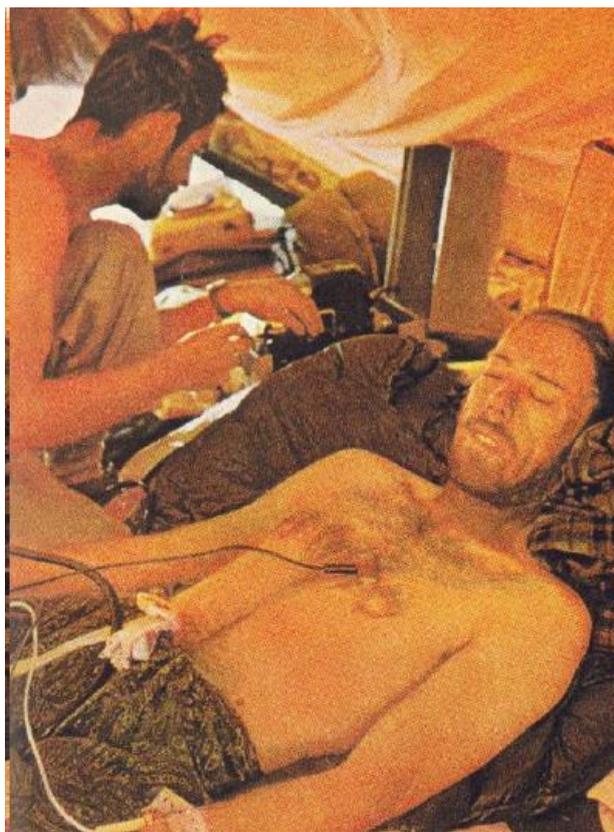
Obr. 6.2 Tábor 6 300 m: Předsunutý základní tábor III při pohledu zpět na naši trasu od Silver Hut. Vrchol s dlouhým vrcholovým hřebenem je Čamlang 7 319 m. Barun Plateau Col East je hned napravo od Čamlangu. Údolí Barun je za stany v hlubokém stínu.

Obr. 6.3 Pohled k vrcholu Makalu z tábora 3

Obr. 6.4 Trasa z tábora 3 na vrchol Makalu

Obr. 6.5 Provádím EKG u Wallyho Romainse v základním táboře.

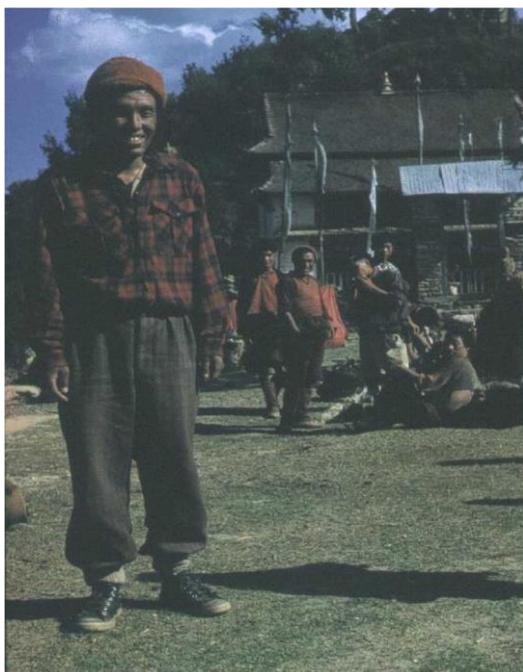
Týden jsem strávil v táboře III, kde jsem se věnoval hlavně fyziologii. Ta zahrnovala EKG (elektrokardiogramy) většiny členů expedice a zátěžové testy našich hlavních subjektů, při kterých jsme používali naše věrné stacionární kolo a vzorky alveolárních plynů.

Jednoho dne jsem se vydal do tábora IV, těsně před skupinou Šerpů, abych překopal stupy v kuloáru těsně pod táborem. Na každý krok jsem musel použít asi čtyři švihy cepínem a musel jsem jít pořád dál, abych nezdržoval naložené Šerpy. Nikdy jsem se necítil tak zadýchaný. Nadmořská výška byla asi 7 000 m, nejvyšší, v jaké jsem kdy byl. Ed, který řídil operace z tábora III, také trpěl, v jeho případě silnými bolestmi hlavy.

Do 7. května jsme téměř dokončili plánovanou fyziologickou práci a cesta byla zbudována až na Makalu Col. "Těžký výtah" se zásobami pro pokusy o vrchol, s využitím všech dostupných Šerpů řídili Peter Mulgrew (novozélandský námořní důstojník, blízký Edův přítel) a Leigh Ortenburger (americký horolezec), zásoboval

zásobovat tábor V na Makalu Col. Ostatní horolezci a Ed sestoupili do tábora II a nechali mě a Johna Westa dokončit poslední práce v táboře III.

V poledne jsme byli připraveni odejít do tábora II, když mě zavolali k jednomu Šerpovi, který byl nemocný. Aila, jeden z našich starších Šerpů, si stěžoval na bolest hlavy a necítil se dobře. Poslechl jsem si ho na hrudníku a zjistil, že má praskoty v dolních plicních polích. Napadlo mě, že by mohl mít vysokohorský plicní edém (high-altitude pulmonary edema, HAPE). Tento stav poprvé popsal Charles Houston, americký lékař a horolezec, v článku v časopise *New England Journal of Medicine*, který vyšel v srpnu 1960. Popsal tento stav u jednoho pacienta. Přestože byla práce publikována právě v době, kdy jsme s Betty odjžděli do Nepálu, nějakým způsobem jsem získal přetisk tohoto krátkého článku, a tak jsem se po tomto stavu pídlil. Jedná se o potenciálně smrtelnou formu akutní horské nemoci. Šerpové jsou k tomuto stavu mnohem méně náchylní, ale Aila se zdála být výjimkou.

Obr 6.7 Šerpa Aila zpátky v Tengboche

Léčba spočívá v tom, že se pacient co nejdříve dostane do nižší nadmořské výšky. Kyslík je také velmi dobrý, ale veškerý kyslík v táboře III byl právě přesunut výše na horu. Řekl jsem mu tedy, aby si sehnal osobní vybavení a připravil se, že půjde s Johnem Westem a se mnou dolů do tábora II.

Cesta dolů byla docela snadná, ale vedla přes rozpraskaný ledovec, takže jsme se postupovali na laně. Já jsem vedl a John šel vzadu. Ušli jsme jen asi 50 metrů, když Aila zkolaboval. Vzali jsme mu tedy batoh a John si ho šlechetně přidal na vrchol svého batohu. Počasí nebylo dobré. Byla mlha a sněhové přeháňky, opatrně jsme sestupovali po ledovci, přičemž jsem cepínem zkoumal všechny nerovnosti, které by mohly naznačovat skrytou trhlinu. Každých asi 100 metrů jsme museli zastavit, protože Aila hrozně kašlal. Nejdřív vyplivoval zpěněné bílé hleny, ale později se mu hleny zbarvily do krve, což bylo na bílém sněhu zřetelné. Očividně trpěl HAPE. Asi ve dvou třetinách cesty do tábora II jsme sešli z ledovce a mohli se odvázat.

Nechal jsem Ailu s Johnem, běžel jsem dolů do tábora pro kyslík a pár Šerpů a vrátil se k Ailovi. Zatímco mu jeden šerpa nesl kyslíkovou soupravu, Aila dýchal kyslík a s jeho pomocí mohl bez zastávky sejít dolů do tábora. Jakmile jsme tam dorazili, udržoval jsem ho na kyslíku

asi tři hodiny, do té doby prohlásil, že je v pořádku i bez něj.

Později během dne se počasí zhoršilo a tábor na skalnatém návrší nebyl příliš pohodlný. Ed stále trpěl bolestmi hlavy a zůstal ve svém stanu, zatímco my ostatní jsme byli v jídelně. Chystali jsme se začít večeřet, když jsme z Edova stanu zaslechli jakýsi přidušený výkřik. Mike Ward se šel podívat, co se děje, a zavolal mě. Našli jsme Eda, který nebyl schopen mluvit a měl zjevně ochrnutí levé části obličeje a levé strany. Bylo zřejmé, že prodělal mrtvici. Byli jsme přirozeně v šoku. Nemohli jsme dělat nic jiného, než mu dát kyslík (což asi mělo pochybnou hodnotu) a pak čekat, jak se situace vyvine. Střídali jsme se s Mikem, abychom s ním zůstali přes noc vzhůru.

Druhý den ráno se Edův stav značně zlepšil a byl schopen mluvit, i když nezřetelnou řečí, a postavit se. Měli jsme pocit, že se na jeho stavu pravděpodobně podílela hypoxie ve výšce, a že by proto měl co nejdříve sestoupit dolů, a už se nevracet do žádné významné výšky.

Mike byl jmenován vedoucím a na mně bylo, abych Eda doprovodil dolů. Kolem půl jedné ráno jsme tedy vyrazili a vzali s sebou i uzdraveného Ailu a malou skupinu Šerpů vedenou naším sirdárem Dawou Tensingem, který chtěl zůstat s Edem. Sestoupili jsme k ledovci Barun a přes něj do základního tábora. Ed byl schopen jít pomalu s podporou jednoho Šerpy.

V následujících letech od roku 1961 se objevila řada případů, kdy horolezce ve vysoké nadmořské výšce postihla mrtvice. Dochází k ní po určité době pobytu ve výšce, obvykle později během expedice, takže nesouvisí s akutní horskou nemocí. Obvykle se rychle zotaví bez následků. Nejméně v jednom případě však pacient prodělal druhou mrtvici ještě ve vysoké nadmořské výšce.

Původní plán byl pokračovat do francouzského základního tábora z roku 1954 dále v údolí a zavolat vrtulník, který by Eda odvezl zpět do Káthmándú. Když se však Ed dále zotavoval, byl velmi proti, a pokud se nemohl vrátit na Makalu, chtěl se vrátit do Solu Khumbu a dohlížet na stavbu školy ve vesnici Kumjung-Kundi. Chtěl udělat něco, čím by vyjádřil svůj dík Šerpům, kteří, jak uznával, měli zásadní

podíl na úspěchu expedice na Everest v roce 1953, která ho vynesla do pozice světové celebrity. Když se skupinou lovců Yettiho přecházel přes sedlo Tesi Lapcha, zeptal se sirdára své skupiny Urkeina: "Co se s vámi všemi bude v budoucnu?" Urkein se na chvíli zamyslel a pak odpověděl: "V horách jsme stejně silní jako vy — možná silnější, ale našim dětem chybí vzdělání. Naše děti mají oči, ale neumějí číst. Ze všeho nejvíc potřebujeme školu ve vesnici Kumjung". (Hillaryho, View from the Summit, str. 194).

Tak se zrodil nápad získat peníze na stavbu školy. Ed na tomto projektu pracoval už v zimě. Vybral peníze v USA a na Novém Zélandu a zakoupil montovanou hliníkovou budovu, která byla na místo dopravena po částech vrtulníkem. Ed se přirozeně těšil, až se do Solu Khumbu vrátí a bude na tuto stavbu dohlížet.

Mike Ward se zpočátku přikláněl k tomu, aby byl Ed evakuován vrtulníkem, ale já jsem se s Edem shodl, že v Káthmándú bude horko a on přitáhne spoustu nevídané pozornosti médií. Stejně dobře by se zotavoval v pěkném travnatém táboře, kde by se o něj starali Šerpové a já. I kdyby dostal druhou mrtvici, v Káthmándú by se s tím nedalo dělat nic jiného než něžná péče, kterou jsme mu mohli poskytnout stejně dobře.

Druhý den sestoupil do základního tábora Peter Mulgrew. Předchozího dne vedl spolu s Leighem Ortenburgerem těžký výstup na Makalu Col za poměrně špatného počasí, ale když se dozvěděl o Edově mrtvici, spěchal celou cestu dolů. Peter a Ed byli staří přátelé z *antarktických* dob a Peter cítil, že by měl být tím, kdo Eda nyní doprovodí. Byl jsem ve velkém pokušení souhlasit a vrátit se na horu, ale věděl jsem, že Mike Ward a ostatní budou mít pocit, že při pěti lékářích na výběr by to měl být zdravotník, kdo zůstane s Edem. Ne že bych pro Eda mohl udělat něco víc než Peter, kdyby dostal další, masivnější mrtvici.

A tak jsme se po jednom dni odpočinku v základním táboře, během kterého se stav Eda a Aily zlepšil, vydali údolím do francouzského základního tábora, odkud v roce 1954 Francouzi provedli první výstup na Makalu. Počasí nebylo dobré, byla mlha a občas sněhové vánice, ale Ed a Aila šli zpočátku s častými zastávkami docela dobře. Níže už to

šlo lépe a za mírného sněžení jsme kolem páté hodiny odpoledne dosáhli "hotelu Makalu", francouzského základního tábora. Bylo to příjemné travnaté místo. Usoudili jsme, že by bylo od Eda pošetilé pokoušet se o návrat do Khumbu cestou, kterou jsme přišli, přes tak vysoké průsmyky. Po šesti dnech odpočinku jsme se tedy s Edem a půltuctem Šerpů vrátili do Khumbu mnohem delší, nízko položenou cestou a cesta zpět do Dudh Khosi trvala dva týdny.

Během šesti dnů odpočinku a rekonvalescence a dvoutýdenního treku jsme měli spoustu času na diskuse a vzpomínky. Oba jsme byli poněkud sklíčení. Já, protože jsem propásl šanci vystoupit na Makalu výše, a Ed, protože mrtvice v každém věku je katastrofa, ale ve 41 letech a pro tak energického muže dvojnásob. Kromě osobních důvodů k depresi měl přirozeně pocit, že zklamal svůj tým, když musel opustit expedici právě ve chvíli, kdy se chystali na vrchol. Na Makalu předtím vystoupil pouze jednou francouzský tým, a to za použití kyslíku. My jsme se o Makalu pokoušeli bez použití kyslíku.

V mé nepřítomnosti John West, Mike Ward a Mike Gill sestavili *stacionární* kolo (bicyklový ergometr) a provedli fyziologické testy, které jsme plánovali na Makalu Col (7 400 m), a provedli na sobě navzájem zátěžové testy včetně VO₂max. Jejich měření na Makalu Col zůstala nejvyššími měřeními tohoto ukazatele výkonnosti po dalších 46 let, až do roku 2007, kdy podobná měření provedl na Jižním sedle Everestu ve výšce 7 906 m tým Caldwell Extreme Everest.

Mike Gill shromáždil v této nadmořské výšce a v táboře nad ní vzorky alveolárních plynů, které Griff přidal k dalším údajům z Everestu a Čo Oju, a získal tak dobrou představu o změnách alveolárních tlaků O₂ a CO₂ s nadmořskou výškou.

Zprávy, které jsme dostali od týmu vysoko na hoře, nebyly dobré. První pokus o výstup na vrchol zmařilo špatné počasí. Při druhém pokusu Toma Nevisona, Petera Mulgrewa a Šerpy Annallu pak Peter zkolaboval jen asi 120 m pod vrcholem se silnou bolestí na hrudi a vykašlával krev. Zdá se, že měl plicní embolii.

Obr. 6.8 John West a Mike Ward sestavují zátěžové kolo na Makalu Col 7 400 m n. m.

Celá expedice se nyní proměnila v záchrannou misi. Je to dlouhá historie, která zahrnuje hrdinské úsilí horolezců a Šerpů po dobu šesti dnů, aby se Peter dostal dolů na Makalu Col a další čtyři dny do tábora III. Nakonec ho dostali dolů živého, ale silně omrzlého. Celý příběh této ságy lze nalézt v knize *"High in the Thin Cold Air"*, kterou o expedici napsali Hillary a Doig, v osobním vyprávění Petera Mulgrewa v jeho knize *"No Place for Man"* a v knize Mikea Gila *Mountain Midsummer*.

Když se ohlédneme zpět a vezmeme v úvahu, že jsme s Peterem zvažovali, že si vyměníme místa, že on bude doprovázet Eda a já se připojím k pokusu o Makalu, jak jinak by se věci mohly vyvíjet, kdybychom se tak rozhodli!

Ed a já jsme byli schopni sledovat vývoj této ságy pomocí malé vysílačky, kterou jsme měli. Někdy jsme jen tak tak zachytili vysílání z jednoho tábora do druhého, ale nikdy jsme nebyli schopni sami vyslat signál: ne že bychom se situací mohli něco udělat, i kdyby se nám podařilo úspěšně vysílat.

Později jsme se dozvěděli, že se jim podařilo spojit s Káthmándú prostřednictvím Stříbrné chaty a vysílačky, kterou jsme tam měli.

Podařilo se jim zařídit, aby pro Petra přiletěl vrtulník a vyzvedl ho v údolí Barun. Mike Ward, který měl HAPE a HACE na Makalu Col, a Ang Tember Sherpa, který měl zlomený kotník, spolu s Johnem Westem, byli také odvezeni vrtulníkem. Betty sehrála důležitou roli při přijímání hovorů vysílačkou a zařizování všech těchto akcí. Podílela se také na péči o Petera v nemocnici Shanta Bhawan poté, co tam byl přijat s těžkými omrzlinami a plicním abscesem.

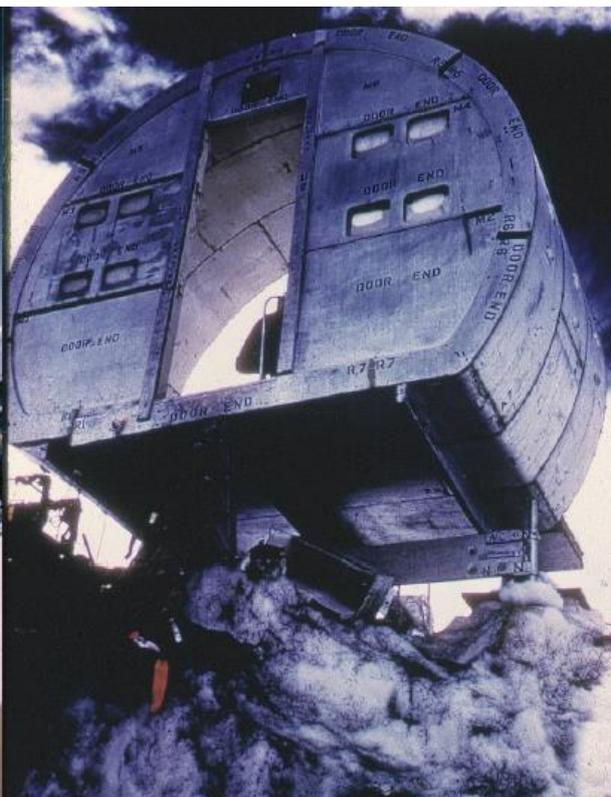
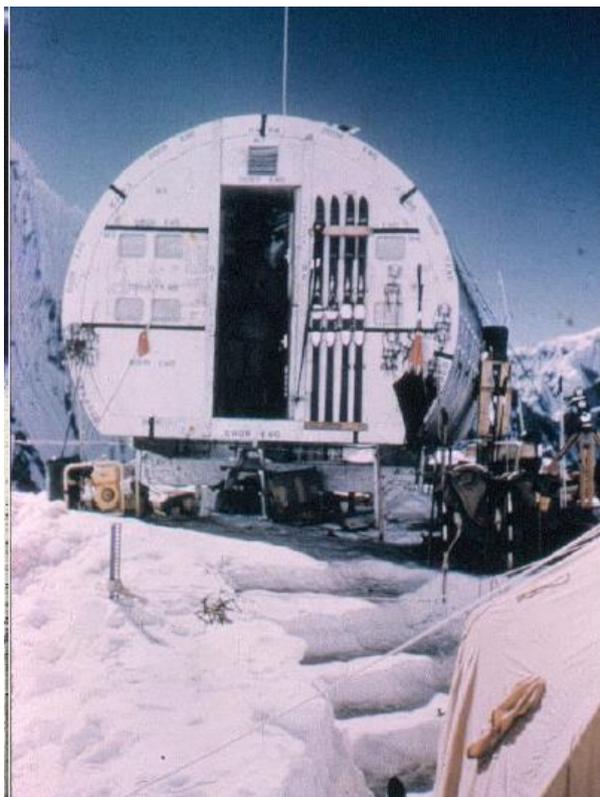
K tomu všemu bylo po většinu doby, kdy jsme s Edem putovali, špatné počasí, téměř každý den pršelo a byla mlha. Krajina, kterou jsme nyní procházeli, měla být nádherná, ale počasí snížilo viditelnost na několik set metrů a cesty byly kluzké a blátivé. Možná proto, že jsem od přírody optimista a zdá se, že mám paměť, která má tendenci odfiltrovat méně šťastné události, mám potíže si tuto dobu podrobněji vybavit.

Nicméně Ed už byl fyzicky zotavený, což bylo dobře, a já jsem byl po mnoha měsících v horách velmi fit. V jednom deníkovém záznamu je ostatně uvedeno, že jsem toho dne poprvé po osmi měsících sestoupil pod vrstevnici 4 000 m!

Vzpomínám si na jeden nezapomenutelný večer, kdy jsme dorazili do první skutečné vesnice Shedoa a mohli si poprvé koupit čerstvé potraviny. Oba jsme ve vysoké nadmořské výšce zhubli, ale nyní v nižší nadmořské výšce se nám chuť k jídlu vrátila v plné míře a my jsme si dali fantastické jídlo, které nám skvěle připravil Penuri, náš šerpský kuchař, z místních brambor, malých a

chutných, se zeleninou a celým kuřetem pro každého.

Můj deník zaznamenává tolik špatného počasí. Jeden zápis, 24. května, zní: "*Mokrě ráno, vyrazili jsme v 6.00 ráno těsně nad mlhou krátce. Rozhodně mi připadají jako monzunové mraky. Záblesk sněhu, pak do mlhy na celý den. Za pěkného počasí to musí být nádherná procházka*".

Obr. 6.9 Vchod do Stříbrné chaty, zima 1960-61 Obr. 6.10 Vchod pozdě na jaře '61, podstavci v ledu

Než jsme dorazili do Khumbu, byl Ed zcela zotavený a "s chutí se pustil" do stavby školy v Kumjungu. Ed mě poslal na místo, kde stála Stříbrná chata, abych ji rozebral s pomocí tří Šerpů včetně Mingmy Tseringa, který byl Edovým osobním šerpou a později se stal vedoucím programu pomoci (nyní známého jako Himalayan Trust), který se vyvinul z projektu školy.

Počasí bylo poměrně teplé a slunce bylo nyní vysoko na obloze, takže sníh kolem chaty roztál do té míry, že chata stála, poněkud nejistě, na ledovém a sněhovém podstavci vysokém asi osm metrů! Dostat se ke dveřím chaty bylo docela náročné.

Nyní jsem byl již natolik zdatný a aklimatizovaný, že jsem byl schopen dojít z Changmitangu na Stříbrnou chatu za jeden den a dorazit tam kolem 15.00, což je cesta, která obvykle trvá dva až tři dny. Ještě téhož dne jsme začali s demontáží chaty.

Během následujících tří dnů jsme s pomocí Mingmy a dvou dalších Šerpů rozebrali chatu a její vybavení. Během této doby přicházeli přes Sedlo a procházeli kolem chaty horolezci a Šerpové, kteří se vraceli z Makalu. Připomnělo mi to ústup Napoleonovy armády od Moskvy: na Makalu to měli tak těžké a byli zklamaní svou porážkou. Někteří, jako Mike Gill, měli povrchové omrzliny a všichni byli vyčerpaní.

Na chatu byl docela pěkný pohled.

Poslední večer, po úspěšném rozebrání chaty, jsem náhodou vyhlédl ze stanu nahoru na stěny našeho Sedla právě včas, abych viděl, jak jeden Šerpa padá téměř z vrcholu. Kutálel se a skákal dolů, jeho náklad ho předháněl. Náklad se odrazil od kraje trhliny na úpatí zledovatělých stěn a pak v ní s přívalem sněhu zmizel. Vyskočil jsem a zavolal na Mingmu, pak jsem si pomyslel: "Proč ten spěch? Zjevně už je po

něm." Tak jsem si dal na čas, abych si obul boty, nasadil mačky, rukavice, sněhové brýle a našel cepín. Pak jsme se plahočili vzhůru k ledovým útesům. Když jsme se blížili k okraji trhliny, vynořila se přes spodní hranu zasněžená postava a potácela se k nám! Byl jsem ohromen a potěšen. V trhlině byl měkký sníh a on byl bez zranění, až na hlubokou modřinu na hýždí.

Obr. 6.11 Moje matka, otec, já a Betty po návratu z expedice Silver Hut.

2. června jsme byli připraveni k odjezdu, části chaty jsme poskládali, aby si je později vyzvedl Tensing Norkay. Ed předal chatu Horolezeckému institutu v Dárdžilingu, kde byl Tensing hlavním instruktorem. S těžkým nákladem jsme se vydali do našeho pronajatého domu v Changmitangu. Tam jsme se znovu setkali s mnoha členy expedice a uspořádali večírek.

O dva dny později jsem se vydal na trek zpět do Káthmándú se čtyřmi dalšími členy. Ostatní buď odešli dříve, nebo zůstali, aby pomohli se stavbou školy. Všichni jsme spěchali, abychom se dostali ven, a se silnou šerpskou posádkou

j jsme většinu cesty absolvovali ve dvou dnech. Betty a můj otec šlapali 2 dni z Káthmándú a setkali se se mnou v Dolighartu. Bylo úžasné vidět znovu Betty a dostat se do údolí Káthmándú, kde mě přivítala moje matka a mnoho dalších přátel.

Tak skončila moje první velká expedice. Když se po 56 letech ohlédnu zpět, stále není snadné ji souhrnně vylíčit. Nemohu udělat nic lepšího než citovat závěrečný odstavec článku, který jsem napsal pro vědecký časopis Johna Westa High Altitude Medicine & Biology (letní číslo 2010):

"Expedice Silver Hut byla velmi šťastná a z vědeckého hlediska úspěšná. Mnohé poznatky se po mnoho let nezopakovaly a žádný z nich nebyl vyvrácen. Po horolezecké stránce jsme byli na Makalu neúspěšní kvůli kombinaci počasí a nemoci, ale výstup na Ama Dablam byl značnou kompenzací. Pro mnohé z nás se ukázalo, že zkušenost s účastí na této

jedinečné expedici změnila naši kariéru v tom nejpozitivnějším smyslu. "

Betty a já jsme se vrátili do Anglie lodí P&O. Cestou jsme si prohlédli Káhiru, pyramidy a Sfingu a loď pomalu proplouvala Suezským průplavem.

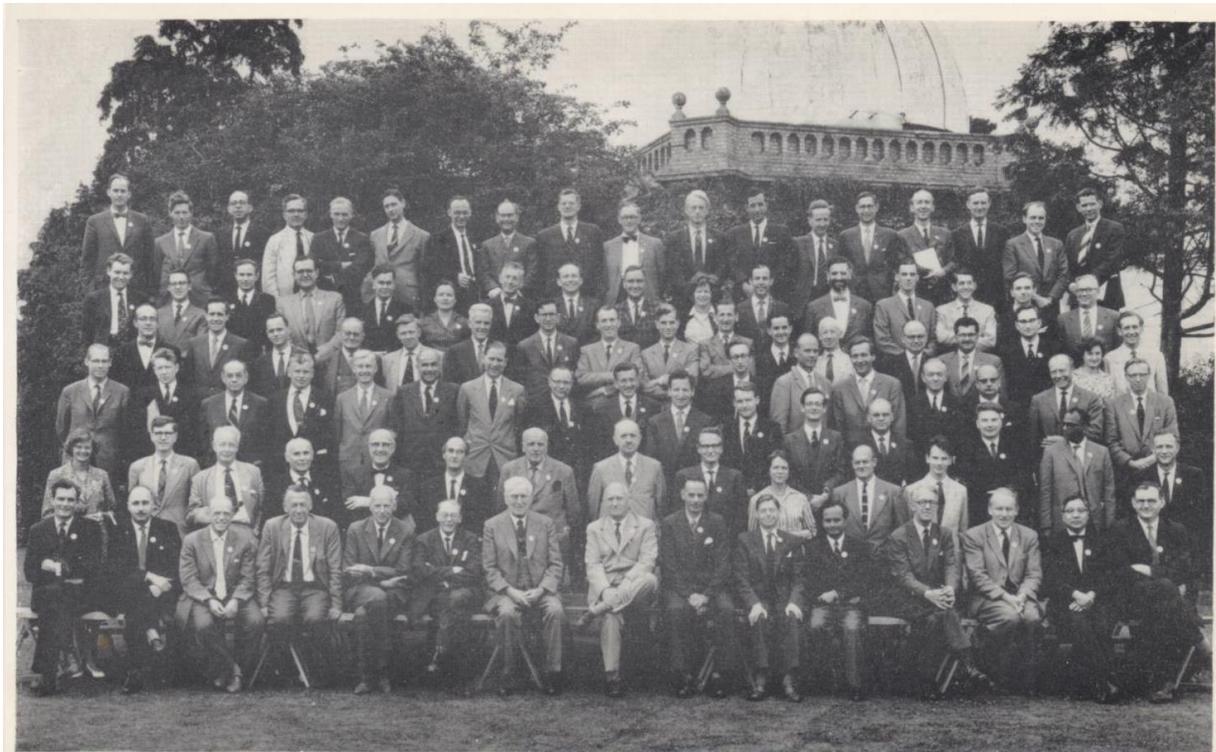
Kapitola 7

Návrat do Velké Británie a Vellore: naše první období

Návrat do Spojeného království 1961

Betty a já jsme prožili nádhernou cestu z Nepálu a Indie po moři z Bombaje (Bombaje). Domů jsme dorazili včas, abychom se mohli zúčastnit symposia k Haldanovu stému výročí, které v Oxfordu uspořádali Brian Lloyd a Dan Cunningham. J. S. se narodil ve Skotsku v roce 1860, jak je uvedeno v kapitole 4.

Haldane byl významným plicním fyziologem působícím v Oxfordu na počátku 20. století. Vedl jednu z prvních expedic do vysokých nadmořských výšek za účelem studia aklimatizace: expedici na Pikes Peak ve Skalistých horách v roce 1911.

Obr. 7.1 Haldanovo sté symposium Oxford červenec 1961

Zadní řada: zleva doprava Dubois, Marshal, Caro, Cross Gee, Coxon, Briscoe, Spalding, Perkins, Bates, Hugh-Jones, Love, Cunningham, Cotes, Campbell, Lee, Defages.

5. řada: Shephard, Whitlow, Draper, Coleridge, Ernsting, Mott, Mills, Kellogg, Otis, Dike, Graham, Lloyd, Burgess.

4. řada: Mitchell, Edwards, Burrows, Huggett, Daws, Dill, Forster, Donald, McKerrow, Passmore, Harrow, Hemingway, Chiodi, Nashat, Joels, Raine, West.

3. řada: Linderholm, Bishop, Comroe, Wade, Riley, Miles, Stewart, Robin, Dejours, Mendel, Patrick, Jukes, Landmesser, Leusen, Singh.

2. řada: Scott M, de Burgh Daly, Cournand, Dantrebande, Neil, Haldane, Roughton, Loescheke, Mrs Loescheke, Grodins, Michel, Rhan.

Přední řada: Lind, Green, Asmussen Christiansen, Nielsen, Liljestrand, Douglas, Heymans, Noltie, Cowan, Lahiri, Brown. Gilson, Kao, Torrance.

Naštěstí pro mě se k uspořádání tohoto setkání dostali až v červenci 1961, takže jsem mohl na tomto mezinárodním setkání fyziologů, kardiologů a pneumologů, referovat o výsledcích našich "oxfordských" výzkumů. Byla to moje první prezentace na jakémkoli vědeckém setkání a s výsledky, které byly ještě *horké*, do značné míry odpovídaly Haldanově práci o kontrole dýchání a vyvolala značný rozruch!

Griffu Pughovi se podařilo získat grant od Rady pro lékařský výzkum, který mi umožnil strávit s ním čtyři měsíce sepisováním výsledků expedice. Nakonec členové expedice Silver Hut publikovali 20 článků v recenzovaných časopisech a 16 dalších prací, článků a knih. Pro většinu z nás vědců to byla zkušenost, která změnila jejich kariéru.

Betty a já jsme po pobytu v Hongkongu pomalu dospěli k názoru, že se chceme připravit na práci v nějakém oboru ve třetím světě. Po návštěvě Nepálu v roce 1958 jsme se cítili přitahováni touto zemí s jejími obrovskými neuspokojenými lékařskými potřebami. Tato myšlenka sílila zejména u Betty po devíti měsících práce v misijní nemocnici Shanta Bhawan v Káthmándú. Oba jsme si uvědomili, že pokud se chceme nabídnout pro práci v nemocnicích, a to i ve třetím světě, musíme nejprve získat řádné postgraduální vzdělání. Proto jsem přijal práci v Southampton Chest Hospital a získal členství v Royal College of Physicians. Byli jsme také v kontaktu se Stuartem Craigem, tajemníkem pro Indii Londýnské misijní společnosti (LMS), zaměstnavatelem mého otce, abychom zjistili, zda by nás mohli vyslat do Spojené misie v Nepálu.

Dárdžilingská konference o vysokých nadmořských výškách, 1961

V prosinci 1961 jsem byl pozván na konferenci o vysokohorské turistice, kterou pořádala indická armáda a Himálajský horolezecký institut (HMI) v Dárdžilingu, kde byl hlavním instruktorem Tensing Norgay. Indická armáda si uvědomila, že Číňané, kteří obsadili Tibet, nyní představují hrozbu na jejich severní hranici. Navíc všechny čínské jednotky umístěné na jejich straně hranice by byly dobře aklimatizované na nadmořskou výšku tibetské

Po zkušenostech ze Stříbrné chaty a po rozhovorech s Griffem Pughem, a zejména s Johnem Westem jsem však cítil, že se chci pokusit o kariéru v akademické medicíně. Betty byla zklamaná, ale loajálně souhlasila. Informoval jsem o tom Stuarda Craiga a ten měl pro mě pochopení.

Christian Medical College & Hospital, Vellore

Vellore je město ve státě Tamilnádu v jižní Indii. Leží přibližně na půli cesty mezi Čennai (Madras) a Bangalore.

Začal jsem se poohlížet po práci lektora na některé z britských lékařských fakult. Pak mi zničehonic zavolal Stuart a řekl, že v Londýně je na návštěvě indický lékař z Christian Medical College & Hospital ve Vellore (CMC) a že by se s námi rád setkal. Dohodli jsme se, že se s ním sejdeme pod hodinami na nádraží Victoria. Čekal tam na nás velmi distingovaný, vysoký, prošedivělý Ind. Dr. Jacob Chandi byl neurochirurg a po specializovaném výcviku v USA otevřel první neurochirurgické oddělení v Indii. V té době byl ředitelem CMC. Pozval nás, abychom se připojili k personálu CMC. Neměli plicního lékaře a velmi jim chyběli anesteziologové, což byla Bettyina odbornost. Zdálo se nám, že je to pro nás oba to pravé místo, a tak jsme jeho pozvání přijali.

Zahraniční zaměstnanci Christian Medical College podporovaly různé misijní společnosti a LMS nás podporovala po dobu našich deseti let. Nejprve nás tedy poslali na úvodní kurz na St Andrew's College v Selly Oak v Birminghamu. Užili jsme si tam dva semestry, zimní a jarní, praktickou i teoretickou výuku.

náhorní plošiny, zatímco všechny jednotky, které by indická armáda mohla rychle vyslat k hranicím, by byly neaklimatizované a neznalé drsného prostředí. V té době bylo na světě jen velmi málo lidí, kteří se zajímali o medicínské a fyziologické problémy spojené s vysokou nadmořskou výškou, a proto jsem byl pozván. Pozván byl také doktor Sukhamay Lahiri z expedice Silver Hut, který tehdy působil v Kalkatě.

Darjeeling je jednou z "horských stanic", které si oblíbil Britský rádž⁸. V horkém počasí se celá bengálská vláda stěhovala z Kalkaty do Dárdžilingu, kde bylo díky nadmořské výšce kolem 2 000 m příjemně chladné klima. Nyní byl prosinec a v noci byla opravdu zima, ale ve dnech, kdy svítilo slunce a byla jasná obloha,

bylo stále velmi příjemně. Jednoho rána jsme se Sukhamayem vystoupali na Tiger Hill a naskytl se nám výjimečný výhled na východ slunce, na Kančendžengu a Everest v dálce. Měli jsme vyhlídkové místo sami pro sebe, což bylo úžasné a, jak jsem se dozvěděl, dnes už to je to nemožné.

Obr. 7.1 Stříbrná chata v Dárdžilingu. Zleva doprava: brigádní generál Gyan Singh, Tensing Norgay, Sukhamay Lahiri

Konference byla velmi zajímavá, zúčastnilo se jí mnoho armádních špiček, a dokonce i ministr zahraničí Krišna Menon. Na jedné z recepcí jsem s ním krátce hovořil. Navrhl jsem, že by se měla vytvořit špičková armádní jednotka, která by vyvíjela techniky boje v horách a jež by se pak mohly rozšířit i do dalších pěších jednotek. Tento návrh smetl ze stolu: ne, všichni pěšáci musí být schopni bojovat v horách. O necelé tři roky později, po indické provokaci, Čína napadla severní hranici Indie a porazila špatně připravené indické jednotky, z nichž mnohé trpěly akutní horskou nemocí, protože byly narychlo vyvezeny do vysoké nadmořské výšky bez času na aklimatizaci.

S Lahirim jsme si prohlédli Stříbrnou chatu v areálu HMI a já si cením fotografie, kterou jsem pořídil před ní, na níž jsou Sukhamay, Tensing Norgay a indický horolezec.

Na konferenci byl také J. B. S Haldane, syn mého hrdiny J. S Haldanea. Byl také na konferenci ke stému výročí v Oxfordu v červenci předchozího roku. Byl to matematik a biolog a pravděpodobně byl známější než jeho otec. Byl to velký hromotluk (*a great bear of a man*), který uměl své kolegy, tisk, a hlavně autority pěkně vytočit. V tom byl ještě drsnější než jeho otec. Kvůli této vlastnosti byl vypuzen z různých univerzitních míst v Británii. Byl velkým obdivovatelem Gándhího a se svou

⁸ **Britský rádž** (anglicky *British Raj*), též **Britská Indie** (anglicky *British India*), je název bývalé britské kolonie existující mezi lety 1858-1947 na většině území Indického subkontinentu. Zabírala takřka celé

území dnešní Indie, Bangladéše, Pákistánu a do 1. dubna 1937 i Barmy; https://cs.wikipedia.org/wiki/Britská_Indie

ženou (rovněž vědkyní) hledal útočiště ve Statistickém institutu v Kalkatě. Tam se však dostal do sporu s úřady a nyní se věnoval výzkumu a výuce na volné noze ze svého bungalovu v koloniálním stylu.

Po konferenci v Dárdžilingu jsem ho na jeho pozvání navštívil v Kalkatě. Byl oblečen do bílé bavlněné košile a *dhóti*⁹ v indickém stylu a kolem sebe měl skupinu mladých mužů. Prováděl studii gekonů domácích (ještěřů), aby zjistil, zda jsou gekoni teritoriální. Našel způsob, jak odchytit a označit asi tucet gekonů, kteří žili v jeho bungalovu. Jeho studenti pak s pomocí tabulek každých několik minut zaznamenávali, kteří gekoni se nacházejí v jednotlivých místnostech. Tímto způsobem, bez jakéhokoli náročného vybavení, dokázal odpovědět na otázku! Myslím, že to byl skvělý příklad toho, jak z dané situace vytěžit maximum. Přišel o místo, neměl žádné finanční prostředky ani vybavení, ale dokázal provádět skutečný biologický výzkum a učit studenty užitečným projektům.

Do Indie a na Křesťanskou lékařskou fakultu

A tak jsme se v březnu 1962 s Betty opět ocitli na lodi P&O¹⁰ na cestě do Indie. V dubnu jsme dorazili do Vellore a setkali se s našimi staršími kolegy misionáři Donem a Rachel Pattersonovými. Don byl radiologem na CMC.

Pozoruhodná Američanka, doktorka Ida Scudderová, tam v roce 1902 zahájila lékařskou péči jen s několika lůžky na verandě bungalovu svého otce. Jejím zvláštním posláním bylo pomáhat ženám v Indii, které v té době podle zvyklostí nesměly ošetřovat mužský lékař, a samozřejmě neexistovaly žádné lékařky. Založila tedy nejprve ošetrovatelskou školu a malou nemocnici a později i zdravotní školu pro dívky. Práce se rozrůstala a v roce 1947 se k ní připojily další misionářské a církevní organizace a ze školy se stala univerzitní vysoká škola pro muže a ženy.

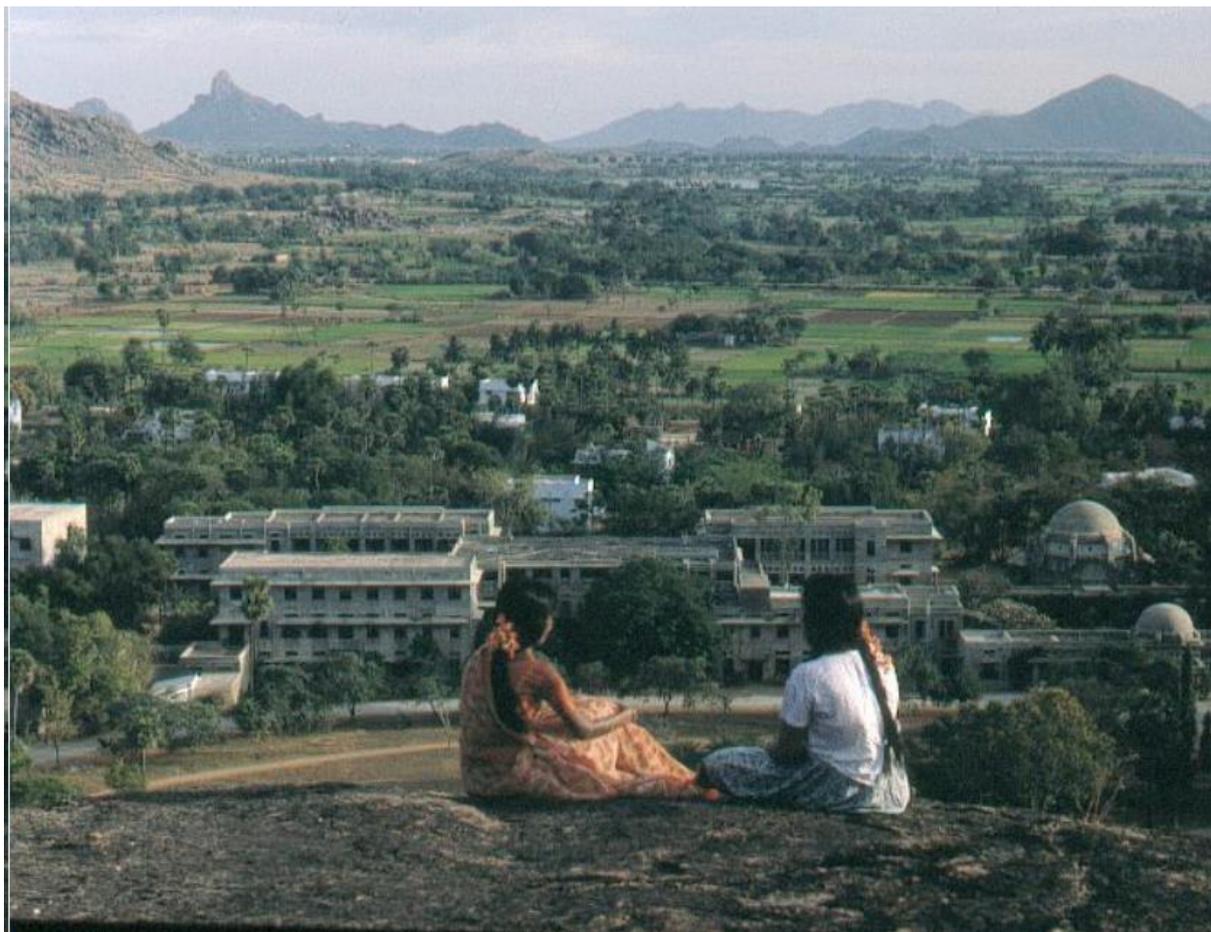

Obr. 7.3 Vchod do Christian Medical College, Vellore

⁹ tradiční kalhoty indických mužů, analogické k ženskému *sári* – pruhu látky obtočeného kolem těla

¹⁰ Společnost Peninsular & Oriental Steam Navigation Company (P&O) nejprve nabízela plavby

známé jako "exkurze", kdy cestující z Anglie cestovali s královskou poštou do přístavů na Pyrenejském poloostrově a ve Středomoří a vraceli se domů dalšími poštovními plavbami společnosti P&O.

Obr. 7.4 Kampus vysoké školy, vyhlídka z kopce (1962). Dva studenti.

Nemocnice a vysoká škola

Nemocnice měla tehdy asi 600 lůžek. Nacházela se v centru města a kolej asi čtyři míle jižněji, na venkově, v krásném areálu plném stromů. Zvláštností bylo, že všichni studenti a zaměstnanci bydleli na jednom nebo druhém z těchto dvou míst. Během našich deseti šťastných let jsme bydleli v areálu koleje v různých domech.

Nemocnice CMC Vellore měla první kardiochirurgii a oddělení hrudní chirurgie v Indii, které založil americký chirurg a které v době našeho příjezdu vedl v Americe vyškolený indický chirurg, doktor Gopinarth. S tímto týmem jsem úzce spolupracoval. V té době, na počátku 60. let, bylo v Indii stále ještě hodně revmatické horečky, která u mnoha pacientů vedla k zúžení jedné ze srdečních chlopní (stenóza mitrální chlopně). Zúžení bylo odstranit zavřenou operací srdce. Prováděli jsme mnoho těchto operací, stejně jako

operace plic při tuberkulóze (TBC) a rakovině. Viděli jsme však mnoho dalších pacientů se srdečními vadami, které bylo možné léčit pouze operací na otevřeném srdci, kterou doktor Gopinarth rád začal poskytovat.

Byl jsem v Southamptonské hrudní nemocnici, když tamní chirurgický tým v roce 1959 zahájil tento typ operací, a i když jsem nebyl členem týmu, zajímal jsem se o celou problematiku srdečně-plicního bypassu, jak o přístroje, tak o fyziologii. Mohl jsem tedy být součástí týmu chirurgů, anesteziologů a techniků, který pracoval na zahájení této vysoce sofistikované operace. Museli jsme si vyrobit vlastní přístroj pro mimotělní oběh a cvičili jsme na psech, než jsme se pokusili o první operaci na lidském pacientovi. Poté, co se tým v této práci zdokonalil, jsem opustil sálový tým a pracoval spíše na pooperačním oddělení intenzivní péče. Většina pacientů potřebuje pooperační

ventilaci po dobu jednoho nebo dvou dnů a přístroje, které jsme měli, byly sofistikované americké. K jejich napájení byl zapotřebí vysokotlaký zdroj plynu, tj. láhev s kyslíkem nebo stlačeným vzduchem. Vynalezl jsem mnohem jednodušší přístroj, který mohl být poháněn směsí vzduchu a kyslíku nebo jen vzduchovým kompresorem. Pokud se pokazil, dal se jednoduše opravit pomocí šroubováku a klíče.

Jedním z hlavních cílů CMC bylo vyškolení indické muže a ženy, aby se stali lékaři a provozovali kvalitní lékařskou praxi, zejména na venkově. Mnoho z těchto nemocnic bylo založeno různými lékařskými misemi, ale nyní je již zdědily různé diecéze jihoindické církve a byly již vedeny místními indickými lékaři, ale obvykle jim chyběl lékařský personál.

Betty pracovala na anesteziologickém oddělení, a kromě anestezií v hlavní nemocnici a na očním oddělení vyvíjela jednoduché anesteziologické techniky, vhodné pro tyto malé venkovské nemocnice. Tyto techniky učila lékaře-školitele ve Vellore a také podnikla řadu cest do některých misijních nemocnic, aby učila anesteziologickým technikám místní lékaře nebo zdravotní sestry.

Naším prvním domovem byl Quadruplex, budova poblíž venkovské nemocnice (viz níže) se dvěma byty na jedné straně společného vchodu a ubytováním pro mladší lékaře na straně druhé. My jsme měli byt v přízemí.

Mezi rodinami zaměstnanců, bydlícími v areálu, bylo poměrně dost dětí. Jednoho dne Betty uspořádala večírek pro některé z nich. Na konci večírku přišli rodiče a odvedli si své děti domů. Byli tam bratr a sestra, které rodiče nemohli vyzvednout, a tak jsem je měl doprovodit domů já. Přes pole za naším bytem jsme šli v jednom šiku přes vysokou trávu sahající až do pasu. Chlapec, asi sedmiletý, šel vpředu, za ním jeho mladší sestra. Zřejmě zapomněl, že jsem tam byl, protože když jsme došli na druhou stranu pole, vyhrkl: "*No, byla to docela dobrá oslava, i když nebyla žádná zmrzlina.*" "*No,*" řekl jsem. Očividně jsme se měli o pořádání dětské oslavy ještě hodně co učit!

Když jsme jeli do Vellore, Betty čekala naše první dítě a Margaret se narodila následující rok na Valentýna v hlavní nemocnici. O dva roky později se narodil John. Kromě hlavní nemocnice, které se nacházejí v západních fakultních nemocnicích, plánovala CMC také rozvoj modelů lékařských služeb, které odpovídaly obrovským potřebám indického venkova. Proto byla vedle areálu koleje v docházkové vzdálenosti od našeho domu otevřena malá "venkovská nemocnice". Krátce předtím, než se měl narodit John, vedle ní otevřeli oddělení porodních asistentek. Aby povzbudila místní ženy, aby přišly rodit tam, a ne ve svých vesnických chatrčích, rozhodla se Betty, že Johna porodí na tomto oddělení. A tak když jednoho večera začala rodit, šli jsme všichni tři na oddělení, a protože porod postupoval poměrně rychle, zůstal jsem tam s Margaret, zatímco indická porodní asistentka Betty odrodila. John byl v pořádku, stejně jako maminka. Bylo asi 23.00 a porodní asistentka s asistentem oznámili, že jdou domů. Nikdo jiný tu nebyl. Očekávalo se, že babička nebo teta budou samozřejmě doprovázet nastávající maminky z vesnice. Takže v tuhle noční dobu nezbyvalo nic jiného, než abych zůstal, a protože nebyl nikdo, kdo by se postaral o Margaret, zůstala také a spali jsme ve vedlejším pokoji vedle Betty a dítěte. Naše domy měly stíněná okna, aby se do nich nedostali komáři, ale v tomhle stavení vesnického typu to tak nebylo a ráno jsme byli s Margaret celí poštipaní.

Tuberkulóza (TBC) byla v Indii běžná a jednou z věcí, kterou jsem udělal, bylo založení kliniky pro léčbu TBC. Byly objeveny nové léky a ukázalo se, že jsou účinné. Měl jsem zkušenosti s jejich používáním v Southamptonu, ale v Anglii se stále věřilo, že nejlepší léčbou je pobyt v sanatoriu spolu s léky. V Indii to prostě nebylo možné a v Madrásu probíhaly pokusy, které ověřovaly potřebu sanatorní léčby. Ty ukázaly, že pokud pacienti pravidelně užívali léky, dařilo se jim při domácí léčbě stejně dobře jako pacientům přijatým do sanatoria po dobu prvních šesti měsíců, a dokonce pokračovali v práci (mnozí z nich byli manuálně pracující). Pokusy také ukázaly, že mezi pacienty léčenými doma nebyly žádné kontakty nakažené tuberkulózou.

Léčili jsme tedy pacienty s TBC doma. Abychom si však byli jisti, že léky (které dodávala indická vláda) užívají, zařazovali jsme pouze pacienty z místní oblasti a ti si pro ně museli chodit na kliniku. Pokud se nedostavili, měli jsme komunitní sestry, které je navštěvovaly doma. O několik let později se tento způsob léčby stal politikou Světové zdravotnické organizace pro rozvojové země.

Asi rok jsem vedl jednu ze tří "*firm*" všeobecného lékařství (týmy lékařů, které se skládaly z juniorů, středního stupně (registrátoři) a seniorů (konzultanti) Každá *firma* se společně starala o řadu pacientů, dělala ambulantní pacienty a jeden den v týdnu měla pohotovost pro urgentní příjem. Po celou dobu svého působení ve Vellore jsem se podílel na výuce postgraduálních i pregraduálních studentů medicíny.

Obr. 7.5 Návštěva komunitních sester u pacienta s TBC ve městě Vellore 1964

Obr. 7.6 Výuka studentů medicíny u lůžka, 1964

Druhá Školní expedice 1964

Po expedici Silver Hut jsem se domníval, že "to je konec", co se týče výzkumu ve vysokých nadmořských výškách. Proto mě překvapilo a potěšilo, když jsem dostal dopis od Sukhamaye Lahiriho s dotazem, zda bych měl zájem se k němu připojit při expedici, jejímž cílem bylo studovat rozdíly mezi Šerpy a lidmi z nížin, jako jsme my, v reakci na nadmořskou výšku.

Ed Hillary pokračoval v programu pomoci Šerpům, který zahájil na konci expedice Silver Hut, a stavěl další školy v šerpských vesnicích, kam byl pozván na pomoc. Právě za tímto účelem vedl v roce 1963 expedici Novozélandců do Khumbu, známou jako *První školní expedice*, a pro rok 1964 navrhoval druhou expedici.

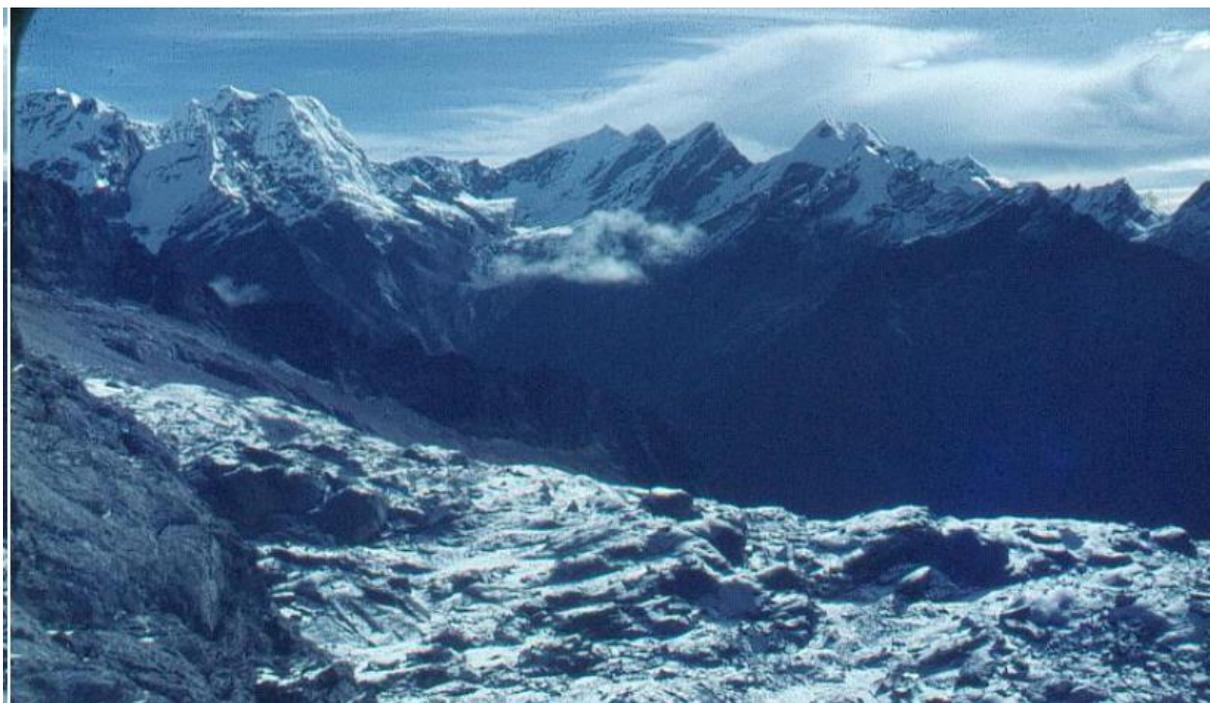
Sukhamay vyjednal s Edem, aby se k němu na druhou expedici připojil s fyziologickým "křídlem", které by tuto studii provedlo. Sukhamay byl nyní zaměstnancem Presidency College v Kalkatě a získal grant od Indické rady pro lékařský výzkum. Podařilo se mi získat od CMC tříměsíční dovolenou, a tak jsem se v

polovině září, v období po monzunu, ocitl se Sukhamayem a několika novozélandskými horolezci, včetně Eda Hillaryho, na treku z údolí Káthmándú do Solu Khumbu. Číňané byli zaneprázdněni stavbou "dálnice přátelství", která měla spojit Káthmándú se Lhasou, a naše cesta ji první dva dny treku křížovala.

Čtrnáctidenní trek se nám vydařil. Ed právě vydal knihu o První školní expedici. Nazval ji "*Škola v oblacích*". Dobrý název, pomyslel jsem si, ale jeden z jeho kolegů Kiwi řekl: "*To jsi přehlédl, Ede, měl jsi to nazvat "Vyšší vzdělání"!*".

Základní tábor jsme vybudovali v Lukle v údolí Dudh Kosi (2 900 m). Jedním z projektů této expedice bylo vybudování přistávací dráhy a Ed vytypoval vhodné místo. Vybudování znamenalo zrušit terasy a vrátit lokalitě původní sklon 10°.

Ruční práci vykonávali Šerpové a Šerpkyně. Aby srovnali povrch přistávací dráhy, spojili ruce nad hlavou jako při svých tradičních tancích a dupali po dráze nahoru a dolů za zpěvu svých tanečních písní!

Obr. 7.7 Pohled na východ, dolů k místu našeho tábora. Pak přes údolí Inukhu, ve stínu, k průsmyku Mera La s vrcholem 41 vlevo a vrcholem Mera vpravo.

Posledních 50 let sloužila tato přistávací dráha komunitě Šerpů dobře. Po mnoho let zůstávala travnatou/špinavou dráhou, ale nyní dostala zpevněný povrch, kontrolní věž a budovu terminálu. Prý je to druhé nejrušnější letiště v Nepálu. Slouží také mnoha turistům, kteří se vydávají na trek do Everest Base Campu. Přistání na něm je velmi dramatické, protože od jeho horního konce se strmě zvedá zalesněný kopec a hory, takže piloti mají od určitého bodu na jedinou možnost — přistání. Znovu se už nedá obletět. Na jeho stavbě jsem se nepodílel, ale viděl jsem z ní část, když jsme se během našeho pobytu vrátili do Base Campu. Mezi další projekty patřily dvě školní budovy a most přes Dudh Kosi pod Namche Bazarem.

Se Sukhamayem jsme založili náš fyziologický tábor těsně nad průsmykem na hřebeni mezi údolím Dudh Kosi a Inukhu Khola ve výšce 4 880 m. (Obr. 7.7) Tábor se nacházel na malém rovném plácku v balvanitém poli s krásným výhledem na údolí Inukhu a hory za ním. Po vybudování tábora a aklimatizaci jsme zjistili, že cestu z Lukly zvládneme za jeden den. Ubytování samozřejmě nebylo tak luxusní jako ve Stříbrné chatě. Naší laboratoří byl stan (obr. 7.8), stejně jako naše spací prostory. Jelikož bylo období po monzunu, postupem času se v noci velmi ochladilo a my jsme se budili a zjišťovali, že naše spacáky mají od

našeho zmrzlého dechu namrzají. Počasí nám většinou přálo, byly jasné slunečné dny a jasné svěží noci.

Prováděli jsme stejný druh studií jako ve Stříbrné chatě, ale tentokrát jsme porovnávali Šerpy a sebe; lidi z nížin. Většinu času jsme měli s sebou čtyři Šerpy, kteří byli našimi zkoumanými osobami, a pro *nížináře* jsme kromě nás dvou měli návštěvy dalších obyvatel nížin, kteří byli spoluúčastníky expedice.

Opakovali jsme studii "oxfordského" typu o kontrole dýchání, měřili jsme hypoxické reakce (kyslíkové deprivace) a ventilační reakce na CO₂. K našemu překvapení jsme zjistili, že zatímco reakce na CO₂ byla u nížinářů a Šerpů stejná, hypoxická reakce (na nedostatek kyslíku) byla u Šerpů mnohem menší. Později jsem se dozvěděl, že tomu tak bylo i u andských horalů.

Stejné výsledky jsme zjistili mezi, když jsme se zabývali účinky dýchání s přidanou nebo sníženou směsí kyslíku při cvičení. To způsobilo velké rozdíly v naší ventilaci, ale u Šerpů to mělo jen malý vliv. Nicméně řada studií od té doby toto zjištění zpochybnila a je možné, že s pouhými čtyřmi šerpskými subjekty jsme neměli reprezentativní vzorek. Jiné studie však měly stejné výsledky jako my.

Obr. 7.8 Náš laboratorní stan, Haber Sherpa, vyšetření při zátěži na kole.

Obr. 7.9 Snídaně se Sukhamey Lahirim v kempu Lung Samba -10 °C

U našich dvou skupin jsme také studovali acidobazickou rovnováhu v krvi a mozkomíšním moku a provedli měření rozdílu alveolárního a arteriálního tlaku kyslíku. Ukázali jsme, že tento rozdíl byl u Šerpů výrazně menší, zejména při cvičení. To naznačuje, že Šerpové mají vyšší difuzní kapacitu plic, což je důležitá výhoda zejména ve vysokých nadmořských výškách, která pomáhá vysvětlit jejich fenomenální výkonnost ve výškách. Toto zjištění bylo potvrzeno pozdějšími studiemi na větším počtu Šerpů a Tibeťanů.

Stejně jako u expedice Stříbrná chaty jsme si v neděli dali volno, a pokud bylo dobré počasí, mohli jsme se vydat na lezení. Jednu neděli

jsme prozkoumali zasněžený vrchol podél hřebene na severu. Vystoupali jsme po hřebenu a sněhovým kuloárem na druhý hřeben, po kterém jsme se dostali kousek pod vrchol.

O dva týdny později jsme se, Sukhamey, Šerpa Penuri a já, vydali dokončit výstup. Poté, co jsme se dostali na poslední výškový bod, jsme se vydali po hřebeni, který byl místy vzrušivě úzký, na dokonale zasněžený vrchol ve výšce asi 5 500 m. Byl perfektní den a my jsme měli krásné výhledy na vrcholy na severu včetně dramatické jižní stěny Peaku 41 a Kangtegy. Vrchol jsme nazvali Nima Khangtsi. Nima znamená v šerpštině neděle a Khangtsi je jedno ze slov označujících vrchol.

Obr. 7.10 Údolí Dudh Kosi plné mraků. Numbur a Karyolung za ním

Často jsme večer vystupovali na hřeben a dívali se dolů na Dudh Kosi a na hory za ní, Karyolung a Numbur (obr. 7.10).

Někdy večer se údolí zaplnila mraky, ale my jsme byli nad nimi.

Dokončili jsme svou práci a sešli dolů, abychom se připojili ke zbytku výpravy v Lukle. Po výstupu údolím do Namche a Kumjungu jsme se mohli vrátit do Káthmándú letecky z nové přistávací plochy v Lukle.

Život na Křesťanské lékařské fakultě a v nemocnici (CMC)

Po návratu do Vellore byl náš život velmi příjemný, ačkoli se velmi lišil od života v Británii. Byli jsme početná mezinárodní skupina, a jak již bylo zmíněno, všichni vedoucí pracovníci a studenti bydleli buď na koleji, nebo v areálu nemocnice. Platy indických zaměstnanců nebyly nijak štědré a my, expatrioti, jsme byli podporováni misionářskými společnostmi spíše na základě potřeb než na základě postavení.

To znamená, že jsme dostávali "kapesné" závislé na životních nákladech v zemi, kde jsme pracovali. Všichni jsme měli víceméně stejný příjem, ať už jsme byli starší nebo mladší lékaři, zdravotní

sestry, zdravotníci, učitelé nebo pastoři. Tento příspěvek byl přiměřený, ale ne příliš štědrý. Betty naštěstí uměla velmi dobře využít to, co jsme měli. Jednou nás navštívil náš misijní tajemník a Betty přinesla misku se studeným lisovaným jazykem. Byl to pokrm, který se naučila od jednoho amerického přítele. Náš sluha Vellu koupil velmi levně syrový jazyk na trhu. Betty nebo Vellu ho pak připravili a uvařili se solí a různými bylinkami a kořením a pak ho několik nechali uležet. Náš host byl překvapen, že mu tento pokrm podáváme, protože znal naše skromné příjmy a domníval se, že jde o drahý, dovezený, konzervovaný jazyk!

Obr. 7.11 Celá rodina na palubě!

Ubytování nám poskytla CMC a my jsme bydleli v areálu koleje v různých domech podle našich potřeb. Naše misijní společnost mi poskytla dopravní prostředek.

Během našeho prvního, pětiletého semestru nám poskytli skútr, na kterém jsme se z koleje dostávali do nemocnice. Na něm jsme se mohli na krátké výlety svést celá rodina.

Řídil jsem já, Betty seděla na pilotu, John mi stál mezi koleny a Margaret na klíně Betty, nebo když byla větší, tak na rezervním kole za Betty!

Během našeho druhého čtyřletého semestru nám poskytli auto, Triumph Herald indické výroby.

V areálu koleje byla dostatečně velká skupina dětí zaměstnanců, aby tam mohla být základní škola, do které Margaret a John chodili. Betty pracovala na anesteziologickém oddělení na částečný úvazek, jak jí to rodinné povinnosti dovozovaly. Někdy pracovala v oční nemocnici a podávala anestézii zejména dětem (dospělí obvykle dostávali lokální anestetika).

Náš společenský život byl velmi bohatý, mezi zaměstnanci a studenty bylo mnoho přátel a skupin. Vzhledem k tomu, že nebyla televize ani divadla a kina byla omezeně, měli jsme spoustu zábavy pro kutily. Ty měly podobu divadelních her, muzikálů, scének atd. Rád jsem zpíval v univerzitním kostelním sboru. Každoročně se konaly studentské a zaměstnanecké zábavy, které byly často velmi nápadité.

Vzpomínám si, že jednu scénku sehrály zdravotní sestry. Byl to pohovor pro uchazeče, kteří chtěli nastoupit na zdravotní školu. "*Proč se chcete stát zdravotní sestrou?*" ptá se vychovatelka sester. Uchazeč: "*Protože chci skoncovat s utrpením lidstvem!*" zní odpověď pronesená s širokým indickým přízvukem.

V horkém počasí, v květnu, jsme obvykle jezdili do kopců, buď do Kodikanalu v Palni Hills, nebo do Nilgiri Hills. Během prvního semestru jsme se v Kodi setkali s mými rodiči a dalšími misionáři z různých částí jižní Indie. Matka tam

dva roky režírovala Gilbertovy a Sullivanovy operety a já s otcem jsme zpívali ve sboru. V Nilgiris jsme bydleli v nádherné čajové usedlosti Korakundah ve velmi odlehlém koutě této náhorní plošiny ve výšce 6-8,000 stop. Čaj, který se tam pěstuje, je jedním z nejvýše položených čajů na světě. Dvakrát ročně jsem tam jezdil na konzultace do jejich stavovské nemocnice. Stavovský lékař pro mě shromažďoval problematické případy, které jsem konzultovat. Dali nám k dispozici bungalov s kuchařem. V potocích a jezerech byli malí duhová pstruzi a správce mě naučil rybařit a vázat vlastní mušky. Náš kuchař (zaměstnaný na čajovém panství) z mých úlovků připravoval velmi dobrý rybí koláč.

V roce 1995, po našem odjezdu, získal statek ekologické označení a jeho čaj je nyní vysoce ceněný zejména v Německu. Má dokonce vlastní internetové stránky.

Náš první semestr ve Vellore se tedy v dubnu 1967 chýlil ke konci.

Kapitola 8

USA, druhé období ve Vellore, návrat do Velké Británie, práce, odchod do důchodu

Po prvním období ve Vellore nás čekala roční dovolená. Během této doby bylo obvyklé, že odborníci absolvovali rekvalifikační kurz ve svém oboru. Měl jsem to štěstí, že jsem se ve Vellore hodně vzdělával v oblasti dalšího doškolování lékařů, ale cítil jsem, že mi chybí formální vzdělání v oblasti výzkumu. Spojil jsem se proto s doktorem Johnem Severinghausem, akademickým anesteziologem v San Francisku, který byl v té době jedním z mála vědců na světě, kteří se zajímali o medicínský výzkum ve vysokých nadmořských výškách. Zařídil mi výzkumné stipendium u Americké hrudní společnosti, za což jsem mu byl velmi vděčný.

USA 1967-68

Zjistil jsem, že paroplavební společnost P&O provozuje každý měsíc pravidelnou linku z Londýna do Los Angeles přes Bombaj, Kolombo, Perth, Sydney, Auckland, Fidži, Honolulu, Vancouver a San Francisco. V Bombaji jsme se nalodili li a s jízdenkami do San Franciska jsme mohli na Novém Zélandu vystoupit a chytit další loď o měsíc později bez příplatku. Margaret byly nyní čtyři roky a Johnovi dva.

Na palubě a na všech místech po cestě jsme prožili velmi příjemné chvíle. Vystoupil jsem v Sydney a podnikl přednáškové turné, na kterém jsem o Vellore mluvil na setkáních přátel Vellore, v lékařských a církevních skupinách. Svou přednášku jsem přizpůsobil podle posluchačů. Bylo to samozřejmě hlavně o Vellore, ale prokládané diapozitivy z Himálaje s trochou fyziologie velkých nadmořských výšek.

Navštívil jsem Sydney, Melbourne, Hobart, Canberru a Brisbane. Mezitím Betty s dětmi odjela do Christchurch na Novém Zélandu a zůstala tam u velloreského přítele. Letěl jsem za nimi a v pronajatém autě jsme podnikli výlet po Jižním ostrově. I tam jsem měl další

přednášky v podobných skupinách, než jsme přejeli na Severní ostrov a odjeli do Aucklandu k Edovi a Louise Hillaryovým.

Několik nocí na naší cestě jsme tábořili, i když Wally Romanes (ze Stříbrné chaty) nás na jednu noc ubytoval v horské chatě, kterou stavěl na hoře Ruapehu. Následující den jsme s ním vystoupili na vrchol za poměrně neurčitého počasí.

Ed a Louise Hillaryovi byli velmi laskaví a starali se o nás ve svém domě v Aucklandu, dokud nepřijela loď, která nás měla odvézt. Tak jsme se plavili přes Pacifik, zastavovali jsme se ve všech těch exotických přístavech, kde jsme se koupali a já jsem se pokoušel surfovat na Waikiki, na pláži v Honolulu.

Do San Franciska jsme dorazili v červenci 1967 a po dlouhém čekání na celní a imigrační kontrolu jsme nenašli nikoho, kdo by nás přivítal. Vzali jsme si tedy taxi do Institutu kardiovaskulárního výzkumu (CVRI), kde pracoval John Severinghaus, a já jsem vešel do jeho laboratoře. Byl velmi překvapený, že mě vidí. Zřejmě mu můj poslední dopis leteckou poštou, v němž jsem mu sdělovala datum a čas našeho příjezdu, vůbec nedorazil! Nicméně se zorientoval, zavolal své ženě Eleanor a trvali na tom, abychom přijeli a zůstali u nich, dokud si nenajdeme vlastní ubytování.

Brzy pro nás našli místo, kde jsme mohli bydlet, protože hlídali dům jednomu členovi fakulty, který byl v Evropě. Byl to velmi pěkný dům v Mill Valley s výhledem na horu Tamalpias. Bydlela v něm osmnáctiletá neteř majitelů! Následně jsme našli a přestěhovali se do studentské chaty v areálu Jižního baptistického semináře, rovněž v Mill Valley. Všechna tato místa se nacházela v okrese Marin, za mostem Golden Gate ze San Franciska. Takže moje každodenní dojíždění do práce byla krásná cesta přes tento most a přes Golden Gate Park do CVRI, které mělo výhled na park.

Obr. 8.1 Naše rodina s Edem a Louise Hillaryovými v jejich domě v Aucklandu. Zleva doprava: Ed, Margaret, Louise, Betty John a já.

V tom roce 1967-8 vrcholilo hnutí hippies, které se soustředilo na čtvrt Haight-Ashbury a park Golden Gate, a bylo právě pod CVRI, kde jsem pracoval. To první léto to byla samá láska a "flower power", ale v dalším roce se tam nastěhovaly drogové kartely a další a začalo to být „kyselé“. Moji dva kanadští dospívající synovci, kteří tam později v tom roce prozkoumávali scénu, byli v té čtvrti pod pohrůžkou nože připraveni o peněženky dvojicí černošských teenagerů.

Jako člen CVRI jsem trávil čas tím, že jsem se učil výzkumným technikám a snažil se odpovědět na otázku, kde přesně v plicích dochází k úniku tekutiny, když je zvíře hypoxické. Cílem bylo pokusit se pochopit mechanismus vzniku vysokohorského plicního edému (HAPE), někdy smrtelné formy horské nemoci (viz můj případ HAPE u Šerpy na Makalu, kapitola 6). V tomto projektu jsem nebyl úspěšný, ačkoli od té doby se to nepodařilo nikomu.

Celá atmosféra CVRI byla velmi vzrušující, s mnoha charismatickými vedoucími týmy.

Kromě mého vlastního šéfa Johna Severinghause tam byl Julius Comroe, vedoucí ústavu, jehož kniha "Plíce" mě (a Johna Westa) nadchla pro plicní funkce a respirační fyziologii. Byl tam John Clements, který byl jedním ze spoluobjevitelů plicního surfaktantu, a další, kteří byli na špici kardiopulmonální fyziologie. Všichni byli velmi přístupní a snadná výměna názorů a novinek s nimi a kolegy Fellows vytvořila dynamickou atmosféru učení.

Kromě svého vlastního výzkumného projektu jsem pomáhal s projekty týmu Johna Severinhouse, které zahrnovaly pokračující studie kontroly dýchání ve výškách. Proto jsem se s ním a dalším stipendistou Shame Cotevem vydal do Barcroftovy laboratoře ve White Mountains ve výšce 3 800 m.

Také jsem se Sorenem Sorensenem, dalším Fellow, odjel do Cero de Pasco, hornického města ve výšce 4 300 m v peruánských Andách. Cestovali jsme tam nákladákem z Limy, která

leží na úrovni moře, za jeden den a druhý den jsme samozřejmě měli mírnou horskou nemoc. Kromě jiných projektů jsme studovali mozkový oběh některých vysokohorských obyvatel. Ukázali jsme, že mají nižší než normální průtok krve mozkem, a to i při dýchání kyslíku, což je způsobeno zvýšenou viskozitou jejich krve s vysokým počtem červených krvinek. To může být příčinou některých příznaků chronické horské nemoci.

Seznámili jsme se s jedním z důlních inženýrů, který byl Francouz. Když jsme dokončili náš výzkum, pozval nás, abychom se vydali na amazonskou stranu And do části amazonské džungle, kterou měl on a jeho přítel přidělenou. Plánovali tam chovat prasata a krmit je potravinami vypěstovanými svém pozemku. Tábořili jsme tam v bujném, krásném prostředí

džungle, což bylo po poměrně náročné práci a životě ve výškách prostě blaho. Postavil si srub a měl slepice. Obědvali jsme drůbež a plody z džungle, jako je například *palmové srdce*, nasbírané v džungli, které je vynikající.

Margaret a Johnovi byly v době našeho příjezdu do USA čtyři a dva roky, takže péče o ně byla pro Betty prací na poměrně plný úvazek.

Zajímavé je, že během našeho roku ve Státech se s rozšířením proudového letadla Boeing 707 stalo létání levnější než cestování po moři. A tak jsme se po velmi šťastném roce vrátili do Anglie letecky. Měli jsme čtyřměsíční dovolenou a bydleli jsme v Selly Oak, nedaleko Bettyiných rodičů v Kidderminsteru. Bylo jim líto, že odjíždíme na druhý čtyřletý turnus do Vellore, a víceméně jsme si slíbili, že to bude náš poslední pobyt ve Vellore.

Obr. 8.2 John Severinghaus a já v Barcroftově laboratoři ve White Mountain

Druhé funkční období ve Vellore

Během tohoto druhého turnusu jsme bydleli ve větším domě, kde bydleli Webbovi. John Webb, profesor pediatrie, byl nyní ředitelem celé instituce, ale jeho žena se vrátila domů s dětmi, protože ty už byly v pubertě a chodily do školy v Anglii. A tak jsme Johna hostili v domě, který se stal naším. To znamenalo, že jsme se hodně bavili, což nás bavilo, ale bylo s tím víc práce, zejména pro Betty. Pokračoval jsem ve stejné práci jako předtím, s výjimkou asi jednoho roku, kdy jsem vedl všeobecnou lékařskou "firmu", tj. tým. To zahrnovalo více všeobecné medicíny a více výuky studentů medicíny.

Symposium Ciba 1971

V únoru 1971 jsem byl pozván na sympozium společnosti Ciba o fyziologii vysokých nadmořských výšek v Londýně. Ciba byla farmaceutická společnost, která pořádala tato sympozia na různá spíše esoterická témata. Toto byla možná první konference čistě o fyziologii a medicíně vysokých nadmořských výšek, protože v té době se o toto téma nezajímalo mnoho lidí na světě. Účast byla pouze na pozvání a počet účastníků byl záměrně malý, aby se podpořila diskuse. Celkový počet účastníků byl jen asi 25,

pocházeli z Jižní Ameriky (hlavně z Peru), USA, včetně Severinghouse, a Velké Británie, včetně Griffa Pughy.

Tam jsem se večer mezi dvěma dny sympozia na společenském večeru seznámil s Johnem Nunnem. John byl absolventem medicíny v Birminghamu, a právě se vrátil z koloniální lékařské služby v Malajsii. Seznámili jsme se, když jsem byl praktikantem a Betty vedoucím praktikantem ve Všeobecné nemocnici v Birminghamu. John se stal anesteziologickým registrátorem ve Všeobecné nemocnici a naučil Betty tehdy nové anesteziologické techniky svalových relaxancií a řízené ventilace; techniky, které mohla později použít v Hongkongu (kapitola 3) a později v Káthmándú a Vellore. John byl nyní profesorem anesteziologie v Leedsu a byl jmenován vedoucím anesteziologického oddělení v nově vybudovaném Centru klinického výzkumu Rady pro lékařský výzkum (CRC) v nemocnici Northwick Park v Harrow. Tato zbrusu nová nemocnice a CRC měly být otevřeny ještě téhož roku. Zmínil jsem se mu, že se s Betty příští rok vrátíme do Velké Británie. Řekl, že bych s ním měl zůstat ve spojení

Obr. 8.3 Dr. John F. Nunn, vedoucí anesteziologického oddělení MRC Clinical Research Centre, Northwick Park Hospital 1972-1991.

Návrat do UK, Northwick Park Hospital

V létě 1972 jsme se vrátili do Anglie a usadili se v pronajatém domě ve Ware v hrabství Hertfordshire. Spojil jsem se s Johnem Nunnem, který nyní pracoval v Northwick Parku, a v lednu 1973 jsem byl jmenován MRC jako člen jeho týmu. Bylo to velmi vzrušující období v tomto novém podniku.

Na rozdíl od jiných nových nemocnic té doby, které byly vlastně starými nemocnicemi přestěhovanými do nových prostor, toto byl zcela nový podnik s úplně novým personálem mladých, nadšených konzultantů, kteří chtěli spojit klinickou a výzkumnou práci.

O rok později jsem se ucházel o jedno ze dvou posledních plánovaných míst lékaře v nemocnici Northwick Park a získal je. Tato místa byla vypsána jako společná v rámci MRC a NHS, tedy 50:50. V té době jsem byl na pozici lékaře. Polovinu času jsem měl věnovat péči o pacienty, zejména s onemocněním hrudníku, jako všeobecný lékař se zvláštním zájmem o onemocnění hrudníku, a polovinu výzkumu. Můj plat byl z poloviny hrazen MRC a z poloviny NHS. Pro mě to představovalo vysněnou pracovní náplň a měl jsem to štěstí, že jsem si tuto smlouvu mohl udržet až do svého odchodu do důchodu, který nastal o 23 let později, v roce 1995 v den mých 65. narozenin.

Během těchto let jsme bydleli v Rickmansworthu, odkud se dalo snadno dojíždět do nemocnice v Harrow.

Betty pracovala na částečný úvazek v Northwick Parku a v St Vincent's, malé ortopedické nemocnici v Northwood Hills.

Když jsem byl v roce 1974 jmenován na místo konzultanta všeobecného lékaře se zaměřením na plicní nemoci (hrudní lékař), byl jsem takový lékařem jediný. Jak se nemocnice stávala etablovanější a vytíženější, byli jmenováni další konzultanti a byl jmenován druhý respirační konzultant, Mark Harries. Ten se ukázal být vynikajícím partnerem při vedení našeho oddělení respirační medicíny a dobrým přítelem. Měl však schopnost pobouřit náladu ve vedení a ostatních konzultantů a jedním z mých úkolů bylo spory sledovat a opět je uhladit! Po mém odchodu do důchodu Mark

tragicky onemocněl melanomem (rakovinou) a zemřel.

Další práce, kterou jsem dostal, byla funkce "klinického učitele" se zodpovědností za postgraduální vzdělávání našich mladých lékařů. Později jsem se stal předsedou výboru lékařského personálu.

Zhruba v té době se MRC rozhodlo zavřít Ústav klinického výzkumu a jeho zaměstnanci si museli najít jinou práci. Protože jsem měl tuto smlouvu v poměru 50:50, byl jsem „v bezpečí“ a MRC mi i nadále vyplácelo svůj podíl na platu, dokud jsem asi o pět let později neodešel do důchodu a mohl jsem se i nadále věnovat z poloviny svému vlastnímu výzkumu.

Nakonec jsem se na poslední tři a půl roku před odchodem do důchodu stal prvním lékařským ředitelem, což byla funkce vytvořená v rámci jedné z mnoha reorganizací, kterými NHS prošla, a tak jsem se začal více podílet na řízení nemocnic. Byla to zajímavá nová zkušenost, která byla příjemná v tom, že zahrnovala nejen "udržení show v chodu", tj. pomoc při efektivním řízení nemocnice a v rámci rozpočtu, ale měli jsme možnost dělat tři nové věci:

1. St. Marks, malá specializovaná nemocnice pro kolorektální onemocnění, uznávaná jako "centrum excelence", která se musela přestěhovat z izolovaného a zchátralého místa v Londýně. Kromě řízení této fúze jsem měl za úkol integrovat oba poradenské sbory, což byla docela delikátní práce!

2. Jak již bylo zmíněno, v roce 1990 se MRC rozhodlo uzavřít své Centrum klinického výzkumu. A tak jsme za přispění charismatického veterináře Colina Greena otevřeli v uvolněných prostorách nemocnice výzkumný institut "*Northwick Park Institute of Medical Research*". Součástí tohoto areálu byla i budova pro zvířata, která byla v roce 1971, kdy byla postavena, největší v Evropě. Otevřel se v době, kdy jsem odcházel do důchodu. Jsem rád, že mohu říci, že o 23 let později tento podnik stále prosperuje jako nezávislý výzkumný ústav financovaný výhradně z výzkumných grantů skupin, které zde chtějí pracovat.

3. Vyjednali jsme, že se staneme fakultní nemocnicí, součástí St Mary's Medical School, a tedy součástí Imperial College London. Studenti medicíny ze St Mary's a The Royal Free Hospital přicházeli do Northwick Parku na klinickou výuku.

Takže pro mě to byla zajímavá a docela příjemná zkušenost. I když bych to dal do kategorie "*nenechte si ujít, ale ne opakovat!*". Záludnost této práce spočívala v tom, že člověk byl do jisté míry zodpovědný za chování a praxi svých kolegů konzultantů, aniž by měl jakoukoli pravomoc je ukáznit nebo vyhodit. Naštěstí byl jen jeden, který mi v tomto ohledu dělal problémy. Byl to lékař, který věnoval více času a energie své soukromé praxi než práci v NHS a měl také sklony být hrubý k pacientům a "obtížný" ke kolegům konzultantům. "Zpéroval" jsem ho a mělo to určitý efekt.

Jaonli 1991

Jaonli je hora v indickém Himálaji v oblasti zvané Garhwal. Měří 6 600 m a poprvé ji ze severu zdolal tým indické armády v roce 1977 pod vedením podplukovníka D. K. Khullara.

Mike Banks, známý horolezec a bývalý člen královské námořní pěchoty, vedl skupinu, která se pokusila o výstup z jihu, ale neuspěla. V roce 1991 doufal v druhý pokus. Byl jsem pozván spolu se svým přítelem Mikem Westmacottem, který byl v roce 1953 na expedici na Everest a s nímž a jeho ženou Sally jsem toho hodně vylezl a zlyžoval. Celkem nás bylo šest, všem nám bylo přes šedesát, kromě Paddyho O'Learyho, kterému bylo *teprve* 59 let. Mike tedy dostal skvělý nápad požádat Sage, aby nás sponzoroval. Saga je cestovní kancelář, která se specializuje na aktivní dovolenou pro starší lidi. Bylo to přirozené spojení. Souhlasili pod podmínkou, že jim budeme dodávat články (a fotografie) do jejich domácího časopisu, a byli velmi štedří ve svém sponzorství.

Obr. 8.4 Tým Jaonli. Vzadu: Richard Brooks, Mike Banks, já. Vpředu: Paddy O'Connor, Mike Westmacott, Joss Lynam. Jaonli za ledovcem. Žebro, o které jsme se pokoušeli je vlevo.

Náš tým tvořili Mike Banks, Mike Westmacott, Richard Brooks, dva irští členové, Joss Lynam, starý známý irského lezení, a Paddy O'Leary. Paddy měl na starosti irské středisko outdoorových aktivit a byl to člen, se kterým jsem se zdál být spárován. Byl to úžasný společník a dobře jsme si rozuměli. Po velmi příjemném pětidenním putování od hlavního silnice příjemnou krajinou jsme dorazili do základního tábora ve výšce asi 4 000 m n. m.

Odtud jsme měli výhled vzhůru po ledovci na náš vrchol a jeho dva hřebeny táhnoucí se vlevo a vpravo od ledovce. Vytvořili jsme si cestu vzhůru ledovcem, proplétali jsme se kolem trhlin a věží, abychom se dostali na horní hladkou planinu, kde jsme založili náš předsunutý základní tábor. Odtud jsme prozkoumali trasu na levý (západní) hřeben.

Na tomto hřebeni jsme s Paddym založili tábor a další den jsme prozkoumávali zasněžený hřeben směrem k vrcholové pyramidě. Ostatní členové mezitím zkoumali alternativní trasu po druhém, západním hřebeni.

Druhý den od našeho předsunutého základního tábora jsme s Paddym došli k místu, kde se hřeben zužoval a sníh měl nejistou konzistenci. Zdálo se, že horní metr sněhu nepřiléhá ke sněhu pod ním, takže jsme si mysleli, že by mohl snadno sklouznout dolů z velmi strmého svahu, na kterém jsme se nacházeli. Od vrcholu nás dělila necelá míle, ale vzhledem k tomu, že jsme byli oba ženatí a měli jsme děti, rozhodli jsme se, že rozvaha je lepší než odvaha, a ustoupili jsme. Ostatní členové mezitím prozkoumali druhý hřeben, ale také nenašli schůdnou cestu na vrchol.

Po ústupu jsme se vrátili do našeho předsunutého základního tábora na planině.

Návrat do Dillí

Když jsme se vrátili do Dillí, vyzvedli jsme si nahromaděnou poštu, protože od odjezdu z Dillí jsme neměli kontakt s domovem. Byl tam dopis od mého otce, který mě informoval o Bettyině smrti. Stalo se tak den poté, co podstoupila menší operaci v nemocnici Northwick Park. Byla to samozřejmě zdrcující zpráva. Byla tak zdravá a fit a jen pár dní

Nejednou jsme přemýšleli, zda jsme v bezpečí před trhlinami, ale v tomto ohledu jsme se uklidnili. Kolem třetí hodiny ranní nás však probudilo podivné vlnobití nás i celého stanu. Nejprve jsem se obával, že padáme do trhliny, pak že nás zasáhl vítr z nedaleké laviny, ale to se mi nezdálo. Pak můj spolubydlící ve stanu Paddy řekl: "Zemětřesení". Už předtím jedno zažil. A skutečně to tak bylo. A později jsme se dozvěděli, že to byla velká lavina v údolí na severu na druhé straně Jaonli. Otřesy ustaly asi po 30 vteřinách. Nastalo krátké ticho, po kterém následoval hluk lavin z kruhu hor kolem nás. Druhý den ráno jsme se podívali a měli jsme potíže s lokalizací různých míst v okolních sněhových a ledových převisech, které chyběla, protože se na ně sesunula lavina

Následujícího dne jsme s Paddym vyrazili do našeho vyššího tábora na hřebeni a další den na náš hřeben, abychom zjistili, že tento velrybí hřbet je nyní protnut obrovským plátem, hlubokým 50 stop, se strmým svahem na blízké a kolmým na vzdálené straně! Jedinou cestou, jak tuto překážku obejít, byl travers do širokého žlabu na pravé straně, ohrožený velkými převějemi na vrcholu žlabu. Vypadalo to, že se mohou kdykoli řídit dolů. Opět jsme se rozhodli, že bude rozumný ústup. Ustoupili jsme! Mike Banks a Westmacott to na východním hřebeni také vzdali, takže když jsme se všichni vrátili na základnu, rozhodli jsme se vydat domů.

Tím náš pokus o Jaonli skončil. Když jsme se vraceli přes vesnice, viděli jsme spoušť způsobenou zemětřesením. Jednopatrové domy byly zavaleny těžkými kamennými deskami a mnoho lidí, jak jsme slyšeli, zemřelo ve spánku, když se na ně v noci zřítily domy a stavení.

předtím byla na windsurfingu. Margaret a John (tehdy jim bylo 28 a 26 let) se s otcovou pomocí museli vypořádat s bezprostředními následky této tragédie.

Po návratu a po pohřbu jsem se vrátil do své práce v nemocnici Northwick Park. V prosinci 1993 jsem se oženil s Bettyinou přítelkyní Pat Howellovou. Stejně jako Betty vyrůstala

v Kidderminsteru a chodila do stejné školy, i když o několik let později než ona. Obě rodiny však navštěvovaly stejný kostel (Baxter Church, kde jsme se s Betty vzali).

Takže když v roce 1975 přijela do Rickmansworthu, spojila se s Betty a stala se rodinnou přítelkyní. Často hlídala děti. Jak jsem

se již zmínil. Jak jsem se již zmínil, odešel jsem do důchodu v den svých 65. narozenin v srpnu 1995.

K dalším vrcholům mé lékařské a horolezecké kariéry patřily expedice na Kongur, Kilimandžáro, horu Keňa, horu Damavand (Írán) a Everest.

Kongur 1981

Kongur, hora v Sin-ťiang (část Číny na sever od Tibetu), byla v době, kdy jsme tam jeli, se 7 724 metry jedním z nejvyšších dosud nevylezených vrcholů. Mike Ward a Chris Bonington měli to štěstí, že se jim podařilo získat povolení, abychom tam v roce 1981 mohli jít. Číňané, kteří si Sin-ťiang vzali zpět jako součást Číny, jej pro západní turisty drželi "*mimo dosah*". Chris a Mike provedli v roce 1980 průzkum a následující rok jsme sestavili tým složený ze čtyř horolezců (Chris, Peter Boardman, Al Rouse a Joe Tasker) a čtyř vědců (Mike Ward, Edward Williams, Charles Clark a já). V týmu byl také David Wilson z hongkongské státní správy, který mluvil mandarínsky, přišel částečně jako náš vlastní překladatel, kdyby bylo třeba. Má také nějaké horolezecké zkušenosti. Později se stal guvernérem Hongkongu a nyní zasedá ve Sněmovně lordů jako lord Wilson! Nakonec jsme měli Jima Currana, horolezeckého spisovatele a fotografa, jako kameramana.

Měli jsme velké štěstí, že se Čína právě otevírala Západu a firma Jardine Matherson, hongkongská obchodní společnost s dlouhými kontakty v Číně a velkou podnikavostí, se chtěla do Číny vrátit. Ochotně nám dělali sponzory a několik jejich lidí s námi vyrazilo a strávilo několik dní v našem základním táboře a vylezlo na nedaleký lehce zasněžený vrchol. To byl pro nás také dobrý aklimatizační den. Nikdy jsem nebyl na tak dobře zásobené expedici. Mimo jiné v rámci svého podnikání zastupovali v Číně

whisky White Horse, takže nás zásobovali velkorysým množstvím této whisky! A během našeho pobytu nám poslali tučnou lahvičku šampaňského, které dorazilo v den, kdy se horolezci po úspěšném výstupu vrátili do základního tábora. Rozbila se jen jedna láhev. Už jen cesta tam byla velmi příjemná. V Hongkongu jsme strávili několik dní jako hosté našich sponzorů. Pak nás čekalo několik dní v Pekingu, let do Kašgaru a po Karakorum Highway *kachnou* (obojízivné vozidlo) k jezerům Karakol (3 600 m). Po několika dnech aklimatizace jsme během dvou dnů vystoupili do základního tábora za pomoci jaků, velbloudů a několika nosičů. Byla to moje první zkušenost s těmito velbloudy *Bactrian*, se dvěma hrby. Standardní nosičský náklad je 30 kg, jak 60 kg, ale tito velbloudi unesou 120 kg! Mají dlouhé nohy a snadno přebrodí potoky, a dokonce i řeky, jak to udělali cestou do základního tábora

Měli jsme velmi příjemný základní tábor vedle ledovce Koxsel ve výšce asi 4 000 m. Horolezcům se podařilo uskutečnit výstup na druhý pokus, i když se značnými obtížemi, které zahrnovaly čtyřnoční bivak kvůli bouři, než se jim podařilo zdolat posledních 500 m obtížné skály.

Obr. 8.5 Naložení velbloudi překračující řeku Koxsel na cestě do základního tábora

Obr. 8.6 Úspěšné horolezecké družstvo na vrcholu Konguru, červenec 1981, prvovýstup

Obr. 8.7 Vrchol Konguru, dva horolezci, Boardman a Tasker, se vrací z výstupu.

Obr. 8.4 Pohled dolů ze Západního Cwm s malou lavinou, která se snáší ze západního ramene Everestu. Vpravo naše laboratoř, Weather Port.

Při sestupu z vrcholu se Pete Boardman málem zabil při slaňování. Lanem se uvolnil kámen, který ho zasáhl do hlavy, a on sklouzl na laně dolů. Naštěstí se jeho rukavice zachytila v karabině slanění a zabránila mu z lana vyklouznout a zabít set!

My čtyři vědci jsme se mezitím věnovali vědě. Náš výzkum spočíval v porovnávání nás vědců, průměrných smrtelníků, s těmito čtyřmi velmi zkušenými a vynikajícími výškovými horolezci. Zjistili jsme, že jejich fyziologie se do jisté míry přiblížila fyziologii Šerpů. (Viz "*Kongur the*

Everest

V roce 1981 mě také John West, nyní usazený v San Diegu v Kalifornii, pozval na expedici na Everest, kterou vedl v pomonzunovém období. Měl jsem štěstí, že můj kolega, plicní lékař Mark Harris, mě rád zastoupil s pomocí anesteziologa Garetha Jonese, který se zabýval respirační medicínou.

Expedice odjela pouhých 10 dní po mém návratu z Konguru. Jmenovala se *Americká lékařská výzkumná expedice na Everest, AMREE (American Medical Research Everest Expedition)*, a stejně jako expedice Silver Hut o 20 let dříve měla za cíl spojit výzkum nadmořské výšky s výstupem na osmitisícovku. Byl jsem velmi potěšen, že jsem byl pozván jako jediný *neseveroameričan*. Byl jsem také rád, že jsem se mohl zúčastnit expedice na Everest, a projít ledopádem a do Západního Cwm. Prováděli jsme nějaký výzkum v základním táboře, ale hlavně jsme pracovali v předsunutém BC v Západním Cwm, kde jsem strávil tři týdny a sdílel stan s Johnem. Pro naši laboratoř jsme měli "*hotový*" stan zvaný "*Weather Port*", který sloužil velmi dobře (viz foto).

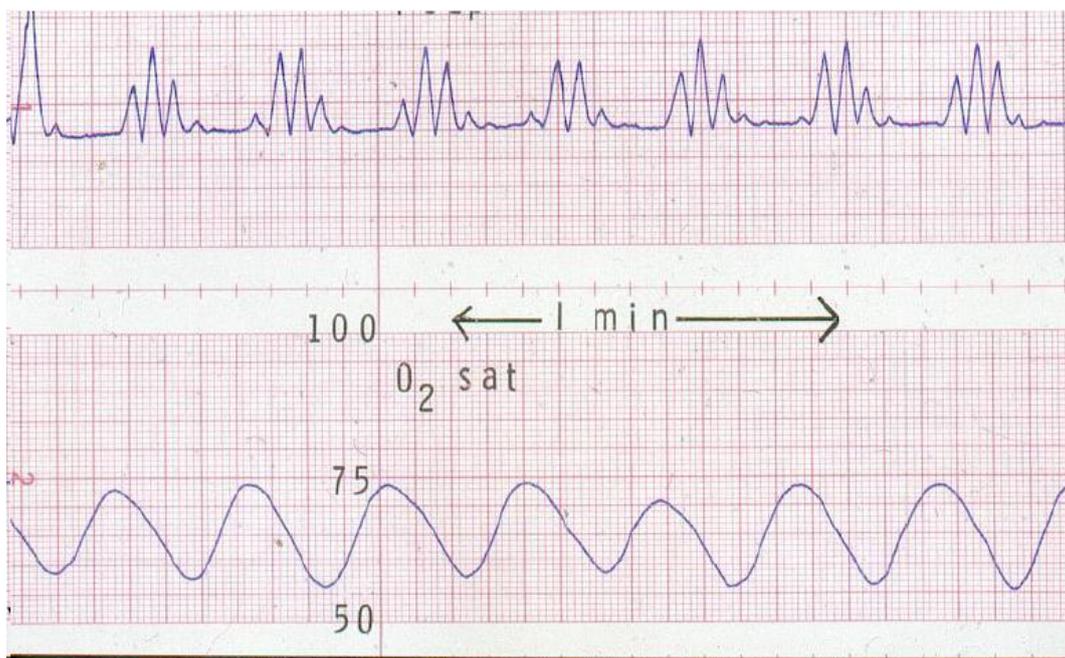
Elusive Summit" Chris Bonington) Studovali jsme horolezce, když se vraceli do základního tábora mezi výpravami, při nichž se pracovali na trase, a sebe, když jsme byli výše na hoře. Ale také jsme podnikali jedno- nebo dvou- až tří denní výstupy na vlastní pěst. S Davidem Wilsonem jsme vylezli na několik pětitisícových vrcholů, z nichž jeden se jmenoval Serala, a já jsem si udělal velmi příjemný jednodenní výlet do Base campu (sólo) s použitím lyží tam i zpět. Také jsem si trochu zalyžoval na svazích poblíž Base Campu. Byla to velmi šťastná expedice.

Největší vědeckou zajímavostí bylo, že jeden z horolezců, Chris Pizzo, poprvé změnil barometrický tlak na vrcholu Everestu (248 mmHg) a odebral vzorky alveolárních plynů, které byly přivezeny zpět a analyzovány v USA.

Zopakovali jsme mnoho studií, které jsme provedli ve Stříbrné chatě, zejména při námaze. Prováděli jsme však také spánkové studie. Důležitá byla Lahiriho studie o spánku a kontrole ventilace.

Spánek ve výškách je narušený. Vzniká zejména vzorec dýchání, kterému se říká "*periodické dýchání*" (obr. 8.5). Skládá se z několika nádechů, které začínají malými nádechy, pak se zvětšují, pak jsou opět menší a následuje pauza - 8-10 sekund se nedýchá. Pak se cyklus opakuje a může trvat i několik hodin. Pro společníka ve stanu to může být docela znervózňující! Pravděpodobně to přispívá k pocitu, že spánek, ve výšce, nebyl osvěžující.

Níže uvedený záznam pochází od jednoho z lezců. Šerpové vykazují mnohem méně periodického dýchání. Domníváme se, že je to možná proto, že mají nižší hypoxické ventilační reakce, jak jsme ukázali v roce 1964.

Obr. 8.5 Záznam spánku v Západním Cwm (6300 m) na Everestu, který ukazuje periodické dýchání. Horní stopa ukazuje pohyby hrudníku. Spodní stopa znázorňuje hladinu kyslíku v arteriální krvi. V úrovni moří by tato hladina byla přibližně 98

Další expedice

V osmdesátých letech jsem s horolezeckým oddílem Královského námořnictva a Královské námořní pěchoty absolvoval dvě velmi dobré výpravy, nejprve v Keni, kdy jsme vylezli na tuto velmi příjemnou horu, a pak v Bolívii, kdy jsem se chystal vylézt na dva vrcholy, jeden 6 300 m a druhý asi 5 800 m, s velmi příjemným námořním ošetřovatelem nemocných. Bylo to poté, co jsme měli za sebou týden výzkumu

vlivů nadmořské výšky a horské nemoci. Byli jsme zde zcela bez podpory (žádní Šerpové). Byl skvěle organizovaný a čas na snídani a odchod jsme si vyladili na pouhých 20 minut od zazvonění budíku. To pro mě bylo báječné, protože nesnáším čekání, než se kolegové horolezci nebo lyžaři připraví na odchod — vím, je to moje slabost.

Po odchodu do důchodu

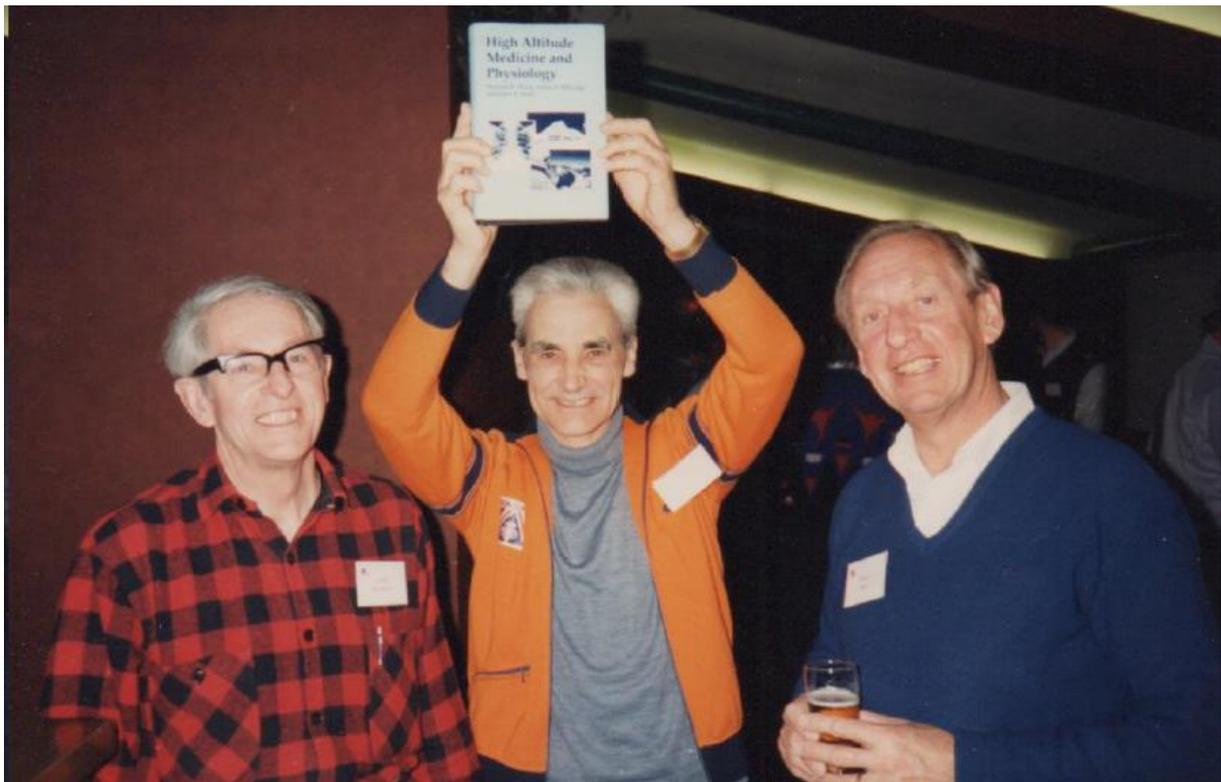
Po odchodu do důchodu, v den mých pětadesátých narozenin v srpnu 1995, jsem se mohl dál zajímat o vysokohorskou medicínu a fyziologii a od odchodu do důchodu jsem se zúčastnil mnoha expedic do velkých horských masivů, někdy jen tak pro zábavu, ale častěji s výzkumnými projekty.

Naše děti vyrostly, chodily do školy a na univerzitu a začaly žít svůj vlastní život. Dcera Margaret žije v Yorkshiru a má dva chlapce,

Evana a Joela, kterým je nyní 18 a 16 let. Je učitelkou.

John je nyní pediatr, pracuje v Aucklandu na Novém Zélandu, je ženatý s Denise a mají syna Matthewa, který se narodil v roce 2016.

S Mikem Wardem a Johnem Westem, přáteli z expedice Silver Hut, jsme v roce 1989 vydali publikaci, která se stala standardní učebnicí výškové medicíny a fyziologie

Obr. 8.6 Milledge, Mike Ward, John West s prvním vydání "High Altitude Medicine & Physiology" 1989

Další vydání jsme vydávali v pěti nebo šestiletých intervalech. Páté vydání vyšlo v roce 2012.

Nadále přednáším různým skupinám, včetně studentů medicíny a v rámci kurzu horské medicíny, který jsme s Davidem Hillebrandtem zahájili v roce 2002. Příležitostně píšu články na toto téma a spolupracuji s různými skupinami, které se zabývají výzkumem v této oblasti.

Konference o hypoxii a horské medicíně jsou skvělým způsobem, jak udržet krok s mnoha kolegy z mnoha národů. Zájem o horskou

medicínu a fyziologii se od symposia Ciba v roce 1971 hodně zvýšil a nyní se těchto mezinárodních setkání účastní až 600 delegátů

Byl to úžasný zájem, který mě v důchodu zaměstnával. Jsem si velmi dobře vědom toho, že jsem měl více než dost štěstí (kromě Bettyiny smrti). Snad největším štěstím byla moje rodina a mnoho přátel, které jsem na této cestě získal a s nimiž jsem se těšil.

Obr. 8.7. Moje přednáška na konferenci Extreme Everest 10th anniversary v Královské geografické společnosti, Londýn, 2017 Foto Sue Ward

Jim zemřel